

Profeettojen polku

Star Trekin käsityksiä jumalista ja uskonnosta

Johan Savola
Uskonnonfilosofian pro gradu -tutkielma
Elokuu 2013

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Systemaattisen teologian osasto
Tekijä – Författare Savola, Erik *Johan		
Työn nimi – Arbetets titel Profeettojen polku – Star Trekin käsityksiä jumalista ja uskonnosta		
Oppiaine – Läroämne Uskonnonfilosofia		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum 30.8.2013	Sivumäärä – Sidoantal 74
Tiivistelmä – Referat		
<p>Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella 1960-luvulla alkanutta ja vielä 2010-luvulla jatkuvaa yhdysvaltalaista tieteisfiktio-televisiosarjaa Star Trek ja siinä olevien fiktiivisten heimojen teistisiä viittauksia. Näitä viittauksia verrataan metafyyysisessä teismissä käsitettyihin Jumalan ominaisuuksiin, jotka ovat määritelty esimerkiksi Richard Swinburnen suomennetussa teoksessa Tuntematon tekijä. Tämän lisäksi tutkielmassa tarkastellaan näiden heimojen uskonnollista käyttäytymistä (riittejä) ja minkälaisiin taustoihin (mytologiat) tämä käyttäytyminen Star Trekin näytetään palautuvan. Lopuksi tutkielmassa tehdään uskonnonfilosofista pohdintaa Star Trekin ihmisten suhtautumisesta uskontoon ja muihin heimoihin, mahdollisen kristillisen lähetystyön perusteista sekä kysytään miksi fiktio on ihmiselle merkityksellistä.</p> <p>Star Trekiin kuuluu yhteensä 705 noin 42 minuutin jaksoa sekä 12 noin puolitoistatuntia kestävää elokuvaa. Tutkielman lähteet koostuvat täten noin 510 tunnista kuvaa ja ääntä. Lähteitä tutkitaan systemaattisella analyysillä.</p> <p>Uskonto ja uskonnollisuus eivät ole Star Trekin keskiössä. Siitä huolimatta lähteisiin mahtuu varsin paljon viittauksia, mikä mahdollistaa Star Trekin fiktiivisten heimojen jumalakuvan piirtämisen. Eniten viittauksia löytyy heimolta nimeltä klingonit, joiden jumalakuva näyttyy lähes täydellisenä vastakohtana metafyyysisessä teismissä käsitettyihin Jumalan ominaisuuksiin. Niin ikään bajoraanien, ferengien ja vulkaanien jumalakuvista löytyy ominaisuuksia, jotka ovat palautettavissa metafyyyseen teismiin. Käsikirjoittajien pöydällä tämä valinta on tehty ehkä siksi, että katsojat kokisivat, että fiktiossa on jotain tuttua ja siihen olisi näin helppo samaistua.</p> <p>Fiktio herättämät tunnereaktiot ovat kiinnostaneet uskonnonfilosofia pitkäin. Katsojan pitää pystyä kokemaan fiktiivinen maailman riittävän uskottavana, muuten se ei herätä tunteita eikä kiinnostusta. Selkein syy, miksi Star Trek fiktiona jaksaa kiinnostaa katsojia vielä 50 vuoden jälkeenkin, on kuvaus positiivisesta tulevaisuudesta. Tulevaisuudesta, jossa ihmiskunta tulee toimeen keskenään, jossa ketään ei syrjitä. Star Trek -sociologit näkevät tähän syyn vulkaanien filosofiassa ”äärettömästä monimuotoisuudesta äärettömissä yhdistelmissä”.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Star Trek, fiktio, metafyyminen teismi, jumalakäsitykset, myytit, riitit		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampanuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällys

Johdanto	3
1. Mitä on Star Trek?	10
1.1. Star Trek ja tieteisfiktio	10
1.2. Gene Roddenberry – Star Trekin luoja	11
1.3. Mistä Star Trek kertoo?	14
1.4. Star Trekin käsikirjoittajien suhtautuminen uskontoon	19
2. Uskonnot Star Trekin kassa	25
2.1. Fiktiivisistä uskonnoista yleisesti	25
2.2. Jumalausko Star Trekin kulttuureissa	28
2.2.1. <i>Ihmiset</i>	28
2.2.2. <i>Klingonit</i>	33
2.2.3. <i>Bajoraanit</i>	36
2.2.4. <i>Ferengit</i>	39
2.2.5. <i>Vulkaanit</i>	40
2.2.6. <i>Q</i>	42
2.2.7. <i>Muut heimot</i>	44
3. Uskontotieteellistä luokittelua	46
3.1. Mytologiat	46
3.2. Riitit	51
3.3. Uskonnon reduktio	54
4. Uskonnonfilosofista pohdintaa Star Trekin pohjalta	57
4.1. Suvaitsevaista ateistista utopiaa vai eettistä relativismia?	57
4.2. Potentiaalisen lähetystyön spekulointia	60
4.3. Miksi fiktio kiinnostaa ihmistä?	63
5. Johtopäätökset	65
6. Lähteet ja kirjallisuus	68
6.1 Lähteet	68
6.2 Kirjallisuus	71

Johdanto

Tarkoitukseni tässä pro gradu –tutkielmassa on selvittää jumalakäsityksiä yhdysvaltalaisessa tieteisfiktio-televisiosarjassa Star Trek. Nykykulttuuritutkija Irma Hirsjärven mukaan "Star Trek on yksi länsimaisen populaarikulttuurin tunnetuimmista tuotteista".¹ Star Trek on tieteisfiktiota, joka pääosin kertoo 2300-luvun ihmiskunnan taipaleesta tähtienvälisessä matkailussa, jossa ihmiset kohtaavat uusia elämänmuotoja ja yrittävät elää niiden kanssa sopuisasti. Televisiosarjan ensimmäinen jakso esitettiin 8. syyskuuta 1966.² Vuonna 1969 sarja hyllytettiin, mutta se palasi vuonna 1987 uudella miehistöllä ja aluksella, ja jatkui tästä eteenpäin keskeytyksettä kolmen uuden televisiosarjan voimin aina toukokuuhun 2005 asti.³ Tämän lisäksi Star Trekiin kuuluu tällä hetkellä 12 elokuvaa.⁴

1960-luvulla elettiin kylmän sodan aikaa. Lisäksi Kuuban ohjuskriisi ja mustien ja valkoisten rotuerottelu oli jättänyt amerikkalaiseen yhteiskuntaan arven. On mahdollista, että Star Trekista tuli niin laajasti tunnettu ilmiö siitä syystä, että se tarjosi kuvan paremmasta tulevaisuudesta.⁵ Tässä tulevaisuudenkuvassa erierotuiset ihmiset ja myös eri heimot tässä galaksissa tulevat paremmin toimeen keskenään.⁶ Star Trek on utopia ihmiskunnan tulevaisuudesta. Tämä utopia selittää auki oikeastaan vasta kahdeksannessa Star Trek -elokuvassa: First Contact.

Elokuva: First Contact sijoittuu pääosin vuoteen 2063. Elokuva kertoo ihmiskunnan tähtienvälisen matkailun ensi askelista, jolloin Zeffram Cochrane kehittää entisestä ydinohjuksesta avaruussukulan, joka pystyy matkustamaan valoa nopeammin. 2300-luvun lopulla ihmiskunnalla on kuitenkin vihollinen, borgit (*the Borg*), jotka taistelun hävittyään aikamatkustavat vuoteen 2063 tarkoituksenaan

¹ Hirsjärvi 2003, 143.

² http://www.startrek.com/database_article/man-trap-the

³ http://www.startrek.com/database_article/turnabout-intruder;

http://www.startrek.com/database_article/encounter-at-farpoint-part-i;

http://www.startrek.com/database_article/these-are-the-voyages. Edellä mainitut Startrek.com linkit sisältävät tiedot jaksojen ensimmäisistä lähetyspäivistä. Star Trek: Voyagerin viimeisen jakson ja Star Trek: Enterprisen ensimmäisen jakson välillä on puolen vuoden väli, mutta muut sarjat (Star Trek: Deep Space 9 ja Star Trek: Voyager) tulivat myös yhtä aikaa aikaisemman sarjan kanssa).

⁴ Edellä mainittujen televisiosarjojen lisäksi Star Trekista on tehty piirrosarja, jonka jätän tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi merkittävimmät kirjallisuuslähteeni Star Trek: Sacred Ground ja Religions of Star Trek eivät myöskään analysoi piirrosarjoja.

⁵ Pearson 1999, 13. Hän viittaa teokseen Gerrold 1994, 204.

⁶ Hirsjärvi 2003, 155. Star Trek nähdään myös edistyksekköisenä muun muassa siksi, että 1960-luvun lopulla Star Trekiä nähtiin televisiohistorian toinen ihmisrotujen (valkoisen ja mustan) välinen suudelma (Cusack 2010, 117). Star Trekiä käytetään sanaa "race" tai "species" puhuttaessa eri kulttuurien edustajista. Välttääkseni suomenkieliseen vastineeseen "rotu" liitettyä huonoa kaikua, käänän tästä edespäin sanan "race/species" sanalla "heimo".

muuttaa historiaa ja onnistuvat tekemään kohtalaisia vaurioita avaruussukkulalle, ennen kuin tähtialus Enterprise-E miehistöineen ehtii aikamatkustaa samaan paikkaan.⁷

Muuttunut historia vaatii korjausta, kuten myös vaurioita kärsinyt tohtori Cochranen alus. Cochranen kuitenkin vaatii vakuutteluja avaruuslennon tarpeellisuudesta. Cochranen ei luonnollisestikaan tiedä, että testimatka, jonka hänen historian mukaan olisi seuraavana päivänä pitänyt tehdä, johtaa ensimmäiseen yhteydenottoon Maan ulkopuolisen elämän kanssa. Tämä on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää 2300-luvun Enterprisen miehistölle. 2300-luvun historiankirjoituksen mukaan ensimmäinen yhteys maapallon ulkopuoliseen elämään yhdistää ihmiskunnan tavalla, jota kukaan ei olisi voinut kuvitellakaan: ”Köyhyys, taudit, sodat kaatoavat 50 vuoden sisällä.”⁸ Tämä on Star Trekin utopia, joka tuntuu kiinnostavan televisionkatsojia vielä noin 50 vuotta Star Trekin alkamisesta.

Star Trek koostuu tällä hetkellä 12 elokuvasta ja viidestä televisiosarjakonaisuudesta. Nämä viisi sarjaa muodostavat viisi eri tarinaa liittyen kuitenkin samaan maailmankaikkeuteen⁹ ja viisi eri miehistöä, joiden kanssa matkaa Star Trekin maailmassa kuljetaan. Tällä maailmalla on sama historia, mitä ihmiskunnalla on tähän mennessä oikeastikin ollut muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Nykyään Star Trek –tuotemerkin televisiosarjojen osalta omistaa CBS Studios Inc. Aikaisemmin omistusoikeus kuului Paramount Pictures -tuotantoyhtiölle, joka nykyään omistaa oikeudet elokuvaan.¹⁰ Sarjojen ja elokuvien lisäksi Star Trekin nimellä on lukuisa määrä erilaista kirjallisuutta, PC- ja konsolipelejä, taidetta, kerhoja, Internet-yhteisöjä ja niin edelleen. Kuitenkin yleisesti on todettu, että ”Star Trekin kaanoniin” kuuluvat vain sarjat ja elokuvat.¹¹ Täten minäkään en tässä pro gradu –tutkielmassa astu tämän rajauksen ulkopuolelle.

Star Trek - The Original Series¹² (lyhennetään myöhemmin ”TOS” tai ”alkuperäiset sarjat”) kertoo Enterprisen miehistön matkoista kapteeni James T. Kirkin komennossa. Star Trek: The Next Generation¹³ (lyhennetään myöhemmin

⁷ Myös Maher 1999, 189-191.

⁸ Tämä on käännös neuvonantaja Deanna Troin repliikistä elokuvassa Star Trek: First Contact (1996).

⁹ Myös rinnakkaisulottuvuuksissa käydään välillä.

¹⁰ Tieto ilmenee Internet-sivustolla <http://www.startrek.com>, joka on Star Trekin virallinen Internet-sivusto.

¹¹ Porter & McLaren 1999, 1-2.

¹² Kyseessä on Yhdysvalloissa vuosina 1966-1969 televisiossa esitetty sarja (huomaa viite 3).

¹³ Esitetty Yhdysvalloissa vuosina 1987-1994 (huomaa viite 3).

”TNG”) sijoittuu arviolta 80-100 vuotta alkuperäisten sarjojen jälkeen.¹⁴ Tällä kertaa Enterprise-D:tä komentaa kapteeni Jean-Luc Picard. Tässä vaiheessa teknologia on jo kehittyneempää ja uusia heimoja on tavattu enemmän kuin aiemmassa sarjassa. Deep Space 9¹⁵ (lyhennetään myöhemmin ”DS9”) sijoittuu 2300-luvulla samoihin aikoihin TNG:n kanssa, mutta nyt tähtialuksella liikkumisen sijaan tarina sijoittuu avaruusasemalle, jota komentaa tummaihoisen komentaja Benjamin L. Sisko. Avaruusasema sijaitsee Yhdistyneiden Planeettojen Liiton¹⁶ alueen ääri-rajoiden.

Star Trek: Voyager¹⁷ (lyhennetään myöhemmin ”VOY” tai ”Voyager”) kertoo toisen tähtialuksen miehistöstä. Enää ei kuitenkaan ”rohkeasti menty sinne, minne kukaan ei ollut vielä mennyt”, vaan avaruusalus USS Voyager joutui erään tapahtumasarjan johdosta galaksin toiselle puolelle 70000 valovuoden päähän Maasta ja tarina kertoo miehistön kotimatkasta.¹⁸ Nyt päällikkönä on nainen, kapteeni Kathryn Janeway.

Viimeisin televisiosarja, Star Trek: Enterprise¹⁹ (lyhennetään myöhemmin tarvittaessa ”ENT” tai ”Enterprise-sarja”), sijoittuu itse asiassa kaikkia jo esitellyjä sarjoja aikaisempaan historiaan, 2100-luvun puoleen väliin. Tällöin Yhdistyneiden Planeettojen Liittoa ei vielä ollut perustettu. Sarja teemallisesti kertoo ihmiskunnan tähtienvälisen matkailun ensiaskelista ja käy läpi eräiden eettisten normien perusteita, joita aikaisemmin esitetyt Star Trek –sarjat pitivät enemmän itsestäänselvyytenä. Enterpriseä komentaa tässä sarjassa kapteeni Jonathan Archer.

Nämä edellä mainitut sarjat ja elokuvat ovat tämän pro gradu –tutkielman lähteitä. 12 elokuvan lisäksi jokaisessa sarjassa on tietty määrä tuotantokausia, tuotantokausissa tietty määrä jaksoja. TNG:ssä, DS9:ssä ja Voyagerissa on kaikkiaan seitsemän tuotantokautta, joissa jokaisessa on pääsääntöisesti 26 jaksoa.²⁰

¹⁴ Arvioni perustuu elokuvassa Star Trek: Generations (1994) mainittuun tietoon, että vastikään eläkkeelle jäänyt kapteeni James Kirk katosi ollessaan Enterprise-B:n neitsytmatkalla 78 vuotta ennen elokuvan pääjuonen tapahtumia. Cassidy (2003, 198) väittää, että kapteeni Picardin komentanut Enterprise-D:llä TNG:n ensimmäisessä jaksossa alkaa tasan 100 vuotta sen jälkeen, kun James Kirk otti Enterprisen komentoonsa alkuperäisissä sarjoissa. Cassidy ei perustele väitettään.

¹⁵ Esitetty Yhdysvalloissa 1993-1999 (sovella viitettä 3).

¹⁶ Engl: *United Federation of Planets*. Kyseessä on tähtien välisten kulttuurien välinen tasavalta, joka perustettiin vuonna 2161 (Star Trek: Enterprise: ”These Are the Voyages...”). 2300-luvulla tähän Liittoon kuuluu yli 150 planeettaa (Star Trek: First Contact).

¹⁷ Esitetty Yhdysvalloissa 1995-2001 (sovella viitettä 3).

¹⁸ VOY: ”Caretaker”.

¹⁹ Esitetty Yhdysvalloissa vuosina 2001-2005 (huomaa ja sovela viitettä 3).

²⁰ Väite perustuu tietoon Internet-osoitteessa <http://www.startrek.com>, joka sisältää tiivistelmät kaikista jaksoista. Poikkeukset: TNG: Kausi 2: 22 jaksoa; DS9: Kausi 1: 20 jaksoa; VOY: Kausi 1:

Enemmän poikkeuksia tulee alkuperäisissä sarjoissa ja Enterprise-sarjassa. Alkuperäisissä sarjoissa on kolme tuotantokautta, joissa on jaksoja järjestyksessä ensimmäisestä kaudesta viimeiseen: 29+2²¹, 26, 24. Enterprise-sarjassa on neljä tuotantokautta, joissa jaksoja järjestyksessä: 26, 26, 24, 22. Jaksot kestävät keskimäärin 42 minuuttia.²² Tutkin jaksoja systemaattisella analyysillä tuoden esiin viittauksia Star Trekissa esiintyvien kulttuurien jumalakäsityksistä.

Suuremmalta osin viittaukset ovat siellä täällä ja jopa vain sivulauseissa, mutta eteenkin DS9:ssä viittauksia on erittäin paljon. Tutkimuksen pääpaino on televisiosarjojen jaksoissa. Star Trekissa on jaksoja yhteensä 705 ja 12 noin puolen tunnin mittaista elokuvaa. Yhteenlaskettuna tämän gradun lähteet koostuvat noin 512 tunnista kuvaa ja ääntä.

	TOS	TNG	DS9	VOY	ENT	
1	29+2	26	20	16	26	
2	26	22	26	26	26	
3	24	26	26	26	24	
4		26	26	26	22	
5		26	26	26		
6		26	26	26		
7		26	26	26		
Yht.	81	178	176	172	98	705

Taulukko 1: Star Trek -sarjojen jaksojen määrät kausittain

Star Trekista on tehty akateemista tutkimusta aikaisemminkin. Teoksessa nimeltä Religions of Star Trek (toim. R. Kraemer et. al, 2003) tutkitaan Star Trekiä uskonnonfilosofisesta näkökulmasta. Toinen merkittävä teos on vuonna 1999 ilmestynyt Star Trek and Sacred Ground (toim. J. Porter & D. McLaren), jossa niin ikään käsitellään Star Trekissa esiintyvää uskonnollisuutta, mutta siinä otetaan aikaisemmin esiteltyä kirjaa enemmän sosiologista näkökulmaa. Nämä teokset ovat tutkielmani merkittävimmät kirjallisuuslähteet. Suomeksi Star Trekista ei ole tehty varteenotettavia opinnäytteitä. Olen itse tehnyt seminaarityön Star Trekin uskonnoista keskittyen bajoraaneihin ja käänsin työn englanniksi vuonna 2010.²³ Uskonto elokuvassa yleensä on varsinkin tällä vuosikymmenellä herättänyt kiinnostusta Suomessa. Esimerkiksi filosofian maisteri Elina Lehtinen ja teologian maisterit Nelli Myllärniemi ja Minja Blom tutkivat opinnäytteissään uskon-

16 jaksoa (Edellä mainittu riippuu laskutavasta. Ensimmäisen kauden ensimmäinen jakso on kaikissa Star Trek -sarjoissa alkuperäisiä sarjoja lukuun ottamatta kaksiosainen, joka saatettiin näyttää yhtenä jaksonea). Olen laskenut tässä ensimmäisen jakson kahdeksi jaksoksi. Katso taulukko 1: Star Trek -sarjojen jaksojen määrät kausittain.

²¹ +2 tarkoittaa sitä, että sarjaan tehtiin kaksi erilaista aloitusjaksoa.

²² Jaksojen pituus todennäköisesti johtuu kanavien tarpeesta saada tuntiin myös riittävästi kaupallisia tiedotteita.

²³ Savola 2010.

toa elokuvassa.²⁴

Star Trekin loi Gene Roddenberry (1921-1991). Gene Roddenberry oli entinen lentäjä ja poliisi, joka ryhtyi freelance-kirjailijaksi. Myöhemmin, omien sanojensa mukaan, hän alkoi pitää aikaisempia tarinoitaan tyhjänpäiväisinä ja päätti ruveta kirjoittamaan tieteisfiktiota, jotta voisi kommentoida ihmistä ja yhteiskuntaa.²⁵ Awaan myöhemmin enemmän hänen henkilöhistoriaansa, mutta tässä kohtaa otan kantaa vain hänen uskonnolliseen taustaansa.

Peter Linford toteaa artikkelissaan, että Roddenberry ei ollut uskonnollinen, mutta hän oli saanut baptistisen kasvatuksen.²⁶ Toisaalla, Trekkies 2 dokumentin kommenttiraidalla Denise Crosby, joka on näytellyt TNG:ssä, kertoo Gene Roddenberryn olleen vakaumuksellinen ateisti.²⁷ Nähdäkseni Gene Roddenberry oli humanisti. Hän korosti ihmisen kykyä ja älykkyyttä selvitä vaikeista tilanteista ilman ulkopuolista apua.²⁸

Uskonnollisuutta tai uskontoa yleensä alettiin käsitellä Star Trekissä vakavasti otettavalla tavalla vasta Deep Space 9 –sarjassa.²⁹ Tätä ennen TOS:ssa ja TNG:ssä on vain muutamia selviä viittauksia³⁰, joissa uskonto mielestäni selkeästi redusoidaan sellaiseksi, minkä tiede voi lopulta selittää. On mahdollista, että vuonna 1993 alkanut uusi Star Trek sarja, Deep Space 9, suhtautui vakavammalla tavalla uskontoihin, koska Gene Roddenberry kuoli vuonna 1991, eikä näin ollut enää itse kirjoittamassa tai hyväksymässä käsikirjoituksia.³¹ Mielestäni vastakohtainen huipentuma suhteessa aikaisempaan tiede versus uskomus -ajatteluun saavutetaan Voyagerissa jaksossa ”Barge of the Dead”. Jaksossa USS Voyagerin yliperämies toteaa, kun häneltä kysytään ajatuksistaan kuolemanjälkeiseen elämään, että maailmankaikkeudessa on asioita, joita ei voi tutkia *tricorderilla*.³²

Yksi osa tätä Gene Roddenberryn korostamaa yhteiskuntakritiikkiä on tuotu

²⁴ Pesonen & Lehtinen & Myllärniemi et. al. (toim.) 2011.

²⁵ Tieto perustuu Star Trek: The Next Generationin 5. tuotantokauden DVD:hin sisältyneihin ekstrapamateriaaleihin, jossa on hänestä haastattelu syyskuulta 1988. Haastattelu sisältyy ekstroissa otikkoon ”Tribute to Gene Robbenberry”.

²⁶ Linford 1999, 85.

²⁷ Tieto käy ilmi Trekkies 2 dokumentin kommenttiraidalta kohdassa, jossa itse dokumentissa italialainen katolinen pappi kertoo Star Trek-faniudesta.

²⁸ Tulkintani perustuu viitteessä 25 mainittuun haastatteluun.

²⁹ Virke on mielipide, jonka Peter Linford (1999, 77) perustellusti esittää.

³⁰ Esimerkiksi TOS: ”Who Mours for Adonais”, ”The Apple”; TNG: ”Who Watches The Watchers?”, ”Rightful Heir”.

³¹ Pearson (1999, 22) tulkitsee samoin.

³² Tricorder on Star Trekin eräänlainen perustyökalu, jolla voidaan tutkia esineitä tai olentoja pintapuolisesti. Repliikki on tarkoitettu ymmärrettäväksi siten, että hahmon mielestä tiede ei voi selittää kaikkea maailmankaikkeudessa. Tricorderista tarkemmin: http://en.memory-alpha.org/wiki/Starfleet_tricorder.

Star Trekissa esiin muiden kuin ihmisten kautta. Alkuperäisissä sarjoissa on tie-deupseeri Spock, joka on vulkaani³³ – ei siis ihminen. TNG:ssä tätä paikkaa täyttää androidi, Data. DS9:ssä turvallisuuspäällikkönä on Odo, joka on muodonmuuttaja. Voyagerissa ihmisyyttä ensiksi yrittää ymmärtää hologrammi, joka jouuu ottamaan laivan päällikkölääkärin tehtävät ihmislääkärin kuoltua. Toiseksi hahmoksi neljännen kauden alussa tulee borgien³⁴ keskuudesta vapautettu Annika Hansen, joka päätyy käyttämään nimeä Seven of Nine, joka oli hänen tunnuksensa ollessaan vielä borgi. Enterprise-sarjassa tämän ulkopuolisen paikan ottaa laivan päällikkölääkäri Phlox, joka on denobulaani.³⁵ Oletan, että tämä ratkaisu on tehty siksi, että ei olisi ollut uskottavaa, jos vain ihmiset olisivat olleet keskenään ja ihmetelleet maailmansa menoa. Tarvittiin jokin ulkopuolinen, jolla on – ainakin fiktiivisesti – erilaiset arvot, jotka antavat syyn ihmettelyyn.

Samalla tavalla myös uskonnollisuus tuodaan esiin enimmäkseen muiden olentojen kuin ihmisten kautta. Peter Linford kuvaakin ihmisten suhtautumista uskontoon ”suvaitsevaiseksi ateistiseksi utopiaksi”.³⁶ Tämä ilmenee esimerkiksi DS9:ssä, kun komentaja Sisko joutuu selvittämään uskonnonopetusta avaruus- asemansa koulussa, jossa on ihmisten lisäksi muiden kulttuurien lapsia. Komentaja Sisko toteaa, että hänen filosofiansa on, että kaikille filosofioille on tilaa.³⁷ Kuitenkin myöhemmin, kun eräs klingoniupseeri haluaa auttaa veljeään tekemään oman kulttuurinsa kunniaksityksen mukaisesti itsemurhan, on se jotain mikä ei mahdu Siskon mielestä hyväksyttävien filosofoiden piiriin.³⁸ Nostan tutkimuksessani esille useita esimerkkejä.

Tämän pro gradu -tutkielman tutkimustehtävänä on selvittää Star Trekissa olevia uskontoihin liittyviä esiintymisiä ja analysoida niitä systemaattisesti suhteessa klassisessa metafysisessä teismissä oleviin Jumalan ominaisuuksiin. Lisäksi käytän apuna uskontotieteellistä luokittelua pyrkiessäni selvittämään Star

³³ Vulkaanit ovat ihmistenkaltainen (humanoidi) heimo, joka korostaa älyä, viisauden etsintää ja tieteen kehitystä. Heidän filosofiaansa kuuluu myös tunteiden tukahduttaminen. Ulkoisista piirteistä suippokorvat erottavat heidät parhaiten ihmisistä.

³⁴ Borgit ovat heimo, joka koostuu monesta eri heimojen edustajasta, jotka ovat väkivalloin liitetty osaksi borgien yhteistä tietoisuutta. Erityispiirteinä borgeilla on teknologian ja elävän kudoksen yhdisteleminen. Borgit ovat täten kyberneettinen heimo. Borgien yhteisessä tietoisuudessa ei sallita yksilöllistä ajattelua.

³⁵ Denobulaanin kasvat ovat näyttävät varsin erilaiselta suhteessa ihmisiin. Tarkempi kuvaus löytyy esimerkiksi Star Trek Memory Alphasta, joka on Star Trek –aiheinen Internet Wikipedia. TOS: ”The Man Trap”; TNG: ”Encounter at Fairpoint”; DS9: ”Emissary”; VOY: ”Caretaker”, ”Scorpion” osa 2; ENT: ”Broken Bow”. Tämä viite listaa ensimmäiset jaksot, jossa mainitut henkilöt ensi kertaa esiintyvät.

³⁶ Linford 1999, 88-89.

³⁷ DS9: ”In the Hands of the Prophets”.

³⁸ DS9: ”Sons of Mogh”.

Trekissa esiintyvän fiktiivisen uskonnollisuuden taustalla olevaa ajattelua.

Tutkimus jäsentyy siten, että luvussa yksi käyn läpi Star Trekin sisältöä yleisellä tasolla ja erityisesti nostan esiin Star Trekin taustalla olevaa uskonnollista suhtautumista. Luvussa kaksi syvennyn lähteiden pohjalta Star Trekissa esiintyvien eri kulttuurien jumalakäsityksiin. Merkittävimmät heimot, joista tuon esiin jumalakäsitysten taustoja, ovat klingonit, bajoraanit, ferengit ja vulkaanit. Tämän lisäksi esittelen tarkemmin ihmisten suhdetta uskontoon 2100- ja 2300-luvulla Star Trekin mukaan.

Edellä mainittujen heimojen lisäksi muutamista muista heimoista tihkuu välillä teismiin liittyviä viittauksia. Tutkin näitä teistisiä viitteitä peilaten niitä metafysisessä teismissä määriteltyihin Jumalan ominaisuuksiin. Richard Swinburne määrittelee metafysisen teismin siten, että Jumalan ominaisuuksia ovat kaikkivoipaisuus ja kaikkitietävyys, josta seuraa erehtymättömyys. Jumala on täydellisen vapaa. Jumala on myös ikuinen, joka voidaan tulkita kahdella tavalla. Joko siten, että Jumalalla ei ole alkua ja loppua – Hän on aina ollut, Hän on ja tulee aina olemaan. Vaihtoehtoinen tulkinta ikuisuudelle on ajattomuus. Tässä tulkinassa Jumala on edelleen ikuinen, mutta Hän on käsitettävän ajan ulkopuolella. Jumalan ikuisuudesta voidaan johtaa se, että Jumala on myös kuolematon. Näiden lisäksi Jumala on täydellisen hyvä sekä kaiken luoja. Nämä ominaisuudet johtuvat Jumalan kaikkivoipaisuudesta, kaikkitietävyydestä ja täydellisestä vapaudesta toimia parhaaksi katsomallaan tavalla.³⁹

Luvussa kolme teen uskontotieteellisiä havaintoja Star Trekin jumalakuvien mahdollisista taustoista. Tutkin Star Trekissa esiintyvien riittien suhdetta myytteihin ja käsittelen myös uskonnon reduktiota.

Luvussa neljä teen toisen luvun pohjalta uskonnonfilosofista analyysia ja pohdin mahdollisuuksia potentiaaliseen kristilliseen lähetystyöhön, joka suuntautuu olentoihin, jotka eivät ole ihmisiä. Yksi mielenkiintoinen kysymys on, onko Kristuksen kaksiluonto-oppi täysin poissulkeva ajatus, mikäli kerran ilmenee tarve ja mahdollisuus maapallon ulkopuolista elämää koskevalle lähetystyölle. Lisäksi tutkin yleisesti fiktion merkitystä ja kysyn, miksi valmiiksi näytelty teos ylipäättään tuottaa katsojalle tunnereaktioita.

³⁹ Swinburne 1997, 18-27.

1. Mitä on Star Trek?

Tässä luvussa sivuan yleisesti tieteisfiktiota ja tarkastelen miten Star Trek sijoittuu kyseiseen kontekstiin. Referoin pääpiirteittäin myös Star Trekin luojan, Gene Roddenberryn, elämäkertaa korostaen erityisesti tilanteita, jotka antavat viitteitä hänen suhteestaan uskontoon ja uskonnollisuuteen. Tämän jälkeen avaan Star Trekin jaksoissa käsitellyjä teemoja yleisellä tasolla. Lopuksi pyrin analysoimaan Star Trekin suhtautumista uskontoon käsikirjoittajien näkökulmasta. Pyrin siis havaintojen perusteella pohtimaan minkälaista suhdetta uskontoon sarjassa viestittää joko tietoisesti tai tiedostamatta.

1.1. Star Trek ja tieteisfiktio

Star Trek on tieteisfiktiota, joka pääosin keskittyy kuvaamaan ihmiskunnan tulevaisuutta 2100 ja 2300-luvuilla. Oxford English Dictionary määrittelee tieteisfiction mielikuvitukselliseksi tarinaksi, joka perustuu tieteellisiin havaintoihin tai ympäristönmuutoksiin. Useimmiten tarinat keskittyvät tulevaisuuteen ja sisältävät avaruus- tai aikamatkustusta.⁴⁰ Vaikka määritelmä onkin laaja, kaikki kummallisuus ei sovi tieteisfiktioikäsitteen sisään. Kirjallisuudentutkimuksen professori Adam Roberts antaa tästä joitakin esimerkkejä.

Roberts kertoo kirjassaan *Science Fiction* esimerkin Franz Kafkan kirjasta *Metamorphosis*, jossa päähenkilö herää aamulla, mutta onkin valtava hyönteinen. Robertsin mukaan tämä ei ole tieteisfiktiota, koska Kafkan kirjasta ei anneta mitään tieteellistä perustaa kyseisen muutoksen mahdollisuudelle. Roberts jatkaakin viitaten erään Darko Suvinin määritelmään, että tieteisfiction suhde tieteeseen pitää olla rakennettu loogiselle perustalle, joka ei ole itsensä kanssa ristiriidassa.⁴¹

Star Trekissa olevien kulttuurien kyky matkustaa valoa nopeammin on nykykäsityksen mukaan mahdotonta⁴², mutta se perustuu kaikissa tapauksissa samankaltaiselle toimintaperiaatteelle kulttuurista riippumatta. Fiktiolle eli mielikuvitukselle annetaan jonkin verran vapautta. Jos kuitenkin seuraamme Robertsin esimerkkiä hyönteiseksi muuttumisen epätieteellisyydestä, on esimerkiksi myös

⁴⁰ Oxford English Dictionary: <http://www.oed.com>. Sanakirja määrittelee englanninkielisen termin "science fiction" mainitulla tavalla.

⁴¹ Roberts 2006, 4, 8-9.

⁴² Matkustaminen valoa nopeammin on nykykäsityksen mukaan käytännössä mahdotonta, koska siihen tarvittaisiin "jotain eksoottista ainetta", jota ei ole vielä löydetty. Teoriassa valonnopeuden ylittäminen on kuitenkin mahdollista. Kyseistä teoreettista mahdollisuutta on pohtinut jo vuonna 1994 fyysikko Miguel Alcubierre (Alcubierre 1994, L73-L77).

Star Wars luokiteltava joksikin muuksi kuin tieteisfiksioksi. Väite perustuu kohtaukseen elokuvassa Star Wars ”Pimeä Uhka” (*The Phantom Menace*), jossa Anakinin Skywalkerin todetaan olevan ihminen.⁴³ Ottaen huomioon, että kaikki Star Wars elokuvat alkavat tekstillä: ”Long time ago in a galaxy far, far away”, ei ihmisten olemassaolon mahdollisuutta muilla planeetoilla ”kauan, kauan sitten” avata Star Wars-elokuvissa millään tavalla.⁴⁴

1.2. Gene Roddenberry – Star Trekin luoja

Eugene Wesley Roddenberry, Star Trekin luoja, syntyi 19. elokuuta 1921 Texasin El Pasossa, Yhdysvalloissa. Hän sai nimensä isänsä Eugene Edward Roddenberryn mukaan. Hänen äitinsä, synnyttäessään juuri 17 vuotta täyttänyt Glen Roddenberry, oli vakaumuksellinen baptisti.⁴⁵

Yhdysvalloissa elettiin 1920-luvulla suuren laman aikaa. Edward Roddenberryn oli vaikea saada töitä, joten hän muutti perheensä kanssa Los Angelesiin, jossa nopea väestönkasvu oli saattanut kaupungin poliisivoimat miehistöpulaan. Edward, entinen armeijan kersantti, sai nimityksen nopeasti ja perhe, johon kuului jo Genen lisäksi kaksi muuta lasta, saattoi asettua aloilleen.⁴⁶

Gene kävi lapsena äitinsä kanssa paikallisessa baptistikirkossa. Myös isänsä piti hyvänä, että poika kävi kirkossa, vaikka isä itse harvoin lähti mukaan. Teini-ikäisenä Gene alkoi kuunnella tarkemmin saarnoja. Hän tuli siihen tulokseen, että puheet Kristuksen ruumiin syömisestä kuulostivat lähinnä kannibalismilta, hölynpölyltä ja taikauskolta. Tultuaan täysi-ikäiseksi hän lopetti kirkossa käynnin.⁴⁷

Gene oli aikaisemmin päässyt paikalliseen poliisiammattikorkeakouluun, josta hän valmistui kesäkuussa 1941. Vuonna 1940 Gene lähti suorittamaan lentolupakirjaa, jonka suorittaminen oli valtion tuen mahdollistamana ilmaista. Eräs kenraali oli ennustanut, että sota Euroopassa väistämättä tulisi koskettamaan myös Yhdysvaltoja ja lentäjiä tultiin tarvitsemaan. Japanin hyökättyä Pearl Harbouriin Gene sai komennuksen Texasiin, jossa hän liittyi ilmavoimien upseerikoulutuk-

⁴³ Skywalkerin ihmisyys todetaan siten, että yksi elokuvan päähenkilö, Obi-Wan Kenobi, yllättyy Skywalkerin verinäytteen tuloksista. Yllättyminen ei liity Skywalkerin ihmisyyteen, vaan verinäytteen muihin ominaisuuksiin, jotka ilmeisesti eivät ole ihmiselle tavallisia.

⁴⁴ Myös Cusack (2010, 119) katsoo Star Warssin olevan enemmän fantasiaa kuin tieteisfiktiota.

⁴⁵ Alexander 1996, 9-10.

⁴⁶ Alexander 1996, 16.

⁴⁷ Alexander 1996, 36-38.

seen. Lämpäistyään sen hän lensi pommikoneella ainakin 89 tehtävää. Sodan jälkeen hänestä tuli kaupallinen lentäjä.⁴⁸

Ennen ensimmäistä sotakomennusta Gene ja hänen ammattikorkeakouluaikoina tapaamansa nainen – Eileen Rexroat – päättivät mennä naimisiin. Pariskunta sai lopulta yhteensä kaksi lasta.⁴⁹

Vuonna 1948 Gene päätti lopettaa kaupallisena lentäjänä toisen selvittämättömän läheltä piti -tilanteen jälkeen. Hän oli jo pitkään unelmoinut elättävänsä itsensä kirjailijana, joten hän palasi perheineen Los Angelesiin. Fiktio kiehtoi häntä. Katsoessaan ensi kertaa 6-tuumaista televisiota ystävänsä luona, hän näki siinä printtimedialle vaihtoehtoisen tavan tienata rahaa.⁵⁰

Samoihin aikoihin kotitelevisioiden määrä alkoi kasvaa eksponentiaalisesti, mikä vähensi ihmisten käyntiä elokuvateattereissa. Televisiokäsikirjoittajaksi oli kuitenkin kuljettava pitkä tie, sillä Gene oli lähes varaton ja vailla kokemusta ylipäätään ammattimaisesta kirjoittamisesta. Taloutensa turvaamiseksi Gene päätti seurata isänsä uravalintaa ja liittyi Los Angelesin poliisivoimiin vuonna 1949. Hän oli pitkään liikenteenohjaajana, mutta tarttui tarjottuun tilaisuuteen siirtyä osastolle, jonka vastuulla oli lehdistötiedotteiden laadinta. Tällöin hänelle ensi kertaa elämässään maksettiin kirjoittamisesta. Työnsä ohella hän alkoi kirjoittaa käsikirjoitusehdotelmia tuotantoyhtiöille televisiosarjoista. Vähitellen hänen saamansa ansiot käsikirjoituksista lisääntyivät. Lopulta vuonna 1955⁵¹ hän päätti luopua urastaan poliisivoimissa ja ruveta seuraamaan unelmaansa – kirjoittamista.⁵²

Gene oli kirjoittajana tuottelias. Tämän tutkimuksen kannalta merkittävä palkinto myönnettiin Genelle Amerikan baptistiyhdistykseltä (*American Baptist Convention*), jossa häntä kiiteltiin siitä, että hän oli onnistunut taitavasti kirjoittamaan kristillisiä totuuksia ja sovelluksia kaupallisissa televisiokäsikirjoituksissa. Gene – elämäkertakirjoittajansa mukaan vapaa-ajattelija ja humanisti – otti palkinnon vastaan kiitollisena. Tämä palkinto toi hänelle työtarjouksen Kansalliselta Kristuksen Kirkkojen Neuvostolta (*National Council of the Churches of Christ*) koskien kristillistä etiikkaa. Gene vastasi aluksi pyyntöön myönteisesti kuitenkin todeten olevansa ”täysi pakana”. Lopulta neuvotteluja ei ilmeisesti jatkettu.⁵³

⁴⁸ Alexander 1996, 44-47, 55, 57-58, 72, 79. Käännän sanan college: ammattikorkeakoulu.

⁴⁹ Alexander 1996, 44, 55, 94, 152.

⁵⁰ Alexander 1996, 97, 99.

⁵¹ Kirjassa lukee 1965, mutta ottaen huomioon kirjan lähiympäristön muut vuosiluvut, tässä kohtaa on kirjan kirjoittajan ollut pakko tarkoittaa vuotta 1955.

⁵² Alexander 1996, 102-107, 139.

⁵³ Alexander 1996, 155-157.

Idea Star Trekista oli ollut jo pitkään Genellä mielessä. Maaliskuussa vuonna 1964 hänellä oli riittävästi materiaalia mennäkseen esittämään ideansa tuottajille. Mahdollisista tuotantoyhtiöistä useampi kieltäytyi. Lopulta NBC tarttui ideaan ja pilottijaksoa alettiin kuvata.⁵⁴ Star Trekin menestystä osittain kuvaa se, että tuotantoyhtiö saattoi saada jopa 150000 kirjettä liittyen Star Trekiin viikoittain vuonna 1968. Lopulta Star Trek kuitenkin lopetettiin. Alexander kertoo syyn olleen oheistuotteiden markkinoinnissa, jotka olivat Genen mielestä pelkkää rahastusta, ja ohjelmapaikan vaihtumisessa huonompaan aikaan illasta. Näiden syiden takia Gene lopulta vetäytyi tuotannosta.⁵⁵

Genen ja Eileenin avioliitto päättyi eroon.⁵⁶ Gene avioitui uudestaan vuonna 1969 Majel Barretin kanssa shintolais-buddhalaisessa seremoniassa Japanissa. Alexander kertoo Genen ottaneen kantaa uskonnollisuuteen pluralistis-sävytteisesti. Genen mukaan kaikki ihmiset, tavat ja rituaalit ovat tasa-arvoisia. Hän ei saattanut uskoa, että Jumala pitäisi yhtään huonompaa buddhalaista seremoniaa suhteessa baptistien vastaavaan seremoniaan.⁵⁷

Star Trekin uusi tuleminen tapahtui vuonna 1979. Tähän vaikutti suuren suosion saavuttanut ensimmäinen Star Wars –elokuva. Ajatus Star Trek – elokuvasta oli ollut Genellä mielessä jo ennen Star Wars ensi-iltaa ja katsojalukujen ilmitulon jälkeen projekti sai rahoituksen.⁵⁸ Elokuvia tehtiin alkuperäisellä miehistöllä lopulta kuusi.

Alexander kuvaa, että merkittävimpiä saavutuksia Genen elämässä oli tähden saaminen Hollywoodin Walk of Famelle.⁵⁹ Tämän lisäksi hänen mukaansa nimettiin kokonainen rakennus Paramount Picturessin keskusalueella. Gene Roddenberry itse myös kertoo haastattelussa, kun häneltä oli kysytty, kuinka paljon hän on saanut rahallisessa mielessä Star Trekista. Hänen vastauksensa oli, että kaikkein suurin korvaus hänen työstään on ollut päästä tapaamaan ja tuntemaan ihmisiä, kuten Isaac Asimov ja Arthur C. Clark. Genen mukaan se oli jotain sellaista, mitä ei olisi voinut rahalla ostaa.⁶⁰

⁵⁴ Alexander 1996, 187-236.

⁵⁵ Alexander 1996, 312, 362.

⁵⁶ Alexander (1996) ei sano suoraan milloin avioeroa haettiin tai milloin se astui voimaan.

⁵⁷ Alexander 1996, 313, 370. Myös Pearson (1999, 17-18) huomioi valitun uskonnollisen viitekehysten näkyneen myöhemmin vulkaanien zen-tyyppisessä filosofiassa.

⁵⁸ Alexander 1996, 436-450.

⁵⁹ Alexander 1996, 494-495.

⁶⁰ Tieto käy ilmi henkilöhaastattelujen kautta Star Trek: The Next Generation 5. kauden seitsemännellä DVD-levyllä olevalla ekstramateriaalilla, joka on nimetty "Tribute to Gene Roddenberry".

Gene Roddenberry oli päättämässä vielä suurelta osin The Next Generationin sisällöstä. Gene kuoli lopulta sydänkohtaukseen sairaalassa 24. lokakuuta 1991.⁶¹ Genen polttohautauksesta jälkeen jääneet tuhkat vietiin NASA:n avustuksella käymään avaruudessa ja tuotiin takaisin maahan.⁶²

1.3. Mistä Star Trek kertoo?

Star Trek sisältää periaatteessa viisi eri tarinaa, jotka sijoittuvat meidän tuntemamme galaksin tulevaisuuteen. Nämä tarinat kohtaavat välillä myös keskenään.⁶³ Tarinoiden sisällä käydään hetkittäin myös rinnakkaistodellisuuksissa, jotka näyttävät pääsääntöisesti peilikuvina ”oikeille” jaksoille.⁶⁴

Star Trekin jokainen sarja kertoo pääsääntöisesti Tähtilaivaston (*Starfleet*) miehistöstä, jonka tehtävänä on tutkia uusia elämänmuotoja ja tutustua eri kulttuureihin. Tähtilaivasto on Yhdistyneiden Planeettojen Liiton (*United Federation of Planets*) sotilasorganisaatio, jonka ensisijaisena tehtävänä on turvata rauha Liiton alueella. Kyseessä ei ole minkäänlainen totalitaristinen järjestelmä, vaan Liittoa johtaa demokraattinen elin.⁶⁵ Liiton merkittävin poliittinen virka on presidentin virka, jonka valtuuksista mainitaan lähteissä vain rajallisesti.⁶⁶ Tähtilaivaston upseereita ja miehistöä rajoittaa säännöstö. Näistä merkittävin on Ensimmäinen pääsääntö (Prime Directive), joka kieltää puuttumisen vähemmän kehittyneiden sivilisaatioiden luonnolliseen kehitykseen tai itsenäisten valtioiden asioihin.⁶⁷ En-

⁶¹ Alexander 1996, 6-8.

⁶² Tieto käy ilmi Majel Roddenberryn kertomana TNG:n 5. kauden ekstramateriaalissa ”*Tribute to Gene Roddenberry*”.

⁶³ Tarinat kohtaavat useimmiten uuden sarjan alkaessa. Tämä on todennäköisesti haluttu tehdä siksi, että edellinen sarja ohjaisi katsojat eteenpäin katsomaan seuraavaa sarjaa. Esimerkiksi TNG alkoi siten, että TOS:n päällikkölääkärinä tunnettu, kyseisessä TNG:n jaksossa nyt 137-vuotias amiraali Leonard McCoy, saatetaan sukkulaan (”*Encounter at Fairpoint*”). DS9:n ensimmäisessä jaksossa kapteeni Picard ja Enterprise on turvaamassa Deep Space 9 asemaa vihollisten hyökkäyksiltä (”*Emissary*”). Tämän lisäksi TNG:n kuudennella kaudella näytetään jakso, jossa Enterprise vieraillee Deep Space 9:llä ilmeisesti uudestaan (”*Birthright*”, osa 1). USS Voyager pysähtyy ensimmäisessä jaksossa Deep Space 9:llä (”*Caretaker*”). Enterprise-sarja on aikaisemmista sarjoista poikkeus, koska se sijoittuu aikaan ennen kaikkia edellisiä sarjoja ja täten ei luonnollisesti voinut olla eteenpäin ohjattavissa. Lisäksi seuraavissa jaksoissa toisen sarjan tarina yhdistyy toiseen Star Trek -sarjaan tai elokuvaan: DS9: ”*Trials and Tribble-ations*”; VOY: ”*Flashback*”; ENT: ”*These Are the Voyages...*”.

⁶⁴ Esimerkiksi jaksot: TOS: ”*Mirror, Mirror*”; TNG: ”*Yesterday’s Enterprise*”; DS9: ”*Crossover*”, ”*Through the Looking Glass*”, ”*The Emperor’s New Cloak*”; ENT: ”*In a Mirror, Darkly*” osat 1 ja 2”.

⁶⁵ *Federation Council*. Tähän demokraattisesti valittuun neuvostoon kuuluu edustus jokaisesta Liitton kuuluvasta kulttuurista (DS9: ”*Rapture*”). Tarkempaa edustajien kokonaislukumäärää ja edustajien määrätymismäärää ei mainita tutkielmaani kuuluvissa lähteissä.

⁶⁶ DS9: ”*Homefront*”.

⁶⁷ Kyseiset toimintaohjeet ovat esitetty esimerkiksi jaksoissa TNG: ”*Who Watches The Watchers*” ja DS9: ”*The Circle*”.

simmainen pääsääntö on osa sääntökokoelmaa, jota ei koskaan kokonaisuudessa näytetä tai lueta Star Trekin jaksoissa. Sitä tosin siteerataan silloin tällöin tietyiltä osin, sen pohjalta käydään eettistä keskustelua ja sen rikkomisesta on mahdollista käydä jopa sota-oikeutta.⁶⁸ Merkittävin painotus ensimmäisellä pääsäännöllä on vähemmän kehittyneisiin kulttuureihin, jotta niiden luonnollista kehitystä ei häiritäisi esimerkiksi tuomalla kehittyntä teknologiaa tai tietoa heidän planeettansa ulkopuolisesta elämästä.⁶⁹

Star Trekin tehtävä on Gene Roddenberryn mukaan kommentoida ihmistä ja yhteiskuntaa. Toisin sanoen Star Trekin tarina saa merkityksensä ja sitä on kiinnostavaa katsoa, koska se ottaa kantaa tämän päivän teemoihin. Tarinaa ei kuitenkaan aina ole pystytty kirjoittamaan siten, että se olisi kaikkien Star Trekin sarjojen ja elokuvien kanssa yhtenäinen.⁷⁰ Star Trekiä on myöhemmin ylistetty olevan aikaansa edellä, kun se on historiansa aikana käsitellyt teemoja, jotka ovat olleet omana aikanaan jopa tabuja. Uskontotutkimuksen professori Carole Cusack huomauttaakin, että Star Trekiä nähtiin televisiohistorian toinen suudelma tummaihoisen ja valkoihoisen välillä.⁷¹ Seuraavaksi nostan esiin omasta mielestäni mielenkiintoisia teemoja Star Trek-sarjoista keskittyen nyt ei-uskonnollisiin teemoihin.

Star Trekiä käsiteltiin aikaansa edellä myös rasismia ja homoseksuaalisuutta. Rasismia Star Trekiä käsiteltiin ensimmäisen kerran jaksossa TOS: ”Let That Be Your Last Battlefield” siten, että vieraan kulttuurin edustaja oli maalattu kasvoiltaan puoliksi mustaksi ja puoliksi valkoiseksi. Jaksossa näin maalatut henkilöt tappelivat keskenään. Ilmeisesti omana aikanaan rasismia piti käsitellä tällä tavoin implisiittisesti. Implisiittisyydestä päästään eksplisiittisyyteen DS9:n jaksossa ”Far Beyond the Stars”, jossa palataan Siskon hallusinaatioissa ajassa taaksepäin 1950-luvulle. Jaksossa kapteeni Sisko on tieteisfiktiokirjailija Benny Rus-

⁶⁸ TNG: ”Pen Pals”; VOY: ”Prime Factors”; TNG: ”The Drumhead”.

⁶⁹ TNG: ”Who Watches The Watchers”, ”Samaritan Snare”. Star Trekiä kulttuurit ovat yleensä luokiteltu *pre-industrial* ja *pre-warp* -yhteiskunniksi tarkoittaen esiteollista- ja tähtienväliseen matkailuun vielä kykenemätöntä kulttuuria. Kun kulttuuri on itsenäisesti osoittanut kykenevänsä tähtien väliseen matkailuun, diplomaattisia suhteita voidaan alkaa solmia (TNG: ”First Contact”). Ihmiskunta nykytilassaan 2010-luvulla luokiteltaisiin *pre-warp* -yhteiskunnaksi.

⁷⁰ Esimerkkejä on useita, mutta räikein esimerkki on jakson TNG: ”Relics” ja elokuvan Star Trek: Generations välillä. Elokuvassa James T. Kirk oletettavasti kuolee (todellisuudessa vain katoaa), mutta mainitussa jaksossa Kirkin alaisuudessa ollut konemestari toteaa itsestään selvästi, että Kirk tulisi pelastamaan hänet. Kyseessä oleva konemestari ei siis tunnu tietävän Kirkin katoamisesta mitään, vaikka hän on elokuvassa Kirkin kadotessa tämän seurassa.

⁷¹ Cusack 2010, 117. Suudelma tapahtui jaksossa TOS: ”Plato’s Stepchildren”. Cusack ei kerro milloin ja missä televisiohistorian ensimmäinen valko- ja tummaihoisen välinen suudelma tapahtui ja esimerkiksi Internetissä tästä on ristiriitaista tietoa.

sell, mutta hänen ideansa hyllytetään ja muutenkin hän joutuu rassististen hyökkäysten kohteeksi, koska hän on tummaihoinen.⁷²

Homoseksuaalisuutta käsitellään Star Trekissa niin ikään implisiittisesti. Merkittävin teemaa käsitellyt jakso on TNG:ssä, jossa esitellään heimo, jonka edustajilla ei ole sukupuolta. Joskus kuitenkin eräät heimon jäsenet tuntevat olevansa jompaakumpaa sukupuolta ja tällöin yhteiskunta toimittaa heidät terapiaan.⁷³ Teemaa jatketaan myöhemmissä jaksoissa esittelemällä heimo, trillit, joista jotkut elävät symbioosissa pitkäikäisen elämänmuodon kanssa. Tässä symbioosissa symbiontti kantaa tähän yhtyneen trillin muistot ja kokemukset ja täten uuteen trilliin yhdistettynä kokemukset ja muistot yhdistyvät osaksi uuden isännän persoonaa. Tällöin myös edellisessä elämässä olleet tunteet voivat nousta uudelleen pintaan sukupuolesta riippumatta.⁷⁴ Star Trekissa ei kuitenkaan tuoda esiin yhtäkään eksplisiittistä homoseksuaalista suhdetta. Edes uusimmassa elokuvassa, Star Trek: Into Darkness, näin ei tehdä, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus esimerkiksi elokuvassa olleessa baarikohtauksessa San Fransiskossa, jossa näytettiin paljon läheisessä kanssakäymisessä olleita juhlijoita.

Tieteellisestä maailmankuvasta huolimatta Star Trek, muun tieteisfiktion tavoin, lähtee kritisoimaan tieteen kehitystä, joka voi koitua ihmiselle vaaralliseksi.⁷⁵ Alkuperäisten sarjojen jaksossa ”Space Seed” esitellään geneettisesti paranneltu ihminen nimeltä Khan. 1990-luvulla Star Trekin aikalinjan mukaan ihmiskunnan historiassa alettiin geneettisesti manipuloimalla parannella syntyviä ihmisiä. Näin syntyneet ihmiset olivat älykkäämpiä, voimakkaampia ja nopeampia kuin tavalliset ihmiset. Tätä teemaa jatketaan lähes jokaisessa Star Trek -sarjassa. Edellä mainittu 1990-luvun kokeilu johti lopulta ihmisten geneettisten parantelujen kieltoon. Tämä kieltö ei kuitenkaan estänyt joitakin ihmisiä kehittämään lapsiaan jossain muualla missä parantelu ei ollut säädeltyä. Joskus tämä onnistui, mutta useimmiten parantelut tuottivat epätoivottuna lisänä vakavia persoonallisuushäiriöitä.⁷⁶

⁷² Rasmia käsitellään myös esimerkiksi jaksoissa TNG: ”The Enemy”; VOY: ”Remember”, ”Nemesis”; ENT: ”North Star”, ”Affliction”, ”Demons” ja ”Terra Prime”.

⁷³ TNG: ”The Outcast”.

⁷⁴ TNG: ”The Host”; DS9: ”Rejoined”. Star Trekissa tapahtui ajattelun muutos edellä mainittujen jaksoiden välillä. Jälkimmäisessä jaksossa trillien edellisten elämien rakkaussuhteiden jatkuminen katsotaan olevan Trill-yhteiskunnassa tabu. Aikaisemmassa jaksossa tällaista ajattelua ei tunnu olevan.

⁷⁵ Muusta tieteisfiktiosta esimerkkinä Terminator-elokuvat, jossa ihmisen kehittämä tekoöly kehittyy lopulta itsestään ihmiselle vaaralliseksi.

⁷⁶ DS9: ”Doctor Bashir, I Presume” –jaksossa saadaan tietää, että DS9:n päällikkölääkäri oli geneettisesti paranneltu lapsena. Tähtilaivasto kuitenkin tekee ennakkopäätöksen, että päällikkölää-

TNG:ssä esiintyvä androidi, komentaja Data joutuu eräässä jaksossa Tähtilaivaston tuomioistuimeen, koska hänen positroniaivonsa halutaan kopioida, jotta teknologiaa voitaisiin hyödyntää myös muissa Tähtilaivaston aluksissa. Data yrittää erota Tähtilaivastosta, mutta oikeudessa pyritään osoittamaan, että Datalla ei ole ihmisoikeuksia, koska hän on omaisuutta. Jaksossa käsitellään siis robottien ihmisoikeuksia.⁷⁷ Ihmisoikeuskysymys viedään astetta pidemmälle Voyagerissa, jossa käydään oikeutta laivan hologrammilääkäriin ihmisoikeuksista.⁷⁸

TNG:n jaksossa ”The Chase” selitetään, miksi kaikki Star Trekin heimot ovat niin samannäköisiä. Jaksossa käy ilmi, että 4 miljardia vuotta sitten Linnunradalla eli heimo, joka ei löytänyt ketään kaltaistaan. Tästä syystä he piilottivat monen syntyvän planeetan alkukeitoksiin omaa geneettistä materiaaliaan. Tämän toiminnan seurauksena syntyi heimoja, joita Star Trekissa kohdataan. Eri planeetoilta kotoisin olevilla heimoilla on siis Star Trekin mukaan yhteinen esi-isä.

Eettinen pohdinta on yksi Star Trekin kulmakivistä. Voyagerissa käydään eettistä pohdiskelua siitä, saako kuolemattoman heimon edustaja tehdä itsemurhan. Yksinkertaisempaa eettistä pohdintaa tehdään myös jaksoissa VOY: ”Scientific Method” ja ”Nothing Human”, joissa käsitellään lääketieteen etiikkaa. Ensimmäisessä jaksosta Voyagerin miehistö altistetaan lääketieteellisille kokeille. Kokeiden suorittajat katsovat oikeudekseen altistaa koehenkilöt jopa hengenvaaraan, jotta tulevaisuudessa tämä saatu tieto voisi pelastaa henkiä. Jakson voidaan nähdä kritisoivan lääketieteellisiä eläinkokeita. Toisessa mainitussa jaksossa tehdään täysin selvä, joskin epäsuora, viittaus natsilääkärien tekemille tutkimuksille ja käydään keskustelua, onko eettistä käyttää näitä tuloksia hyväksi, vaikka tämä tutkimustieto voisi pelastaa ihmishengen. Jaksossa siteerataan myös Hippokrateen valaa alkuperäisessä muodossaan.

käri voi jatkaa virassaan. Asian selvittyä hän auttaa myöhemmissä jaksoissa muutamia persoonallisuushäiriöistä kärsiviä, niin ikään lapsena paranneltuja ihmisiä, paremmin integroitumaan yhteiskuntaan (DS9: ”Statistical Probabilities”, ”Chrysalis”). Teeman alkujuuret nähdään jaksoissa ENT: ”Borderlands”, ”Cold Station 12” ja ”The Augments”. Teemaa käsitellään myös jaksossa TNG: ”Unnatural Selection”, mutta epäjohdonmukaisesti suhteessa siihen, että ihmisten geneettinen parantelu piti olla kielletty jo kauan sitten ja tässä jaksossa kokonainen Liiton tutkimusasema on keskittynyt kyseiseen projektiin. Teemaa käsitellään myös jaksossa TNG: ”The Masterpiece Society”, jossa koko planeetan yhteiskunta on geneettisesti rakennettu täydelliseksi. Jakson aikana ilmenee, että yhteiskunta ei välttämättä olekaan täydellinen, koska siltä puuttuu mahdollisuus reagoida ennalta arvaamattomiin tilanteisiin.

⁷⁷ TNG: ”The Measure of a Man”.

⁷⁸ VOY: ”Author, Author”. Hologrammien ”ihmis”oikeusteemaa käsitellään kyseisen jakson lisäksi useissa muissa jaksoissa (Esim. VOY: ”Revulsion”). Muun muassa jaksossa VOY: ”Real Life”, Voyager hologramminen päällikkölääkäri tutustuu perhe-elämän haasteisiin luomalla holokannelle perheen itselleen. Holokansi on 2300-luvulla virkistäytymiseen ja miksei koulutukseenkin tarkoitettu tila tähtialuksella

Tieteen kehityksen eettisyys on myös pohdinnan alla. Star Trekissa otetaan esimerkiksi kantaa kloonaukseen. 1980-luvun lopussa esitetyssä jaksossa TNG: ”Up The Long Ladder” Enterprisen miehistö löytää eräältä planeetalta ihmisiä, jotka ovat huomattavan samannäköisiä keskenään. Paljastuu, että planeetan asukkaat ovat klooneja. Jakson mukaan kloonin uudelleenklonaus ennen pitkää rappeuttaa, kunnes lopulta kloonattu yksilö ei enää selviä prosessista eläväksi olenoksi. Tähän kloonit pyytävät apua Enterprisen miehistöltä, että he saisivat kloonaukseen uutta materiaalia. Miehistö on haluton avustamaan tässä. Eettinen pohdinta jää vielä tässä jaksossa varsin vähäiseksi. Seuraavan kerran DS9:ssa erään heimon edustaja kloonaa itsensä lavastaakseen erään toisen syylliseksi itsensä murhaan. Yritys epäonnistuu ja pidätyksen suorittava poliisi toteaa, että oman klooninsa tappamisen on niin ikään murha. Edellisestä päätellen kloonausta ei pidetä kovin suuressa arvossa, mutta ”ihmis”oikeudet ulottuvat kuitenkin myös kloonattuihin.⁷⁹

Star Trekissa tehdään myös ekologista elämäntapaa suosivia kannanottoja. Minulle mieleenpainuvimmin tämä on toteutettu osana aikamatkailua. Aikamatkailu tapahtuu usein vahingon seurauksena ja Tähtilaivastolla on tarkat ohjeistukset tällaisten tilanteiden varalle.⁸⁰ Star Trek -elokuvassa ”Voyage Home”⁸¹ Maan energiajärjestelmät lamautuvat tuntemattoman luotaimen toiminnan seurauksena. Luotain on tullut etsimään valaita, jotka Star Trekin aikalinjan mukaisesti kuolivat sukupuuttoon liiallisen valaanpyynnin seurauksena 2000-luvulla. Amiraali Kirk joutuu turvautumaan aikamatkailuun ja hakemaan kaksi valasta 1900-luvun lopun Maasta. Ekologisuuden ihannoitiin vastapainona teknologian kehitykselle nostetaan päärooliin myös jaksossa DS9: ”Paradise”.⁸²

Toinen mainitsemisen arvoinen sosiaalieleettinen kannanotto nykypäivän yhteiskunnan eriarvoistumista vastaan tehdään jaksoissa DS9: ”Past Tense” osat 1 ja 2. Koska teemaa käsitellään kaksiosaisessa jaksossa, antaa se normaalin yhden jakson sijaan huomattavasti enemmän aikaa yhteiskunnallisten havaintojen teke-

⁷⁹ DS9: ”A Man Alone”. Lainausmerkit sanassa ”ihmis”oikeudet johtuvat siitä, että kaikki Star Trekissa esiintyvät olennot eivät ole, ainakaan pinnallisesti määriteltyinä, ihmisiä. Siksi koen ihmisoikeuksista puhumisen olevan hieman epätarkkaa.

⁸⁰ Ohjeistusta käsitellään esimerkiksi jaksoissa DS9: ”Past Tense”, osa 1, ”Trials and Tribulations”; VOY: ”Future’s End”. Aikamatkailua käsitellään myös pelkästään filosofisessa mielessä esimerkiksi jaksoissa TNG: ”Cause and Effect”, ”Tapestry”, ”Parallels”, ”All Good Things...”; DS9: ”Visionary”; VOY: ”Relativity”. Näissä jaksoissa teemana on enemmänkin ”mitä olisi voinut tapahtua, jos henkilö olisi valinnut toisin?”

⁸¹ Elokuvan ensi-ilta oli Yhdysvalloissa 26.11.1986.

⁸² Lisäksi mainittakoon, että jaksossa DS9: ”Prodigal Daughter” todetaan, että on ympäristösaadosten vastaista heittää avaruuteen esimerkiksi elintarvikkeita.

miseen. Jaksossa komentaja Sisko ja päällikkölääkäri Bashir vahingossa matkustavat ajassa Maahan vuoteen 2024. Jaksoissa näytetään Yhdysvallat, jossa köyhiä, työttömiä tai muuten vaan yhteiskunnan hylkiöitä on ruvettu sijoittamaan turva-alueille (sanctuary district). Turva-alueelta voi päästä pois, jos saa töitä, mutta kukaan ei tiedä näin tapahtuneen pitkään aikaan. Ympäröivää yhteiskuntaa ei juuri kiinnosta ihmiset siellä. Turva-alueet ovat täten turva-alueita niiden ulkopuolella olevia varten.⁸³ Sisäpuolella oleville se on vankila. Jaksossa turva-alueen ihmiset alkavat mellakoida, joka herättää median kiinnostuksen. Nämä tapahtumat ovat omiaan muuttamaan ihmisten käsityksiä turva-alueen ihmisistä. Tämä muutos aloittaa jakson mukaan merkittävät poliittiset uudistukset esimerkiksi köyhäinhoidossa.

Star Trekia mielestäni vaivasi alussa tietynlainen mustavalkoisuus. Tähtiläivaston miehistö teki aina oikein ja pelasti päivän pahoilta muukalaisilta. Deep Space 9:ssä Star Trekiin tuotiin enemmän harmauden sävyjä. Parhaiten tämä mielestäni ilmenee keskusteluissa, jossa ääripäät, ”tarkoitus pyhittää keinot” ja ”meidän on toimittava oikein”, joutuvat törmäyskurssille. Tietyissä jaksoissa, joissa tuodaan esille Yhdistyneiden Planeettojen Liiton salainen tiedusteluyksikkö, *Section 31*, jonka tehtävänä on varmistaa Liiton selviytyminen keinolla millä hyvänsä.⁸⁴

1.4. Star Trekin käsikirjoittajien suhtautuminen uskontoon

Tässä kappaleessa analysoin Star Trekin suhdetta uskontoihin ja uskonnollisuuden käsikirjoittajien näkökulmasta. Star Trekissa olevien kulttuurien uskonnollisuutta käsittelem vastaluvussa kaksi.

Tutkija Anne Pearson toteaa artikkelissaan, että Gene Roddenberryllä oli eläessään täysi valta käsikirjoitusten sisältöön. Koska hän suhtautui negatiivisesti järjestäytyneeseen uskonnollisuuteen, uskontoa käsiteltiin harvoin Star Trekissa. Kun alkuperäisissä sarjoissa käsitellään uskontoa, näkökulma on useimmiten sellainen, että jumalalliset kyvyt perustuvat kategoriavirheeseen. Kehittyneiden elämänmuotojen kyvyt koettiin jumalallisiksi, koska ne olivat niin paljon kehit-

⁸³ Englanninkielinen ilmaisu ”*sanctuary*” viittaa pyhään; johonkin sellaiseen, mikä on erotettu ainakin kokemuksellisesti tavallisesta (katso esimerkiksi Eliade 2003, 47-48; Douglas 2000, 54). En tiedä, onko ilmaisu valittu sattumalta vai tarkoituksella, joten en lähde ylitulkitsemaan jakson kirjoittajien tausta-ajattelua.

⁸⁴ DS9: ”Inquisition”, ”Inter Arma Enim Silent Leges”, ”Extreme Measures”.

tyneempiä kuin mihin oli totuttu. Pearson kuitenkin toteaa, että Star Trekin suhtautuminen uskonnollisiin aiheisiin muuttui Gene Roddenberryn kuoltua vuonna 1991. Sarja alkoi ottaa huomioon sen, että 95 prosenttia amerikkalaisista uskoo Jumalaan. Pearsonin mukaan tämä näkyy molemmissa seuranneissa sarjoissa Star Trek: Deep Space 9 ja Star Trek: Voyager.⁸⁵

Aina 1960-luvun TOS:in muutamasta jaksosta 1980-luvun TNG:hen, Star Trekkissa on havaittavissa tietty reduktiivinen viitekehys suhteessa uskontoon. Jaksossa TOS: ”The Apple”, jonka nimi itsessään on jo varsin todennäköinen viittaus Raamatun syntiinlankeemuskertomukseen, Enterprisen miehistö kohtaa eräällä planeetalla asukkaita, jotka palvovat jumalanaan konetta nimeltä ”Vaal”.⁸⁶ Vaalin kansa, niin kuin he itseään kutsuvat, ovat professori Ross Kraemerin mielestä kuin paratiisin ihmiset – tietämättömiä pahasta, tietämättömiä kuolemasta, tietämättömiä seksuaalisuudesta ja niin edelleen. Heidän jumalansa ei kuitenkaan ole kaikkivoipa siitä syystä, että tämä kone tarvitsee energiakiviä toimiakseen. Sillä on myös kyky imeä energiaa planeetan kiertoradalla olevalta Enterpriseltä, minkä se myös tekee. Kysymys on Enterprisen kapteeni Kirkille kuitenkin jostain enemmän kuin itsesuojelusta. Hän päättää, Liiton ensimmäistä pääsääntöä uhaten, että tämä kone pitää tuhota, jotta Vaalin kansa saisi elää ”normaalia elämää”. Jakson lopussa, kun Vaal on tuhottu, Kirk, yliperämies Spock ja päällikkölääkäri McCoy väittelevät siitä, tekivätkö he oikein. McCoy on sitä mieltä, että Vaalin kansa palautettiin ”normaaliin evoluutioon”. Spock kysyy Kirkiltä, onko hän tietoinen Raamatun luomiskertomuksesta, johon Kirk vastaa: ”Totta kai.” Spock jatkaa, että he antoivat Vaalin kansalle omenan, johon Kirk kysyy, onko hän sitten Saatana? Kohtaus päättyy kevyeen musiikkiin, joka antaa ymmärtää, että tätä kysymystä ei pidä ottaa vakavasti. Lopuksi kuva siirretään näyttämään henkilöä, joka Enterprisen miehistöstä eniten muistuttaa Saatanaa eli Spockia.⁸⁷ Ross Kraemer huomauttaa tässä, ettei hepreankielinen Raamattu eli kristittyjen Vanha Testamentti tai mikään vakavasti otettava käänös puhu omenasta ja Saatanasta syntiinlankeemuskertomuksen yhteydessä ja ainakin Spockin olisi tullut tämä tietää.⁸⁸ Pienenä yksityiskohtana mainittakoon, että Spockia näyttävä Leonard Nimoy kertoo

⁸⁵ Pearson 1999, 14-15, 18. Tilasto perustuu Pearsonilla viiteeseen Bellah et al. 1985, 219, 324.

⁸⁶ Cusack 2010, 118. Kraemer (2003, 18) havaitsee tässä intertekstuaalisen viittauksen kanaanilaisen jumalaan, Baaliin.

⁸⁷ Viittaus Saatanaan tulee siitä, että Spockilla on suippokorvat. Alexander (1996, 212) lisäksi mainitsee, että Star Trekin tuotantoyhtiöllä oli vaikeuksia hyväksyä Spockin ulkonäköä juuri siitä syystä, että Spockista tuli mieleen niin vahvasti Saatana. Ilmeisesti tähän ongelmaan pystyttiin tässä vaiheessa jo suhtautumaan huumorilla.

⁸⁸ Kraemer 2003, 21.

haastattelussa, että hänen juutalainen taustansa vaikutti mieleenpainuvasti vulkaanien kulttuuriin. Vulkaanit nimittäin aina tervehtivät tekemällä kädellään eräänlaisen v-merkin. Haastattelussa Nimoy kertoo, että v-muoto tulee rabbiinijuutalaisesta siunauksesta ja käden muodolla kuvataan heprean kirjainta sin. Sin on Jumalasta kutsutun nimityksen ensimmäinen kirjain sanassa ”el Shaddai”.⁸⁹

Peter Linford havaitsee tutkijoiden Adam Frischin ja Joseph Martosin teorian pohjalta, että Star Trekin kaksi ensimmäistä sarjaa sortuvat uskonnon mustavalkoiseen käsittelyyn. Tätä hän kutsuu fundamentalisoinniksi. Lähtökohtana ovat ääripäät hyvä – paha, jumala – piru tai vaihtoehtoisesti hieman monimutkaisempi lähestymistapa: luominen, välissä oleva aika (*duration*) ja kaiken tuho. Toisaalta, Frisch ja Martos huomauttaa, uskonto on kiinnostunut eksistentiaalisista kysymyksistä – jostain mitkä eivät ole välttämättä järjellä käsitettäviä. Tämä konflikti Linfordin mukaan tulee esiin Spockin tavassa suhtautua asioihin puhtaalla järjellä ja kapteeni Kirkin tavalla toimia enemmänkin tunteella ja intuitiolla. Kolmanneksi tieteisfiktiossa, täten myös Star Trekissa, näyttäisi olevan tapana tuoda esiin uskonnon moralisoiva puoli. Tällöin Frischin ja Martosin mukaan uskonto on muuttunut uskonnollisuudeksi, jossa teot ja käytös ovat tärkeämpiä kuin itse usko. Linford nostaa Frischiltä ja Martosilta esiin sen, että tieteiskirjallisuus ei varsinaisesti vastusta uskontoja vaan uskonnollisuutta.⁹⁰

Samantyyppiset kategoriavirheet ja fundamentalisoinnit jatkuvat vielä TNG:ssä jaksoissa ”Devil’s Due” ja ”Who Watches The Watchers”. Ensiksi mainitussa jaksossa ensin alkuun jumalalliseksi todettu hahmo havaitaan teknologian avulla toimineeksi huijariksi. Jälkimmäisessä jaksossa uskonnollisuuden syntyminen tai palautuminen nähdään johtavan inkvisitioihin ja kaaokseen, toisin sanoen pelkkään pahaan, ilman moraalisten ohjeiden antamista. Apulaisprofessori Gregory Peterson havainnoikin, että TNG:ssä käsitellyt uskonnon ja tieteen väliset kohtaamiset päättyvät aina tieteen ylivertaisuuteen. Sarjassa pyritään osoittamaan, että tiede pikku hiljaa kehittyy ja lopulta syrjäyttää uskonnolliset tarpeet.⁹¹

Jaksojen ”The Apple” ja ”Devil’s Due” lisäksi Deep Space 9:n jaksojen nimissä vilahtaa kristillisiä viittauksia. Esimerkiksi jaksossa nimeltä DS9: ”Let He Who Is Without Sin...” käsitellään puritaanisen elämäntavan suhdetta hedonisti-

⁸⁹ Haastattelu löytyy Youtube-palvelimelta osoitteesta <http://www.youtube.com/watch?v=jmkDOzjfSSY> tai helpommin hakusanalla ”leonard nimoy vulcan salute”.

⁹⁰ Linford 1999, 80-81 viitaten Frisch & Martos 1985, 11, 17.

⁹¹ Peterson 1999, 61-63, 75-76.

sempaan elämäntapaan paheksuen vuorolla molempia. Jakson nimi itsessään on kuitenkin suora viittaus Uuteen Testamenttiin.⁹² Tämän lisäksi Deep Space 9:n varapäällikön, bajoraani Kiran, kautta käsitellään valtavasti uskonnollisia tilanteita, johon palaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Käsikirjoittajat ovat kuitenkin kirjoittaneet Kiralle seuraavan toteamuksen: ”That’s the thing about faith. If you don’t have it, you can’t understand it. And if you do, no explanation is necessary”.⁹³ Repliikin sisältö osoittaa samankaltaisuutta Tuomas Akvinolaisen ajattelun kanssa.⁹⁴

Jaksossa VOY: ”Distant Origin” käsitellään implisiittisesti Galileo Galilein ja katolisen kirkon välistä keskustelua. Jaksossa näytetään heimo, jonka evoluutio palautuu Maassa olleisiin dinosauruksiin, mutta jotka nyt asuvat kaukana Maasta. Heimoa edustava tiedemies oli muodostanut teorian ”kaukaisesta alkuperästä”, jonka ministeriön edustajat ilmaisivat olevan opin vastainen (*against the doctrine*) ja vaativat tutkimuksen perumista julkisesti. Jakso päättyy teorian julkiseen kieltoon.

Uusin Star Trek -elokuva, Into Darkness (2013), ottaa myös kantaa uskonnollisuuden alkuperään. Elokuvan alussa kapteeni Kirk ja päällikkölääkäri McCoy pakenevat erästä temppeleistä jokin käärö mukanaan. Alkuasukkaat jahtaavat heitä ja pakenemisen aikana käy ilmi, että he varastivat käärön saadakseen alkuasukkaat peräänsä, jotta he pelastuisivat lähestyvältä tulivuoren purkaukselta. Dialogista myös selviää, että alkuasukkaiden kultissa kyseinen käärö on jollain tavalla palvonnan kohde. Juostuaan turvallisen matkan päähän tulivuoresta Kirk ja McCoy hylkäävät käärön, joka pysäyttää perässä tulevan alkuasukasjoukon ja he alkavat kumartaa kääröä. Merkillepantavaa juonikulussa on, että Enterprise on piilossa planeetan valtameressä ja noustessaan veden alta alkuasukkaat näkevät Enterprisen – valtavan avaruusaluksen – nousevan merestä. Enterprisen poistuttua alkuasukkaat heittävät aikaisemmin pyhänä pitämänsä käärön pois ja ilmeisesti kultin ylipappi piirtää maahan kuvan Enterprisestä, jota alkuasukkaat seuraavaksi alkavat kumartaa. Näkemykseni mukaan tässä haluttiin implisiittisesti ottaa kantaa

⁹² Johannes 8:7.

⁹³ DS9: ”Accession”.

⁹⁴ “Ad primum ergo dicendum quod infedele eorum quae sunt fidei ignorantiam habent, quia nec vident nec sciunt ea in seipsis, nec cognoscant ea esse credibilia. Sed per hunc modum fideles habent eorum notitiam, non quasi demonstrative, sed in quantum per lumen fidei videntur esse credenda, ut dictum est.” Käännös: “Unbelievers are in ignorance about the things of faith because they have neither understanding nor science about the things themselves, nor do they know they are worthy of a belief. In the last sense believers do have knowledge of the things of faith, i.e. not by having proof of them, but, as already shown, by seeing through the light of faith that they are to be believed” (Summa Theologiae, IIa-IIae, Q 1, Art. 5. Ad. 1).

uskonnon alkuperään: uskonto syntyy selittämättömän yliluonnollisen kokemuksen seurauksena. Edellä kuvattu näkökulma on yksi olemassa olevista uskonnon alkuperäisteorioista, jota esimerkiksi Ninian Smart esittelee.⁹⁵

Elokuvasa ”Into Darkness” vihjataan myös jotain Tähtilaivaston suhtautumisesta uskontoon. Kirkin viime kappaleessa kuvattu aikaisempi toiminta johtaa amiraalin puhutteluun ja tämän seurauksena Kirk alennetaan kapteenista komentajaksi. Yhtenä argumenttinaan Amiraali Pike toteaa Kirkille, että Kirk toimi tilanteessa väärin, koska hän leikki Jumalaa. Juonesta käy ilmi, että alkuperäiskansa olisi tuhoutunut ilman Kirkin ja McCoy’n toimintaa, mutta tulkitsen, että tämän tähtilaivaston amiraalin mielestä kyseinen puuttuminen oli puuttumista normaaliin luonnolliseen kiertokulkuun, mihin tähtilaivaston upseerille ei ole annettu valtaa. Pidän todennäköisenä, että katsoja olisi ymmärtänyt kurinpitomenettelyn silloinkin, jos amiraali olisi siteerannut ensimmäistä pääsääntöä, joka kieltää puuttumisen kulttuurien normaaliin evoluutioon kuuluviin tapahtumiin. Tästä huolimatta käsikirjoittajat tekivät valinnan, että amiraali Pike vertasi Kirkin tekoa Jumalan päätäntävaltaan kuuluvaksi asiaksi.

Star Trekissa esiintyy tämän tästä myös heimo, joka on kaikkivoipa ja kaikkitietävä (joskaan ei läheskään aina hyvä). Heimon nimi on Q ja sen jäsenetkin ovat nimeltään Q. Eräistä Star Trekin jaksoista käy ilmi, että Q:n kehittyminen kaikkivoipaiseksi on evoluution tuotos ja ihmiskunnalla on mahdollisuus, ainakin teoriassa, aikanaan saavuttaa sama kehitysaste.⁹⁶

Kristinusko ja sen symbolit saavat kuitenkin pienen osan neutraalista ja jopa positiivisesta suhtautumisesta Star Trekissa. Aikaisemmin mainittu denobulaani päällikkölääkäri Phlox kertoo osallistuneensa messuun Roomassa.⁹⁷ Tämän lisäksi DS9:n jaksossa ”Far Beyond the Stars” esiintyy kristillinen pappi, tosin osana hallusinaatiota. Samassa jaksossa myös siteerataan Raamattua. Myöhemmin Voyagerissa jaksossa ”Spirit Folk” ollaan kirkossa osana hologrammisimulaatiota, missä aluksen hologrammilääkäri esittää pappia. Hän ei pidä saarnaa liturgisessa asussa vaan ainoastaan papin paidassa. Kirkko itsessään ei anna varmaa viitettä tunnustuskunnasta, mutta se sisältää katoliselle kirkolle tyypilliset vihkivesiastiat ulko-oven läheisyydessä. Kirkkosalissa ei ole ristiä tai krusifiksia, mutta tarkemmin katsottuna kahden keskustelevan henkilön välistä on selkeästi havaittavissa

⁹⁵ Smart 2005, 42. Katso myös Pals 1996, 24-25, 44-45, jossa uskonnonhistoriantutkija Daniel Pals referoi 1800-luvulla eläneen sosiologi E.B. Tylorin havaintoja samaan teemaan liittyen.

⁹⁶ TNG: ”Encounter at Farpoint”, ”Tapestry”, ”All Good Things...”.

⁹⁷ ENT: ”Cold Front”.

ristinmuotoinen varjo.⁹⁸ Samoin vihkivesiastioiden yläpuolella on kiveen kaiverretut ristit. Nähdäkseni kristilliset symbolit papin paitaa lukuun ottamatta olisi niin halutessa voitu jättää kokonaan pois, mutta siitä huolimatta ne päätettiin näyttää katsojille.

Kaksi vuotta aiemmin Voyagerin jaksossa ”Omega Directive” näytetään krusifiksi, tosin jälleen osana hologrammisimulaatiota. Kyseisessä jaksossa kaksi Voyagerin miehistön jäsentä, kapteeni Janeway ja Seven of Nine, pohtivat hengellisiä asioita krusifiksin ääressä. Krusifiksi toimii katalyyttinä yleisesti hengellisen kokemuksen pohdinnalle, mutta keskustelu ei koske kristillistä uskoa.

Deep Space 9:ssä ja Enterprise-sarjassa käsitellään myös uskonnollisuuden vahingoittavaa puolta. Jaksossa DS9: ”Covenant” aseman yliperämies Kira kaapataan erään kultin vangiksi. Jakson lopussa erään seksuaalisen paljastuksen jälkeen kultin johtaja johdattaa muut kulttilaiset tekemään itsemurhan, mutta Kira pääsee väliin. Kun selviää, että kultin johtaja olisikin vain syönyt valepillerin ja näin tehdessään ei olisikaan kuollut, kulttilaiset hylkäävät johtajansa.⁹⁹

Enterprise-sarjan jaksossa ”Chosen Realm” Enterprise joutuu uskonnollisten fanaatikkojen kaappaamaksi. Jakso päätetään opettavaiseen tarinaan siitä, että uskonnollinen fanatismi lopulta johti koko heidän kotiplaneettansa tuhoon. Kahden uskonnollisesti fanaattisen ryhmittymän taistelu johtui jakson mukaan vain siitä, että toiset tulkitsivat luojan tehneen tietyt avaruusasemat kuudessa päivässä. Toinen ryhmittymä tulkitsi aikaa kuluneen tähän seitsemän päivää. Molempien ryhmien johtajat pitivät poikkeavaa näkemystä hereettisenä ja tästä syystä ei-hyväksyttävänä.

Star Trekissa on mielestäni nähtävissä lisääntyvää mielenkiintoa uskontoa ja uskonnollisuutta kohtaan. Tämä mielenkiinto tuntuu myös muuttuneen torjuvasta linjasta jopa hyväksyväksi vuosikymmenten aikana. Toisaalta historian tapahtumat, kuten World Trade Centerin terrori-iskut ja siitä noussut fundamentalismin pelko, saattoivat vaikuttaa kuvan palautumiseen torjuvaksi, ainakin hetkellisesti.

⁹⁸ Jaksossa VOY: ”Spirit Folk” melko tarkkaan 24 minuutin kohdalla.

⁹⁹ Käsitelen itsemurhalahkoteemaa tarkemmin seminaarityössäni (Savola 2010, 34-36).

2. Uskonnot Star Trekissa

Tämän luvun pääpainona on esitellä lähteissäni olevien fiktiivisten kulttuurien jäsenten jumalakuvaa, pyrkiä tällä rajallisella informaatiolla luomaan siitä systemaattinen näkemys ja peilata tätä näkemystä metafyyssiseen teismiin. Uskonto ja sen ilmeneminen on Star Trekissa harvoin pääosassa ja viitteitä löytyy sieltä täältä. Star Trekin jaksojen ja elokuvien systemaattisella analyysillä pyrin piirtämään kokonaiskuvan eri kulttuurien jumalakuvista. Aloitan kuitenkin luvun yleisellä tasolla referoiden kirkkokuntiin kuulumisen historiaa ja lopulta tarkastelen fiktiivisestä kontekstista nousseita uskontoja. Tällaisia uskontoja ovat esimerkiksi Star Warsiin perustuva jedi-ismi, Matrix-elokuvaan perustuva matrixismi ja lentävän spagettihirviön kirkko, joka luotiin vastalauseena älykkään suunnittelun opetuksen sallimiseen Kansasissa, Yhdysvalloissa.¹⁰⁰

2.1. Fiktiivisistä uskonnoista yleisesti

Vielä 1700-luvun puoleen väliin tultaessa Euroopassa oli käytännössä mahdotonta vapaasti valita uskontoaan ainakaan kristinuskon ulkopuolisista vaihtoehdoista. Sydneyn yliopiston uskontotutkimuksen professori Carole Cusackin mukaan Euroopan yliopistojen akateeminen kiinnostus muita uskontoja kohtaa alkoi vasta 1800-luvun alussa. Sysäyksen tälle kiinnostukselle antoi vuonna 1875 ilmestynyt Charles Wilkinsin tekemä ensimmäinen englanninkielinen käännös Bhagavad Gitasta.¹⁰¹

Vaihtoehdottomuus kääntyi 1900-luvun puolivälin jälkeen kulutustuotteiden ohella päälaelleen myös uskonnollisessa kentässä. Kristinuskon oli edelleen merkittävin uskonto niin väkimäärällisesti kuin vaikuttavuudeltaan yhteiskuntien lakeihin ja arvoihin. Maailmansodat, ehkäisyvälineiden keksiminen ja individualismin ihannoiminen muuttivat kuitenkin maailmaa merkittävästi. Kärsimyksen ongelma ja uutuuden viehätys vieraiden kulttuurien vastauksiin perimmäisistä kysymyksistä kiehtoi monia. Professori Cusackin mukaan keksityt uskonnot olivat luonnollisen kehityskulun välttämättömyys kulttuurissamme, jossa ollaan tultu riippuvaiseksi kuluttamisesta.¹⁰²

¹⁰⁰ Cusack 2010, 113.

¹⁰¹ Cusack 2010, 7-8.

¹⁰² Cusack 2010, 11-15, 18.

Tieteisfiktio ei ollut ainoa uusien uskontojen alullepanija. Keskityn kuitenkin tässä vain televisiossa esitetystä tieteisfiktiosta pohjautuviin uskontoihin. Näitä Cusack esittelee kirjassaan *Invented Religion* ja ne perustuvat Star Wars - ja Matrix-elokuviin. Mainitsemisen arvoista on myös Helsingin yliopiston uskontotieteen yliopistonlehtori Heikki Pesosen referointi Christopher Partridgen kirjassa *The Re-Enchantment of the West* olevasta havainnosta, joka koskee fiktion ja faktan täyskäännöstä. Hän antaa esimerkin X-files -televisiosarjasta, jossa käsitellään fiktiona Yhdysvaltain hallituksen ja avaruusolioiden välisiä sopimuksia, jotka sarjassa salataan kansalta. Näitä salaisuuksia FBI:n agentit paljastavat sarjan aikana. Fiktion ja faktan täyskäännös tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että osa sarjan katsojista ovat vakuuttuneet fiktiivisten salaliittoteorioiden todenperäisyydestä.¹⁰³

Star Warssin keskeisimmät juonikäänteet perustuvat valon (hyvän) puolella olevien Jedi-soturien ja pimeyden (pahan) puolella olevien Sithien väliseen taisteluun. Jedit ja Sithit kykenevät vaikuttamaan fyysisiin esineisiin ja erilaisten olentojen mieliin Voimalla. Star Wars -elokuviissa käy ilmi, että Voima ei ole mikään keinotekoinen, esimerkiksi teknologialla tuotettu, vaan Voima on läsnä kaikessa elävässä. Tämän päivän Jedi-uskonossa, Cusackin mukaan, on myös tärkeää elokuvissa kuvattu hyvän ja pahan taistelu sekä luonnon kunnioitus, mistä Voiman kerrotaan elokuvissa olevan peräisin.¹⁰⁴ Jedi-uskonnon virallista perustamisaikaa on vaikea määrittellä. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa jedi-ismi sai virallisen uskonnon aseman vuonna 2008. Australiassa tämä tapahtui aikaisemmin, kuitenkin tämän vuosituhannen puolella.¹⁰⁵

Matrix -elokuvien keskeisenä juonena on päähenkilö Neon pääsy selvyteen siitä, että hänen siihen asti kokemansa elämä onkin pelkkää illuusiota. Todellinen maailma on koneiden hallussa ja nämä koneet ovat orjuuttaneet ihmisrodun palvelukseensa. Suurin osa ihmisistä ei tiedä tästä mitään, koska koneet ovat luo- neet täydellisen virtuaaliympäristön, johon nämä ihmiset ovat kiinnitetty. Tämä virtuaaliympäristö on nimeltään Matrix. Neon tehtävä on kuitenkin ennalta määrätty. Hän on ihmiskunnan pelastaja.¹⁰⁶

Mikäli tulkitseen professori Cusackia oikein, Matrix -elokuvista syntynyt uskonnollisuus on erilainen kuin esimerkiksi äsken esitelty jedi-ismi. Matrixismi ei

¹⁰³ Pesonen, Lehtinen & Myllärniemi 2011, 19; Partridge 2005, 137-141.

¹⁰⁴ Cusack 2010, 120-121.

¹⁰⁵ Cusack 2010, 126-128. Lisäksi Cusack huomauttaa, että esimerkiksi skientologit eivät olleet, ainakaan kirjansa kirjoittamiseen mennessä, saaneet virallista uskonnon asemaa Britanniassa.

¹⁰⁶ Kappaleen tiedot perustuvat Matrix -elokuviissa esitettyihin dialogeihin.

suoranaisesti noussut Matrix –elokuvien sisäisestä mekaniikasta vaan siitä, mitä Matrix –elokuvat kritisoivat nyky-yhteiskunnassa. Cusack referoi elokuvakriitikko Gregory Grieben tulkintaa, että Matrix virtuaaliympäristönä symboloi esimerkiksi nykypäivän median ylivaltaa ihmisen tietoisuuteen. Kriitikki siis kohdistuu ajattelutapaan ”mikäli sitä ei ole televisiossa, sitä ei tapahdu ollenkaan”. Matrixisin tarkoitus ei ole, mikäli tulkitsen oikein, väittää olevansa mitään uskontoa parempi, vaan olla täysin uusi elämäkatsomustapa. Sen tarkoitus on tuoda esiin, että maailmassa on enemmän kuin mitä ensi näkemältä on nähtävissä. Matrixismi ei Cusackin mukaan ole missään virallinen uskonto, koska se ilmenee lähes pelkästään Internetin keskustelupalstoilla.¹⁰⁷

Professori Cusack käsittelee myös Star Trekin kautta nousseita uskonnollisia piirteitä viitaten Michael Jindran vuoden 1994 artikkeliin *Star Trek Fandom as a Religious Phenomenon*, joka on julkaistu *Sociology of Religion* –lehdessä.¹⁰⁸

Michael Jindra oli artikkelinsa kirjoittamisen aikaan¹⁰⁹ kulttuuriantropologian maisteri, nykyisin hän on ihmistutkimuksen apulaisprofessori Notre Damen yliopistossa, Yhdysvalloissa. Havaitseen hänen artikkelinsa pohjalta, että Star Trekiä nousevassa uskonnollisuudessa on samankaltaista ajattelua kuin Cusackin kuvaamassa matrixismissä. Star Trekiä nouseva uskonnollisuus ei ole sellaista, että fanit palvoisivat esimerkiksi seuraavassa alaluvussa esiteltävää klingonien kultista nousevia hahmoja. Enemmänkin korostuksena on Star Trekiä nousevat ihanteet. Näitä ihanteita muun muassa ovat vulkaanien filosofiasta nouseva IDIC, joka tarkoittaa *Infinite Diversity in Invinite Combinations*¹¹⁰, mutta myös Star Trekin kuvaama unelma positiivisesta tulevaisuudesta, jossa kaikki ihmiset, niin naiset kuin miehet, erituiset, vammaiset ja niin edelleen toimivat yhdessä yhteiseksi hyväksi. Jindra näkeekin tässä ajattelutavassa yhtäläisyyden kristilliseen eskatologiaan, sillä poikkeuksella, että Star Trekiä nousevassa uskonnollisuudessa selkeämmin näkyy ajatus paratiisista tässä elämässä.¹¹¹

Jindran artikkelin jälkeen on tehty kaksi DVD-julkaisudokumenttia nimeltä Trekkies ja Trekkies 2. Näissä dokumenteissa, erityisesti jälkimmäisessä, selkeästi näkyy, että Star Trek -fanius on tuonut esiin yhteisöllisyyttä korostavia piirteitä.

¹⁰⁷ Cusack 2010, 128-132. Osista oli usean lukukerran jälkeen haastavaa saada varmaa kokonaiskuvaa. Siitä syystä käytän usein ilmaisua ”mikäli tulkitsen oikein”.

¹⁰⁸ Cusack 2010, 119.

¹⁰⁹ Artikkelin kirjoittamisen aikaan (kevät 1994) TNG:ssä oltiin viimeisen kauden puolessa välissä ja DS9:ssä toisen kauden alussa.

¹¹⁰ Tarkastelen IDIC-filosofiaa seuraavassa alaluvussa osiossa ”Vulkaanit”.

¹¹¹ Jindra 1994, 32-34.

Esimerkiksi dokumentin mukaan Yhdysvalloissa on useita ryhmiä, jotka tekevät vapaaehtoistyötä Star Trekin nimissä. Uskonnollista kielenkäyttöä on myös havaittavissa. Trekkies 2 –dokumentissa esitellään eräs Star Trek heavymetal-yhtye, jonka solisti kokee Gene Roddenberryn kanavoivan (*channelling*) heille heidän sanoituksiaan, koska sanoitukset tuntuivat tulevan kuin itsestään.

2.2. Jumalausko Star Trekin kulttuureissa

2.2.1. Ihmiset

Star Trekkissa muiden uskontojen keskellä keskiverto ihminen näyttäytyy uskontoneutraalina.¹¹² Ilmeisesti uskonnollisuuteen on haluttu tarttua ulkopuolisten kautta, jolloin kuka tahansa television katsoja on voinut loukkaantumatta peilata näkemäänsä omaan uskontoonsa tai uskonnottomuuteensa.

Anne Pearson väittää, että Star Trekkissa ei viitata mihinkään tiettyyn ihmiskunnan uskontoon.¹¹³ Tämä ei pidä lähteiden mukaan paikkansa, joskin viittaukset ovat erittäin harvassa. Star Trekkissa viitataan nykyisistä maailman uskonnoista vain hindulaisuuteen, kristinuskoon ja Tiibetin lamalaisuuteen. TNG-jaksossa ”Data’s Day”, jossa androidi Data mainitsee päiväkirjassaan muun muassa, että tänään Enterprisellä juhlitaan hindulaista valon juhlaa (*Hindu festival of light*). Tämän lisäksi Enterprise-sarjassa päällikkölääkäri Phlox, tämä aikaisemmin mainittu denobulaani, kertoo osallistuneensa messuun Pietarin aukiolla, Roomassa sekä viettäneensä kaksi viikkoa tiibetiläisessä luostarissa korkea-arvoisten lamojen kanssa.¹¹⁴

Peter Linford käyttää termiä ”*Tolerant atheist utopia*” (suvaitseva ateistinen utopia) käsitellessään Yhdistyneiden Planeettojen Liiton kansalaisen suhtautumista bajoraanien uskontoon. Hän havaitsee, että Liiton filosofiassa on siirrytty jonkinlaiseen uskonnon jälkeiseen aikaan, jolloin sen opettaminen ei kuulu Liiton ylläpitämään kouluun siitäkään huolimatta, että oppilaina olisi muitakin kuin Liiton kansalaisia. Peter Linford tulkitsee virheellisesti Ensimmäistä pääsääntöä, jonka mukaan Liiton upseerit eivät saa puuttua muiden kulttuurien kehitykseen,

¹¹² Schwartz 2003, 129.

¹¹³ Pearson 1999, 18. Pearsonin artikkelin kirjoittamisen aikaan Star Trek: Enterprise ei ollut vielä tullut televisiosta, mutta seuraavaksi viitattu TNG-jakso: ”Data’s Day” oli jo tullut 7.11.1991.

¹¹⁴ ENT: ”Cold Front”, jossa mainitaan, että jakso sijoittuu vuoteen 2151.

että se koskisi myös kyseisen koulun opetussuunnitelmaa.¹¹⁵ Ensimmäinen pääsääntö ei kuitenkaan ole Liiton vaan sen alaisen puolustusvoimien, Tähtilaivaston, ohjeistus, joka ei koske siviilejä.¹¹⁶ Kyseisessä tapauksessa koulun opettaja ei ole Tähtilaivaston miehistöä vaan siviili. Joka tapauksessa uskonto tuntuu tässä yhteisössä olevan korkeintaan henkilökohtainen asia ihmiselle, mikä ei pääsääntöisesti sisällä ainakaan lähetystyötä toisia uskontoja poissulkevassa merkityksessä.¹¹⁷ Toisaalta tutkija Gregory Peterson havaitsee myös, että muiden kulttuurien uskonnot ovat vain näille muille kulttuureille ominaisia. Vaikka ihmiset saattaisivat joskus kiinnostua muiden kulttuurien uskonnoista, mitään kääntymystä ei koskaan tapahdu.¹¹⁸ Esittelen seuraavaksi käytännön esimerkkejä tästä suvaitsevaisesta ateistisesta utopiasta.

Deep Space 9 jakson ”Covenant” alussa nuoret, noin 30-vuotiaat upseerit, keskustelevat uskonnoista tavalla, josta saa pluralistisen kuvan. Heidän näkökulmastaan kaikki uskonnot ovat samanarvoisia. Väitteeni perustuu siihen, että jakson alussa aseman apulaispäällikkö Kira, joka on bajoraani, tulee jumalanpalveluksesta oltuaan siellä kaksi tuntia. Tähän hänen puolisonsa, aseman turvallisuuspäällikkö Odo, kommentoi, että hän tahtoi joskus mukaan. Tätä Kira ei vastusta, mutta mainitsee, että Odo tuskin saisi siitä mitään, kun hän ei usko Profeettoihin. Ihmisupseerit kysyvät, että olisiko sillä väliä, jos Odo uskoisi klingonien uskonnon mukaan.

Samantyyppinen filosofia on havaittavissa Voyagerin kapteeni Janewaylla. Jaksossa VOY: ”Sacred Ground” hän toteaa, että jos tutkitaan riittävän syvältä, löydämme tieteellisen selityksen suurimmalle osalle uskonnollisia oppeja. Kyseisessä jaksossa Janeway joutuu kuitenkin asettamaan tämän filosofiansa kyseenalaiseksi.¹¹⁹

¹¹⁵ Linford 1999, 88.

¹¹⁶ TNG: ”Angel One”.

¹¹⁷ Pearson 1999, 17. Poikkeukset VOY: ”Cathexis”, jossa Voyagerin yliperämiestä hoidetaan intiaaniuskonnon opetuksien mukaisesti. Jakson mukaan yliperämies oli opettanut tämän hoitotekniikan toiselle miehistön jäsenelle. ”Mortal Coil” ja ”The Cloud” –jaksoissa samainen yliperämies opettaa toiselle, miten saavuttaa yhteys eläinoppaaseen, mikä tuntuu olevan keskeistä hänen intiaaniuskonnossaan. Perämies ei kuitenkaan näyttäyty eksklusivistina, joten sanan ”lähetystyö” käyttö on tämän poikkeuksen huomioinnissa hieman epätarkka, sillä esimerkiksi kristillisen lähettyksen tehtävänä on viedä evankeliumi kaikkien kansojen keskuuteen (Ahonen 2000, 291). McLarenin ja Porterin (1999, 102) sekä Pearsonin (1999, 26) mukaan kyseinen perämies on ensimmäinen ihminen Star Trekissa, jolla näytetään olevan uskonnollista uskoa. Pearson täsmentää, että komentaja/kapteeni Siskolle kehittyi Deep Space 9 sarjan aikana usko Profeettoihin. Profeetat ovat bajoraanien jumalia.

¹¹⁸ Peterson 1999, 72.

¹¹⁹ McLaren & Porter 1999, 107-109. Jaksossa käsitellään tieteellistä maailmankuvaa ja fideismia. Janewayn filosofia joutuu kyseenalaiseksi siten, että laivan skannerit (ts. tiede) havaitsevat, että

Vastapainona edelliselle kapteeni Sisko mainitsee kerran päiväkirjassaan seuraavasti: ”*My father used to say that the road to hell is paved with good intentions*”.¹²⁰ Tämän lisäksi äskeisestä viitteestä ajallisesti vain kaksi kuukautta aikaisemmin ilmestyneen jakson ”*Far Beyond the Stars*” lopussa äsken siteerattu Siskon isä siteeraa Raamatua.¹²¹ Samoin Voyagerin jaksossa ”*The Cloud*” kapteeni Janeway kuvaa vertauskuvallisesti heidän sen hetkistä tilannetta kuin he olisivat niin kuin Joonan valaan vatsassa.¹²² Tämän lisäksi ”*Good Shepherd*” –jaksossa jakson nimen mukaisesti kapteeni Janeway pyrkii olemaan hyvä paimen kolmelle miehistön jäsenelle, jotka ovat pudonneet pois sosiaalisista ympyröistä. Hyvän paimenen tarina saattaa olla muuallakin kuin Raamatussa, mutta minusta näistä voidaan vetää seuraavat johtopäätökset:

1. Ainakin ihmisten kulttuuriperimään kristinusko näyttää kuuluvan 2100- ja 2300-luvuilla.¹²³
2. Edellä kuvattu sukupolvien välinen kuilu voidaan mielestäni peilata 2000-luvun tilanteeseen, jossa nuorempi sukupolvi on vanhempaa maallistuneempi.¹²⁴

Tämä ei ole koko totuus suvaitsevasta ateistisesta utopiasta. Aikaisemmin TNG-jaksossa ”*Who Watches The Watchers*” Liitto on perustanut tutkimusase-
man eräälle planeetalle, jonka asukkaat ovat primitiivisiä.¹²⁵ Ensimmäisen pääsäännön hengessä, tutkimusasema on piilotettu siten, että planeetan asukkaat eivät voi sitä havaita.¹²⁶ Aseman energiantuottojärjestelmä menee kuitenkin epäkuuntoon juuri, kun kaksi planeetan asukasta on lähistöllä. *Enterprise-D* rientää tutkijoiden

eräs energiakenttä on tappava. Kuitenkin temppelin papit pystyvät erään rituaalin käytyään kulke-
maan kentän läpi vahingoittumatta. Jakson edetessä eräs pappi huomauttaa Janewaylle: ”Vaikka
tiede pettää aivan silmiesi edessä, silti sinä luotat siihen täysin. Siinä on todellinen uskon hyp-
py/todellinen luottamus.”

¹²⁰ DS9: ”*In the Pale Moonlight*”. Suomennettuna: Isälläni oli tapana sanoa, että tie helvettiin on
päällystetty hyvillä aikomuksilla.

¹²¹ 2. Tim. 4:7. Jaetta ei sanota, mutta kapteeni Sisko tunnistaa lausahduksen olevan Raamatusta.

¹²² Joonan 1:17.

¹²³ Jopa siinä määrin, että on katsottu tarpeelliseksi sisällyttää raamatullisia anekdootteja osaksi
lääkintähologrammin ohjelmointia, jotta tämä voisi sujuvammin keskustella potilaidensa kanssa.
Jaksossa VOY: ”*In the Flesh*” Voyagerin hologrammipäällikkölääkäri toteaa, että ”tuo, jos mikä,
on susi lampaiden vaatteissa”. Hänen kommenttinsa on reaktio havaintoon, jossa ihmistä huomata-
vasti isomman heimon jäsen on saatu näyttämään normaalilta ihmiseltä ja tämä paljastuu.

¹²⁴ Hervieu-Léger 2000, 129-130.

¹²⁵ Käyttävät mm. metsästyksen jousta ja nuolia.

¹²⁶ Ensimmäinen pääsääntö kieltää puuttumisen alemmalla kehitysasteella olevien luonnolliseen
kehitykseen, mutta muissa säännöissä määritellään erikseen tutkimuksesta ja sen toteuttamista-
voista, jotta ensimmäistä pääsääntöä ei rikota. Jälleen kerran sääntöä ei siteerata, mutta niin toimi-
taan esimerkiksi tässä mainitussa jaksossa ja elokuvassa *Star Trek: Insurrection*.

apuun. Ensiaputilanteessa toinen planeetan asukkaista, nimeltään Liko, näkee, kun toista tutkijaa hoidetaan ihmeellisillä laitteilla ja hänet siirretään siirtimellä takaisin alukseen. Vaurioitunut energiajärjestelmä tuottaa Likolle sähköshokin, joka pakottaa Enterprisesin miehistön siirtämään myös hänet alukselle hoidettavaksi. Aluksella ollessaan Liko havaitsee jotain, minkä hän tulkitsee yliluonnolliseksi – jumalalliseksi. Kun Liko on palautettu takaisin planeetalle siinä luulossa, että hänen lyhytaikainen muistinsa on poistettu, Liko alkaa julistaa sanomaa vanhasta uskonnollisesta tarustosta, joka kertoo ”Valvojasta” (*Overseer*).

Kapteeni Picardin on toimittava, koska hän katsoo, että hän ja Liitto ovat vastuussa vanhan uskonnon elvyttämisestä. Hän kuitenkin ei pidä ajatuksesta, että hänen tulisi antaa planeetan asukkaille käskyt, eettiset ohjeet, miten toimia. Uskonnon ja judaistiikan tutkimuksen professori Ross Kraemerin mukaan Picardin maailmankuvassa usko yliluonnolliseen on jotain, mikä on vähemmän kehittyntä ajattelua. Picard toteaaakin, että tuhat vuotta sitten kyseinen heimo luopui uskostaan yliluonnolliseen. Tätä saavutusta (*achievement*) Picard ei missään tapauksessa halua tehdä tyhjäksi. Picardille pyritään argumentoimaan, että ilman ohjeita uudelleen henkiin herätetty uskonto taantuu inkvisitioiksi, pyhiksi sodiksi ja sanalla sanoen kaaokseksi. Jaksossa kyseinen ongelma lopulta ratkaistaan siten, että Picard kykenee opettamaan, että se, mikä planeetan asukkaiden mielestä on jumalallista, onkin oikeasti vain teknologian kehityksen tuomaa. Se, mikä näyttää jumalalliselta, on 2300-luvun ihmisille normaalia elämää, niin kuin metsästäminen jousilla nyt heille.¹²⁷ Nähdäkseni tässä on taustalla uskonnollista redusointia, jota käsittelem tarkemmin seuraavassa luvussa.

Kapteeni Picard näyttää toisaalta myös ymmärtävänsä miehistönsä jäsenen uskonnollisia tarpeita. TNG-jakson ”Rightful Heir” alussa aluksen klingoniupseeri Worf kokee olevansa uskonnollisessa kriisissä. Picard huomauttaa Worfille vakaavan sävyyn, että uskonnon harjoittaminen ei ole syy jäädä pois vahtivuorosta. Hän kuitenkin näyttää ymmärtävän Worfin tarpeet ja kysyy, voisiko hän tehdä jotain tai mennä jonnekin mistä saisi vastauksia. Klingoneille tällainen paikka on olemassa. Kaiken lisäksi se sattuu sillä hetkellä sijaitsemaan vain 12 päivän matkan päässä. Sen enempää anomatta, kapteeni Picard myöntää alaiselleen loman ilman tarkennettua päättymispäivää, jotta hän voisi etsiä vastauksia.

Deep Space 9 -sarjassa uskontojen välistä kohtaamista tämän suvaitsevaisen ateistisen utopian kanssa on enemmän. Kommentaja Sisko joutuu ensimmäisen

¹²⁷ Kraemer 2003, 25-31.

kauden viimeisessä jaksossa tilanteeseen, jossa aseman bajoraanit alkavat erään uskonnollisen johtajansa kehotuksesta boikotoida aseman koulua. Tämä johtuu siitä, että koulussa opettava Liiton kansalainen ei halua opettaa tunnustuksellista bajoraanien uskontoa. Opettaja katsoo, että tunnustuksellinen opetus on tämän uskonnollisen johtajan tehtävä, ei hänen. Keskustelussa komentaja Sisko toteaa, että hänen filosofiansa on, että asemalla on tilaa kaikille filosofioille.¹²⁸

Komentaja Siskon kuvaama filosofia ei ole kuitenkaan täysin johdonmukainen. Neljännen kauden alussa aikaisemmin TNG:ssä tutuksi tullut klingoniupseeri Worf saa siirron asemalle. Saman kauden puolivälissä Worfin veli, Kurn, pyytää häneltä apua itsemurhan tekemisessä, koska itsemurha oman käden kautta olisi klingonille kunniatonta. Worf suostuu auttamaan ja he melkein onnistuvat yrityksessä. Tämän jälkeen hieman aikaisemmin kapteeniksi ylennetty Sisko toteaa, että on olemassa raja, mihin asti hän on valmis suvaitsemaan kulttuurillisia eroavuuksia upseeriensa keskuudessa ja tämä raja on nyt tullut vastaan.¹²⁹ Uskonnollisuus näyttää olevan sallittua, kunhan se ei vahingoita ketään.

Myös kapteeni Sisko joutuu itse konfliktiin uskonnollisuuden kanssa. Sarjan alussa Siskosta tulee eräänlainen uskonnollinen hahmo bajoraaneille. Aluksi hän vastustaa tätä roolia, mutta myöhemmin hän alkaa toimia roolin odotusten mukaisesti. Tätä hänen esimiehensä eivät katso hyvällä ja lopulta he vaativat Siskoa tekemään valinnan Tähtilaivaston ja uskonnollisena kohteena olemisen välillä.¹³⁰

Samantapainen tilanne käydään Voyagerissa, kun laivan konemestari B'Elanna Torres, puoliksi klingoni puoliksi ihminen, pyytää, että lääkäri saattaisi hänet uudestaan lähellä kuolemaa olevaan tilaan. Torres oli lähellä kuolemaa saman jakson alussa, jolloin hän sai näyn, että hänen äitinsä oli joutumassa klingonien helvettiin. Kapteeni Janeway ensin vastustaa jyrkästi pyyntöä, mutta suostuu lopulta. Edellä mainitussa keskustelussa otetaan myös esille kysymys uskonnonvapaudesta.¹³¹ Oletan, että uskonnonvapaus saattaa olla rajoitetumpi Tähtilaivastoon miehistön keskuudessa kuin tavallisten siviilien, vaikka Deep Space 9 asemalla ollut opettaja, joka on siis ihminen ja siviili, näyttääkin jakavan Peter Linfordin kuvaaman ateistisen utopian.

¹²⁸ DS9: "In the Hand of the Prophets".

¹²⁹ DS9: "Sons of Mogh". Linford (1999, 89) huomauttaa lisäksi kahdesta muusta poikkeuksesta jaksoissa DS9: "Destiny" ja "Rapture".

¹³⁰ DS9: "Emissary", "Accession", "Rapture", "The Reckoning", "Tears of the Prophets"; Linford 1999, 98-99.

¹³¹ VOY: "Barge of the Dead".

2.2.2. Klingonit

Star Trekissa klingonit näytetään hahmoina, jotka eivät koskaan pelkää joutua taisteluun. Syvemmin tarkasteltuna klingonit ovat kulttuuri, jota ohjaa tarkka rituaalinen ja kunniakoodistoon perustuva dogmi. TNG:ssä viimeistään paljastuu tausta tälle dogmille, joka on jumalallinen klingonisoturi Kahless.

Jaksossa TNG: ”Rightful Heir” Enterprisesen klingoniupseeri Worf on alkanut kyseenalaistaa uskoaan Kahlessiin ja matkustaa klingonien luostariin. Siellä hän kohtaa Kahlessin, joka osoittautuu luostarien vanhimpien kloonaamaksi, ja jolle on istutettu kaikki Kahlessin muistot niin kuin ne on kirjoitettu pyhissä teksteissä. Kraemer näkee tämän jakson olevan kaikkein läpinäkyvin kristinuskoa käsittelevä jakso.¹³² Jakson lopussa nähdään paremmaksi, että Kahless jää henkiin moraalisesti tukipilariksi, koska klingonien käsitys kunniaa on vuosien saatossa rappeutunut. Kahless siis vastaa kristillistä messiaanista hahmoa, Jeesusta, vaikkakaan ei täysin sitä ole, ainakaan kaksiluonto-opillisessa mielessä, josta esimerkkinä hänen viimeinen jaksossa esitetty repliikkinsä: *”Kahless left us a powerful legacy. If his words hold wisdom and his philosophy is honourable, what does it matter if he returns? What is important is that we follow his teachings. Perhaps the words are more important than the man.”*¹³³

Ennen kloonaustaan Kahless esiintyy mystisenä historiallisena hahmona, joka tuntuu inspiroivan klingoneita. Pinnallisella tasolla Kahless on jotain, jonka nimeen klingonit esimerkiksi arkikielenkäytössä vetoavat niin kuin me ihmiset esimerkiksi todetessamme ”voi herran tähden!”.¹³⁴ Syvemmälle mentäessä Kahlessistä kertovat kertomukset, jotka mitä ilmeisimmin ovat talletettu johonkin pyhien tekstien kokoelmiin, opetetaan perheessä aina lapsille.¹³⁵ Kahless on hahmo, joka yhdisti taistelevat klingonit ja hän muodosti ensimmäisen keisarikunnan. Tämän tehtyään hän sanoi menevänsä Sto-Vo-Koriin, joka on klingonien vastine kristittyjen taivaalle. Hän lupasi myös kerran palata takaisin. Kahlessin jumalallisuus tulee esille kertomuksissa. Erään tarinan mukaan Kahless leikkasi tupon

¹³² Kraemer 2003, 169. Samantapaisen havainnon esittää myös Pearson 1999, 24.

¹³³ Käännös: ”Kahless jätti meille merkittävän henkisen perinnön. Jos hänen sanansa ovat viisaita ja hänen elämänsä katsomuksensa kunniakas, mitä väliä sillä on, tuleeko hän joskus takaisin? Tärkeätä on se, että me seuraamme hänen opetuksiaan. Ehkä hänen sanansa ovat tärkeämpiä kuin itse henkilö.”

¹³⁴ Esimerkiksi jakso DS9: ”When It Rains...”.

¹³⁵ Jaksossa TNG: ”Firstborn” klingoniupseeri Worf opettaa pojalleen Alexanderille Kahlessin opetuksia. Jaksossa DS9: ”Way of the Warrior” osa 2, Worf siteeraa Kahlessin sanoja, jonka toinen klingoni osaa jatkaa loppuun. Pyhistä teksteistä puhutaan muun muassa jaksoissa TNG: ”Rightful Heir” sekä VOY: ”Barge of the Dead”.

hiuksiaan ja laittoi sen sulaan laavaan. Tämän jälkeen hän takoi syntyneestä materiaalista ensimmäisen klingonien miekan, jolla hän tappoi vihollisensa.¹³⁶

Kahlessin opetukset ovat klingoneille hyvin merkityksellisiä. Suurin merkitys on opetus kuolemanjälkeisestä elämästä. Mikäli klingoni elää kunniakkaasti ja eteenkin, jos hän kuolee taistelussa, hänen sielunsa pääsee Sto-Vo-Koriin. Kuoleman hetkellä läsnä olevat klingonit kokoontuvat kuolleen ympärille ja joku, mieluiten kuolleen poika, avaa kuolleen silmät, jonka jälkeen läsnä olevat karjuvat kohti taivasta. Tämä tehdään siksi, että halutaan varoittaa Kuolemaa: ”Ole varuillasi, soturi on tulossa”.¹³⁷ Kunniaton elämä ja eteenkin kuolema oman käden kautta johtaa klingonin sielun Gre’thoriin, joka vastaa helvettä.¹³⁸ Kahlessin jumalallisuus näkyy myös siinä, että hän tarinan mukaan kävi pelastamassa veljensä sielun Kuolleiden lautalta, joka on viimeinen matka Gre’thoriin. Gre’thoriin joututtuaan ei jakson mukaan ole enää mahdollisuutta päästä Sto-Vo-Koriin.¹³⁹

Kahless ei kuitenkaan ole klingonien koko teologia. DS9:n jaksossa ”Homefront” ilmenee, että klingonien jumalakuva oli alun perin polyteistinen. Aseman klingoniupseeri Worf, joka esiintyi jo TNG:ssä, toteaa keskustelun yhteydessä, että muinaiset klingonisoturit tappoivat heidän jumalansa, koska jumalista oli enemmän haittaa kuin hyötyä. Tämä pieni yksityiskohta saa huipentumansa, kun myöhemmin Worf menee naimisiin klingonien perinteiden mukaisesti. Jaksossa ”You Are Cordially Invited” käydään läpi oletettavasti klingoneille perinteinen vihkikaava, joka palautuu eräänlaiseen luomismyyttiin, josta nostan esiin teistisiä havaintoja. Kohtaus itsessään kulkee seuraavasti:

Taustalla soi rummut. Seremonian ”liturgi” tulee esiin. Hän ei ole pappi, vaan sen talon emäntä, johon tässä tapauksessa morsian on liittymässä. Liturgi aloittaa: ”With fire and steel did the gods forge the Klingon heart. So fiercely did it beat; so loud was the sound that the gods cried out: “On this day we have brought forth the strongest heart of all the heavens. None can stand before it without trembling from its strength.” But then the Klingon heart weakened, its steady rhythm faltered and the gods said: “Why have you weakened so? We have made you the strongest in all of creation.” Tässä vaiheessa sulhanen astuu esiin ja vastaa kuin se sydän, jolta jumalat kysyivät: ”I am alone.” Liturgi jatkaa: “And the gods knew that they had erred and they went back to their forge and brought forth another heart.” Nyt morsian astuu esiin. Liturgi väistyy ja miekankantaja, jota samassa jaksossa verrataan bestmaniksi, tuo kummallekin klingonien miekan. Liturgi jatkaa: ”But the second heart beat stronger than the first. First was jealous of its power.” Käydään leikkiä mielinen taistelu, jonka sulhanen eli ensimmäinen sydän häviää, mikä pakottaa sulhasen

¹³⁶ TNG: ”Rightful Heir”. Kyseinen tarina ei jaksossa esiintyvän papin mukaan ollut kirjoitettu ylös. Se pidettiin vain ylimmän papiston tiedossa, että kun Kahless kerran palaisi, varmasti tiedettäisiin, että se on Kahless, joka on tullut takaisin.

¹³⁷ Rituaalin sisältö selitetään auki jaksossa TNG: ”Heart of Glory” ja toteutetaan uudestaan muun muassa jaksossa DS9: ”When It Rains...” sekä PC-pelissä Star Trek: Klingon.

¹³⁸ DS9: ”Sons of Mogh”; VOY: ”Barge of the Dead”.

¹³⁹ VOY: ”Barge of the Dead”.

antautumaan. Liturgi jatkaa: "Fortunately the second heart was tempered by wisdom." Tämän jälkeen morsian sanoo, kuten toinen sydän oli sanonut: "If we join together, no force can stop us." Miekankantaja vie miekat pois ja sulhanen ja morsian syleilevät. Liturgi jatkaa: "And when the two hearts began to beat together, they filled the heaven with a terrible sound. For the first time gods knew fear. They try to flee, but it was too late. The Klingon hearts destroyed the gods that had created them and turned the heavens into ashes. This very day no one can oppose the beating of two Klingon hearts. (Not even me¹⁴⁰)" Liturgi jatkaa: "(N.N) Does your heart beat only for this women?" Mies vastaa: "Yes." Liturgi kysyy lisää: "And will you swear to join with her and stand with her against all who would oppose you?" Mies vastaa: "I swear." Liturgi esittää samat kysymykset morsiamelle. Myöntävät vastaukset saatuaan liturgi julistaa: "Let all present here today know that this man and this woman are married!" Aviopari suutelee ja emäntä toivottaa morsiamen tervetulleeksi taloonsa tyttärenään. Liturgian lopuksi avioparia nuijitaan pehmeäpäisillä nuijilla, jonka taustalla on kertomus Kahlessin ja hänen vaimonsa naimisiinmenosta, jonka jälkeen he välittömästi joutuivat hyökkäyksen kohteeksi.¹⁴¹

Vihkikaavalle on olemassa myös lyhennelmä.¹⁴² Tästä laajemmasta vihkikaavasta on kuitenkin havaittavissa seuraavanlaisia ominaisuuksia, jotka eivät ole linjassa metafyyssisen teismän kanssa. Jumalat kuvataan erehtyväsiksi, kuolevaisiksi ja kykeneväisiksi luomaan jotain itseään parempaa. Tämän lisäksi jumalista puhutaan monikossa, joka tekee jumalakuvasta polyteistisen. Polyteistisyys ja se, että jumalat ovat kuolevaisia tai tuhottavissa olevia viittaisi kreikkalaiseen jumaltarustoon.¹⁴³

Luomiskertomus saa jatkoksi eräänlaisen syntiinlankeemuskertomuksen noin kaksi vuotta myöhemmin Voyagerin jaksossa "Barge of the Dead". Jaksossa Voyagerin konepäällikkö B'Elanna Torres, joka on perimältään puoliksi klingoni ja puoliksi ihminen, kokee näyn, jossa hän joutuu Kuolleiden lautalle. Näyssä hän tunnistaa lautan kuljettajan, Kortarin, josta Torresin äiti oli hänelle lapsena kertonut.¹⁴⁴ Kortar oli ensimmäinen klingonisoturi, joka tappoi luomiskertomuksessa jumalat ja tästä häntä rangaistiin kyseisellä tehtävällä. Pyrkiessäni luomaan systemaattista kuvaa klingonien jumalakuvasta totean, että kaikkien jakson yksityiskohtien perusta ei välttämättä ole pyhissä teksteissä, koska Torresin kokemukset ovat osa eräänlaista hallusinaatiota, mutta suurella todennäköisyydellä Kortarin tarina on talletettu pyhien tekstien kokoelmiin. Yksi pyhien tekstien kokoelma mainitaan nyt käsiteltävänä olevassa jaksossa, kun Torres etsii vastauksia hallusinaationsa todenperäisyydestä. Katsojille näytetään tietokoneen ruudulta tekstikat-

¹⁴⁰ Sulkujen sisällä oleva lausahdus ei todennäköisesti kuulu vihkikaavaan, vaan liittyy jaksossa olleeseen riiteltyyn emännän ja morsiamen välillä. Tämä on pääteltävissä siitä, että myös sulhanen katsahtaa yllättyneenä emäntään.

¹⁴¹ Kohtaus on katsottavissa myös Youtube-palvelimella hakusanalla: "dax and worf wedding on ds9".

¹⁴² DS9: "The House of Quark".

¹⁴³ Parker 2011, 65.

¹⁴⁴ Tätä teemaa käsittelee myös Kraemer 2003, 179.

kelmia, jotka Torresin mukaan kuuluvat käärröön nimeltä ”*paq’batlh*”. Tästä käärröstä hän lukee ääneen teosta nimeltä 11. Klavekin kirja. Keskustelusta on kuitenkin pääteltävissä, että *paq’batlh* ei ole ainoa klingonien pyhien tekstien kokoelma, koska Torres käyttää sen yhteydessä epämääräistä artikkelia. *Paq’batlh* on vuonna 2011 tuotettu kirjaksi, mutta se ei kuulu Star Trekin ”kanonisiin” lähteisiin, kuten aikaisemmin johdannossa määriteltiin.¹⁴⁵ Edellä mainittu kertomus kuitenkin tuo esille sen, että tapettujen jumalten yläpuolella on vielä jotain tai jokin, jolla oli kyky rangaista ensimmäistä klingonisoturia lähettämällä tämä kuolemanlautan kapteeniksi. Tutkin seuraavassa luvussa, voisiko tässä olla taustalla jonkinlainen kreikkalaisen jumaltaruston Kronos-myytti tai mahdollisesti gnostilainen ajatus luoja jumalasta – demiurgista ja todellisesta jumalasta.

Klingoneilla kuvataan olevan myös erittäin persoonallinen suhde kuolemaan. Star Trekin hahmoista eräs klingonikulttuurin tutustunut, joskaan ei itse klingoni, kuvaa klingonien suhdetta kuolemaan kuin se olisi heille rakastaja.¹⁴⁶ Tämänlainen ajattelu saa vastakaikua esimerkiksi klingoniupseeri Worfin toimitaessa klingonien teeseremonian. Seremoniassa juodaan teetä kahden kesken, ja ei-klingonin kutsuminen tällaiseen seremoniaan on suuri kunnianosoitus. Teen kerrotaan myös olevan myrkyllistä ihmisille, eikä mitenkään erityisen terveellistä klingoneillekaan. Tämä on Worfin mukaan koetus rohkeudessa. Samalla seremonia jaettuna jonkun kanssa muistuttaa, että ”kuolema on kokemus, jonka kokee parhaimmillaan jaettuna – kuten teejuonnin”.¹⁴⁷

2.2.3. Bajoraanit

Bajoraanit ovat merkittävässä osassa Deep Space 9:n sarjaa. Sarjassa Tähtilaivasto on ottanut hallinnoidakseen bajoraanien pyynnöstä entisen malminjalostusaseman Bajorin kiertoradalla sen jälkeen, kun bajoraanien veriviholliset, cardassit, oli ajettu planeetalta pois ja vuosikymmeniä kestänyt miehitys oli juuri päättynyt.¹⁴⁸ Olen tehnyt tarkempaa tutkimusta bajoraanien uskonnosta aikaisemmin 40-sivuisen

¹⁴⁵ Schönfeld & Kees (toim.) 2011; Porter & McLaren 1999, 2. *Paq’batlh* vuonna 2011 julkaistuna kirjana ei kuitenkaan sisällä 11. Klavekin kirjaa ainakaan erikseen nimettynä.

¹⁴⁶ DS9: ”Blood Oath”

¹⁴⁷ TNG: ”Up the Long Ladder”. Worfin repliikki englanniksi: ”It is a test of bravery. It also reminds us that death is experience best shared – like the tea”. Kohtaus katsottavissa youtube-palvelimelta osoitteesta <http://www.youtube.com/watch?v=lcoibx3uwTU> tai helpommin hakusalla ”klingon tea seremony”.

¹⁴⁸ Bajor on bajoraanien kotiplaneetta. Malminjalostusasema on entiseltä nimeltään Terok Nor, joka nimetään uudestaan enemmän Tähtilaivaston tapoihin sopivaksi Deep Space 9:ksi. (DS9: ”Emissary”).

seminaarityön muodossa, jonka käänsin myöhemmin englanniksi ja julkaisin Star Trek -aiheisella Internet-sivustolla.¹⁴⁹

Bajoraanit kutsuvat jumaliaan Profeetoiksi. Sarjassa näytettävä uskonnollisuus on varsin korkeakirkollista, mikä näkyy muun muassa papiston hierarkkinessa jakautumisessa. Ylimpänä hengellisenä johtajana on *kai*. Seuraavana *vedekit*, jotka kokoontuvat joko tarvittaessa tai säännöllisin väliajoin *vedekien kokoukseen*. Seuraavana on *prylarit*, joissa kerrotaan sarjassa varsin vähän. Alimpina papillisessa hierarkiassa ovat *ranjenit*, jotka ovat munkkeja.¹⁵⁰

Bajoraanien jumalakuva on ensisilmäyksellä katsottuna polyteistinen.¹⁵¹ Tarkemmin tarkasteltuna Profeetoilla näyttäisi olevan yhtenäinen tahto, joka on toimia bajoraanien parhaaksi. Profeetat elävät ajan ulkopuolella eivätkä – ainaakaan aluksi – tuntuneet ymmärtävän lineaarista aikakäsitystä.¹⁵² Profeetat eivät kuitenkaan ilmeisesti ole kuolemattomia. Jaksossa DS9: ”The Reckoning” todetaan, että Profeetta olisi mahdollista tappaa eräällä säteilyllä. Profeetat eivät myöskään ole kaikkivoipia, vaikka pystyvätkin tekemään paljon asioita, mitä tavalliset eivät pysty.¹⁵³ Kaikkivoipaisuuden puute näkyy eritoten siinä, että Profeetoilla on vastavoima Pah’Wraithit, jotka kerran päästyään Profeettojen temppeliin kykenivät estämään Profeettojen avun bajoraaneille ja heidän liittolaisilleen.¹⁵⁴ Bajoraanien jumalakuva on tämän perusteella dualistinen hyvän ja pahan taistelu, jossa kilpailijat ovat periaatteessa tasavahvoja.¹⁵⁵

Tavallisten bajoraanien elämässä heidän jumalakuvansa (sekä Profeettojen että Pah’Wraithien palvonnassa) näyttää korostavan tekojen merkitystä. He tuntuvat myös kokevan, että palkkio ja rangaistus kohtaavat tässä elämässä, vaikka he uskovat myös pääsevänsä jumaltensa luokse kuolemansa jälkeen.¹⁵⁶ Tekojen merkityksen korostus ilmenee selkeästi jaksoissa DS9: ”Shakaar”, ”Covenant”, ”Strange Bedfellows” ja ”Changing Face of Evil”.

¹⁴⁹ Savola 2010.

¹⁵⁰ Tarkemmin aiheesta ja papiston tehtävistä: Linford 1999, 78; Savola 2010, 22-23.

¹⁵¹ Ensisilmäyksellä tarkoitan sitä, että jumalien puhuttelu monikossa antaisi näin ymmärtää.

¹⁵² DS9: ”Emissary”. Myöhemmin, kun komentaja Sisko keskustelelee heidän kanssaan, miksi ihmiselle tietämättömyys tulevasta on jopa tärkeää, heidän ymmärryksensä muuttuu (DS9: ”Accession”). Tästä muutoksesta voidaan päätellä, että bajoraanien jumalat eivät ole kaikkیتietäviä. Toisaalta kaikkیتietävyyden ja ymmärtämisen eroavaisuuteen antaa viitettä myös Jeesuksen käyttäytyminen viikunapuun kanssa (Mark. 11:13). Miksi Jeesus kävi katsomassa viikunapuuta, vaikka kaikkیتietävänä Jumalan Poikana hänen olisi tullut tietää sen olevan vailla viikunoita?

¹⁵³ Esimerkiksi siirtämään henkilön ajassa (DS9: ”Accession”) tai täysin poistamaan hyökkäävän avaruuslaivaston (DS9: ”Sacrifice of Angels”).

¹⁵⁴ DS9: ”Tears of the Prophets”.

¹⁵⁵ Dualismin määritelmä, joka tässä on esitetty, löytyy esimerkiksi: Stroumsa 2008, 202-203.

¹⁵⁶ Bajoraanien ajatuksia kuolemanjälkeisestä elämästä käsitellään erityisesti jaksoissa DS9: ”Indiscretion”, ”Ties of Blood and Water” ja ”Covenant”.

Jaksossa ”Shakaar” Kira menee tapaamaan ystäviään Bajoriin. Keskustelun lomassa Kira kysyy, miksei hänen ystävänsä ole teettänyt itselleen uutta kättä, jonka tämä menetti miehityksen aikana. Ystävä kertoo, että hän oli miehityksen aikaan menossa vapauttamaan Kiraa ja kahta ystäväänsä cardassialaisten vankilasta. Matkalla sinne hän oli rukoillut, että Profeetat antaisivat hänelle voimaa vapauttaa ystävänsä. Vastalahjaksi hän tarjosi henkensä. Jälkeenpäin hän koki, että Profeetat olivat anteliaita, koska hän menetti henkensä sijaan vain kätensä. Uuden käden teettäminen olisi hänen katsomuksensa mukaan ollut epäkiitollista. Syytä tälle ajattelutavalle ei anneta katsojalle, mutta bajoraaniystävyydet näyttävät ymmärtävän toisiaan.

Tekojen korostus esiintyy uudestaan jaksossa DS9: ”Strange Bedfellows”, jossa bajoraanien silloinen uskonnollinen johtaja, kai Winn, kokee, että hän on luopunut uskostaan ja hän kutsuu Kiran luokseen ja kysyy: "Mitä minun pitää **tehdä**, jotta olisin vielä heidän rakkautensa arvoinen?"

Jaksossa ”Covenant” vedek nimeltään Falla saapuu Deep Space 9:lle tapaamaan Kiraa. Dialogissa tulee puheeksi Kiran lapsuus, jolloin Falla opetti hänelle bajoraanien uskon perusteita. Falla tenttaa leikkisästi Kiraa uudestaan kysymällä, mitkä ovat kolme avainta valaistumiseen (Three keys to enlightenment). Kira vastaa ilmeisesti oikein: hyväntekeväisyys, nöyryys ja usko (charity, humility and faith). Tämä näkemys jatkuu johdonmukaisena myöhemmässä jaksossa DS9: ”The Changing Face of Evil”, jossa uskostaan Profeettoihin nyt luopunut ja Pah’Wraithoja palvomaan alkanut kai Winnin neuvonantaja menettää näkönsä luettuaan kiellettyjä kirjoituksia. Lääkäreiden yrityksistä huolimatta näkö ei palaudu. Kai toteaa, että neuvonantaja tarvitsee opetuksen nöyryydestä (lesson in humility) ja lähettää tämän yöksi kadulle, jossa hän joutuu kerjäämään bajoraaneilta rahaa saadakseen asunnon yöksi. Tässä myös vedotaan siis hyväntekeväisyyteen, jossa bajoraanit ovat hyvin kunnostautuneita. Seuraavana aamuna ja seuraavassa jaksossa neuvonantaja palaa ja hänen näkönsä on palautunut. Kai toteaa, että Pah-wraithit ovat palauttaneet hänen näkönsä. Tällä perusteella nämä ”valaistumisen avaimet” ovat mitä ilmeisimmin yhteistä sekä uskossa Profeettoihin että Pah-wraithteihin.¹⁵⁷

Kun bajoraanien jumalakuva vertaa metafyyssiseen teismiin, Profeetoista on havaittavissa, että he eivät ole kuolemattomia tai kaikkivoipia. Sen sijaan he ha-

¹⁵⁷ DS9: “When it Rains...”

luavat toimia bajoraanien parhaaksi. Tällöin hyvyyden voidaan olettaa kuuluvan Profeettojen ominaisuuksiin.

2.2.4. Ferengit

Star Trek: Deep Space 9:ssä paneudutaan myös ferengien uskonnollisuuteen. Ferengit tulivat mukaan TNG:n ensimmäisen tuotantokauden jaksossa ”The Last Outpost”. Tunnetuimpana roolina, mitä ferengeille on annettu Star Trekin kulussa, on seksistinen äärikapitalismi. Tämä äärikapitalismi parodioidaan aina uskonnoksi asti Deep Space 9:ssä. Ferengeillä on 285 hankintasääntöä (*Rules of Acquisition*), joiden mukaan he käyvät kauppaa ympäri galaksia. Seuraavaksi näistä muutama esimerkki:

1. Once you have their money, you never give it back.¹⁵⁸

10. Greed is eternal.¹⁵⁹

111. Treat people in your debt like family: exploit them.¹⁶⁰

Ross Kraemer toteaa, että näillä hankintasäännöillä mahdollisesti parodioidaan perinteistä juutalaisuutta ja sen 613 käskyä Toorassa.¹⁶¹ Hankintasäännöillä ei kuitenkaan näyttäisi olevan mitään jumalallista alkuperää.¹⁶² Keskeisintä ferengin teologiassa on, että tässä elämässä hankittu rahallinen tuotto, tai sen puute, arvioidaan kuoleman jälkeen. Jos elämässä on tehnyt voittoa, ferengi pääsee jumalalliseen aarrekammioon (Divine treasury) neuvottelemaan taivaallisten huutokauppi-aiden kanssa ja yrittämään lahjoa itselleen uutta elämää. Jos taas elämän aikana kulut ovat ylittäneet voittojen määrän, ikuisen puutteen holvi (The Vault of eternal destitution) odottaa ferengiä. Lähteistä ei käy ilmi, onko ikuisen puutteen holvista enää mahdollisuutta päästä pois.¹⁶³ Kokonaisuutena tämä tuntuu olevan eräänlainen kieroutuma hindulaisuuden ”toiminnan tiestä” (karma) sillä poikkeuksella, että uusi elämä on ferengeille pyrkimys eikä niinkään elämäntietokulusta pois

¹⁵⁸ DS9: ”The Nagus”.

¹⁵⁹ DS9: ”Prophet Motive”.

¹⁶⁰ DS9: ”Past Tense”, osa 1.

¹⁶¹ Kraemer 2003, 180.

¹⁶² Ensiksikin 2100-luvulla niitä oli vasta 173 (ENT: ”Acquisition”). Toisekseen ferengiyhteiskunnan johtaja voisi halutessaan kirjoittaa uudet (DS9: ”Prophet Motive”).

¹⁶³ DS9: ”Little Green Men”, ”Body Parts”.

pääseminen toisin kuin hindulaisilla.¹⁶⁴ Ferengien jumalakuva kaikesta huolimatta tuntuu monoteistiseltä.

Jaksossa ”The Emperor’s New Cloak” DS9:n baarinpitäjä, Quark, rukoilee kultaisen patsaan ääressä: ”*Blessed Exchequer, whose greed is eternal, allow this bribe to open your ears and hear this plea from your most devout debtor*”.¹⁶⁵ Samaan aikaan Quark sujauttaa patsashahmon korvasta sisään yleisesti käytössä olevaa valuuttaa ja jatkaa rukoustaan, joka on enemmänkin neuvottelutilanne ja etenee seuraavanlaisella kaavalla: kun minä annan rahaa, haluan vastineeksi jotain.¹⁶⁶ Rukouksesta on kuitenkin havaittavissa, että rukouksen kohteella on ominaisuus, joka on ikuinen. Tämän lisäksi rukoileva kokee, tai ainakin asettaa sanansa niin, että on jotakin tai jostakin velkaa. DS9:n viimeisen tuotantokauden jaksossa ”The Dogs of War” Quark saa kuulla, että hänen poissa ollessaan koko ferengiyhteiskunta on kokenut perustavanlaatuisen muutoksen. Köyhiä on ruvettu auttamaan taloudellisesti ja vapaata kauppa on ruvettu rajoittamaan veroilla. Tällöin hän ja hänen kanssaan oleva toinen ferengi polvistuvat ja Quark toteaa rukouksen omaisesti: ”*Blessed Exchequer, forgive us. Your children have gone astray*”.¹⁶⁷ Jälleen, vaikka tämä koko kohtausta tuntuu pelkältä parodialta, mutta jos otamme sen todellisenä, kertoo se ferengien jumalakuvasta sen, että jumalalla ja luodulla on jokin yhteys.

2.2.5. Vulkaanit

Myös vulkaaneilla on varsin rikas uskonnollinen korostus, vaikka ensimmäinen ajatus vulkaanien loogisuudesta näyttäisi torjuvan uskonnollisuuden. Vulkaanien uskonnollisuutta kuvataan niin elokuvissa kuin useammassa Star Trek – sarjassakin. Enterprise-sarjan jaksossa ”Cold Front” tiedeupseeri T’Pol määrittelee, että heidän uskomuksensa perustuu logiikkaan ja eräänlaisen ymmärryksen tai ajattelun selkeyden tavoitteluun.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Clarken (1994, 126-127) mukaan hindun pyrkimys on elää niin, että elämän hyvät ja pahat teot eivät sitoi sielua (atman) uuteen jälleensyntymään.

¹⁶⁵ Käännös: Oi, siunattu varainhoitaja, jonka ahneus on ikuinen. Salli tämän lahjuksen avata korvasi kuulemaan tämä pyyntö hartaimmalta velalliseltasi.

¹⁶⁶ Tämä toimintatapa on uskontotieteessä tunnettu latinankielisenä käsitteenä ”do ut des” eli annan, jotta antaisit. Käsittelen ”do ut des” -ajattelua tarkemmin seuraavassa luvussa.

¹⁶⁷ Käännös: Siunattu varainhoitaja, anna meille anteeksi. Lapsesi ovat astuneet harhaan.

¹⁶⁸ Käännös repliikistä: ”Our beliefs are based on logic and the pursuit of clarity.”

Kronologisesti esiteltynä vulkaanien uskonnollisuus näyttää olleen aikaisemmin polyteistinen.¹⁶⁹ Myöhemmin merkittävään rooliin vulkaanien filosofiasa nousee henkilö nimeltä Surak.

Polyteistisyys tuodaan esiin TNG:ssä. Yhden kaksiosaisen jakson lopulla, eräät palkkionmetsästäjät saavat koottua muinaisen vulkaaniesineen, jonka kerrotaan toimivan siten, että se voimistaa käyttäjän telepaattista energiaa tehden siitä kineettistä energiaa. Täten tämän laitteen avulla telepaattisuuteen kykenevä henkilö pystyy jopa tappamaan. Kapteeni Picard on kuitenkin ollut ensimmäisessä jaksossa selitettyjen yhteensattumien kautta palkkionmetsästäjien mukana. Kun edellä mainitun vulkaaniesineen haltuunsa saanut palkkionmetsästäjä yrittää sillä tappaa Picardin, Picard selittää historian tuntemuksensa valossa vulkaanien mytologiaa. Esine nimittäin sisältää symbolit vulkaanien kuoleman -, sodan - ja rauhan jumalasta. Picardin tietojen mukaan se on varoitus käyttäjälle, että rauha voittaa sodan ja kuoleman. Täten, kun Picard puhdisti mielensä aggressiivisista asioista, esineen käyttäjä ei onnistunut vahingoittamaan häntä.¹⁷⁰

Edellä kuvattu jakso antaa pohjaa myöhemmälle jaksolle Enterprise-sarjassa¹⁷¹, jossa esitellään vulkaanien merkittävin filosofi, Surak. Surakin ajattelu aloitti vulkaanien historiassa rauhan aikakauden. Tätä käännekohtaa kutsutaan nimellä Heräämisen aika (*Time of Awakening*). Tätä ennen vulkaanit olivat lähellä tuhota itsensä sodissa, jotka vastaavat toista maailmansotaa. Keskeisin Surakin opetus on ”Ääretön monimuotoisuus äärettömissä yhdistelmissä”.¹⁷² Opetuksen sisältöä laajemmin tai sen käytännön sovelluksia raotetaan Star Trekiä varsin vähän.¹⁷³

Edellä olevasta voidaan kuitenkin päätellä jotain vulkaanien jumalakuvasta. Selkeästi vulkaanit eivät enää Heräämisen ajan jälkeen uskoneet persoonalliseen jumalaan. Ääretön monimuotoisuus on kuitenkin käsite, jota vulkaanit pitävät jonain itseään suurempana. Täten sitä voi nähdäkseni kutsua jumalakuvaksi. Tässä jumalakuvasta on havaittavissa ominaisuus, joka on ääretön.

¹⁶⁹ Pearson (1999, 18) ei ole ottanut tässä kuvattua vulkaanien polyteististä historiaa huomioon väittäessään, että vulkaanien kulttuurissa ei ole uskoa persoonalliseen jumalaan.

¹⁷⁰ TNG: ”Gambit”, osat 1 ja 2.

¹⁷¹ Huomaatan, että TNG on kokonaisuudessaan tehty ennen Enterprise-sarjaa, mutta Enterprise-sarjan jaksot sijoittuvat Star Trekin historiassa aikaan ennen TNG:tä ja TOS:siakin.

¹⁷² Käännös lyhenteestä ”IDIC”, joka avataan sanoiksi: *Infinite diversity in infinite combinations*. Edellä oleva kuvaus perustuu jaksoon ENT: ”The Forge”.

¹⁷³ Esimerkiksi VOY: ”Gravity”; ENT: ”The Forge”. Sovellus erääseen väkivallan uhkaan löytyy myös PC-pelistä Starfleet Academy (1997), mutta se kuuluu tämän tutkimuksen lähderajauksen ulkopuolelle.

2.2.6. Q

Q on Star Trekissa esiintyvä heimo, jonka edustajilla on kyky kaikkivoipaisuuteen ja kaikkitietävyyteen. Kaikkivoipaisuuteen sisältyvät muun muassa kyvyt herättää kuolleista, matkustaa minne tahansa ajassa ja paikassa sormea napsauttamalla sekä maailmankaikkeuden painovoimavakion muuttaminen.¹⁷⁴ Näistä ominaisuuksista huolimatta Q ei näyttäydy juuri koskaan hyvänä, vaan pikemminkin Enterprisen miehistöä ärsyttävänä hahmona.¹⁷⁵ Q mainitaan Star Trekissa kuuluvan vain yhden heimon – braxilaisten – jumalatarustoon. Heidän jumalatarustosaan Q:ta kutsutaan valheiden jumalaksi.¹⁷⁶ Edellisen ja yleisen johdonmukaisuuden perusteella tämän alaluvun nimeksi pitäisi tulla ”braxilaiset”, mutta kyseessä olisi tällöin niin marginaalinen viittaus, joka ei tekisi oikeutta Q:n monimuotoisuudelle Star Trekissa.

Q:t elävät yhteisössä, jota kutsutaan Q-jatkumoksi (*Q-continuum*). Useammalla Q:lla kerrallaan on kyky myös poistaa yksittäiseltä Q:lta kyky kaikkivoipaisuuteen.¹⁷⁷ Kun verrataan Q:ta metafyyssisen teismien Jumalan ominaisuuksiin, vain yksi näyttää puuttuvan: hyvyys.

TNG:n jaksossa ”Tapestry” kapteeni Picard joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi ja hänen tekosydämensä vaurioituu. Sairastuvalle siirretty kapteeni on kuolemaisillaan ja lääkärin keinot tuntuvat loppuvan kesken. Jaksossa näytetty kuva sairastuvasta hälvenee ja Picard huomaa kävelevänsä täysin valkoisessa tilassa nähden edessään valkoiseen pukeutuneen hahmon, joka ojentaa hänelle käntensä. Lähemmäksi päästyään Picard huomaa, että valkoinen hahmo on Q. Hän toivottaa Picardin tervetulleeksi kuolemanjälkeiseen elämään ja ilmoittaa olevansa jumala. Picard naurahtaa: ”Sinä et ole jumala!” Keskustelun edetessä Picard ymmärtää olevansa kuollut, mutta kieltäytyy uskomasta, että Q olisi vastuussa kuolemanjälkeisestä elämästä. Hän perustelee väitteensä sillä, että ”maailmankaikkeus ei ole niin huonosti suunniteltu” (*[...] the universe is not so bably designed*). Argumentti on itsessään heikko, mutta antaa viitteen älykkään suunnittelun ajatuksesta Star Trekissa.¹⁷⁸ Jakso itsessään käsittelee mielestäni kiehtovalla tavalla

¹⁷⁴ TNG: ”Tapestry”; VOY: ”Death Wish”; TNG: ”Deja Q”.

¹⁷⁵ Esimerkiksi TNG: ”Hide and Q”, ”Q Who”.

¹⁷⁶ DS9: ”Q-less”.

¹⁷⁷ TNG: ”Deja Q”; VOY: ”Q2”

¹⁷⁸ Älykäs suunnittelu määritellään siten, että tutkimuksen kautta pyritään löytämään todisteita maailmankaikkeudesta, jotka osoittavat merkkejä suunnittelusta sattuman sijaan (Kojonen 2012, 13). Toinen, joskaan ei tässä mainittuihin rajoittuva, mahdollinen vaihtoehto Picardin suunnitteluargumentille on teleologinen, eli taipumus nähdä asioilla tarkoitus. Justin Barretin mukaan tämä

erilaisten valintojen vaikutusta myöhempään elämään ja Q antaa Picardille mahdollisuuden muuttaa tiettyjä valintoja elämässään. Lopulta Picard herää henkiin sairastuvalla. Q oli palauttanut Picardin henkiin hyvää hyvyyttään ja lisäksi opetti hänelle tärkeän opetuksen. Opetus selviää parhaiten katsomalla koko jakson. Q-jaksoista kuitenkin piirtyy systemaattisella analyysillä kuva, että Q:lla on metafysisen teismin mukaisia Jumalan ominaisuuksia varsin paljon: kaikkivoipaisuus, kaikkitietävyys ja hyvyys, joskaan hyvyys ei ole automaatio. Se pitää ansaita.

Niin ikään professori Ross Kraemer pitää Q:ta kiehtovimpana ehdokkaana jumalalliseksi hahmoksi Star Trekissa juuri edellä mainituista ominaisuuksia johdettuna. Toisena mahdollisena vaihtoehtona jumalalle Kraemer näkee Q:n voivan edustaa juutalaiskristillisenä vastineena myös paratiisin käärmettä.¹⁷⁹ Jaksossa TNG: ”Deja Q”, Q kertoo, että häntä ylempänä olevat Q:t rankaisivat häntä tekemällä hänestä ihmisen, kuolevaisen. Hän myös menetti tässä yhteydessä kaikkivoipaisuutensa, joskin säilytti kaikkitietävyyden. Rangaistuksen syyn kerrotaan olleen siinä, että Q toimi vastoin ylempiensä käskyjä. Jakson lopussa Q saa kykynsä takaisin osoitettuaan kykenevänsä epäitsekkääseen tekoon ja myötätuntoon. Loppuen lopuksi Kraemer kuitenkin toteaa, että ominaisuuksistaan huolimatta Q ei (ainakaan yksinään) edusta länsimaisen monoteistisen perinteen mukaista Jumalaa.¹⁸⁰ Kysymyksessä on samanlainen kategoriavirhe kuin, mitä Anna Pearson kuvaa: kehittyneisyys tulkitaan jumalalliseksi.¹⁸¹ Lisäksi, kun otetaan huomioon, että Q:ta ylempänä on jokin tai jotkin, joilla on kyky poistaa Q:n kaikkivoipaisuus, ei Q yksinään ole metafysisen teismin mukaisesti suurin, mitä voidaan ajatella. Tämä tarkoittaa myös sitä, että Q ei ole täydellisen vapaa. Hän ei esimerkiksi saa kaikkivoipaisena lupaa tehdä itsemurhaa.¹⁸²

taipumus korostuu lapsilla aina siihen asti kunnes virallinen koulujärjestelmä alkaa systemaattisesti poistaa tällaista taipumusta. Aikuiset harvoin näkevät luonnollisissa asioissa tarkoituksellisuutta, paitsi jos heitä pyydetään tuottamaan vastaus tämän tyyppisiin kysymyksiin nopeasti, tarkemmin miettimättä (Barrett 2012, 46-49, 54-55). Yhden kommentin perusteella on kuitenkin vaikeaa tulkita tarkemmin Picardin tausta-ajattelua tässä kontekstissa.

¹⁷⁹ Kraemer 2003, 50, 53. ”Paratiisin käärme” on erittäin sovellettu käänös Kraemerin käyttämästä sanasta ”*trickster*”.

¹⁸⁰ Kraemer 2003, 56.

¹⁸¹ Pearson 1999, 14-15, 18. Pearsonin ajattelua referoin jo aikaisemmin alaluvussa 1.4. Kraemer (2003, 56) käyttää samantyyppistä argumenttia kuin Pearson, mutta Kraemer ei viittaa Pearsoniin.

¹⁸² VOY: ”Death Wish”.

2.2.7. Muut heimot

Star Trekista löytyy edellä mainittujen lisäksi suuri määrä sivulauseissa esiintyviä viittauksia eri heimojen jumalakuvista. Seuraavaksi esitetyt viittaukset eivät ole välttämättä kaiken kattava lista kaikista viittauksista, mitä Star Trek pitää sisäl-
lään, mutta ne antavat osaltaan kuvaa Star Trekin sisältämästä uskonnollisuudesta.

DS9:ssä esitellään heimo nimeltä muuttuvaset (*Changelings*).¹⁸³ Muuttu-
vaset elävät normaalioloissaan nestemäisessä tilassa, jossa he jakavat toistensa
ajatukset.¹⁸⁴ Kyseinen heimo johtaa totalitaarista tähtienvälistä liittoumaa nimeltä
Dominion. Heidän alaisuuteensa kuuluu kaksi heimoa vortat ja jem'hadarit, jotka
palvovat muuttuvaisia jumalinaan. Jaksossa nimeltä DS9: ”Treachery, Faith and
the Great River” eräs vorta kertoo, että vortat olivat aikaisemmin apinankaltaisia
olentoja, mutta legendan mukaan yksi heistä pelasti muuttuvaisen ja muuttuvainen
lupasi tehdä heistä mahtiheimon galaksissa. Vortien jumalakuva on enemmänkin
sellainen, että he palvovat muuttuvaisia luojinaan, mutta kuitenkin siten, että mi-
tään muita jumalia ei ole olemassa tai niillä ei ainakaan ole mitään merkitystä.¹⁸⁵

Jem'hadarit ovat vortien alaisuudessa toimivia – niin ikään geneettisesti
muunneltuja sotilaita, jotka muuttuvaset ovat luoneet. Jem'hadarin jumalakuva
on samankaltainen kuin vortilla. Alistuminen muuttuvaisten tahtoon on kuitenkin
geneettisesti varmistettu siten, että jem'hadarit ovat riippuvaisia eräästä aineesta,
jota ilmeisesti vain muuttuvaset kykenevät valmistamaan.¹⁸⁶ Yhdessä jaksossa
eräs jem'hadar sotilas ei kuitenkaan ole riippuvainen kyseisestä aineesta ja kiteyt-
tää repliikissään mielestäni hyvin heidän teologiansa ongelman tai vähintäänkin
eriävyyden muihin uskontoihin:

”I have fought against races that believe in mythical beings that guide their destinies and
await them after death. They call them gods. The Founders are like gods to the Jem'Hadar. But
our gods never talk to us, and they don't wait for us after death. They only want us to fight for
them... and to die for them.”¹⁸⁷

¹⁸³ Nimi tulee siitä, että kyseisen heimon edustajat pystyvät muuttamaan muotoaan minkälaiseksi tahansa, jopa tuleksi (DS9: ”Chimera”). Heimo tunnetaan myös nimellä perustajat (*Founders*).

¹⁸⁴ Ihmistutkimuksen professori William Cassidy (2003, 197) havaitsee kyseisen heimon elintavas-
sa viittauksen hindulaisuuteen, jossa yksi olento on kuin pisara vettä (atman) osana kokonaisuutta
kuin vesipisara meressä (brahman).

¹⁸⁵ DS9: ”In the Tears of the Prophets”; Kraemer 2003, 44. Viitteessä käydään läpi keskustelu
erään vortan ja toisen henkilön välillä. Keskustelussa vorta pitää bajoraanien jumalia pelkkänä
taikauskona. Kun hänelle huomautetaan, että vortathan pitävät muuttuvaisia jumalinaan, vorta
sanoo tämän olevan eri asia. Peruste tälle on se, että ”muuttuvaset ovat jumalia”.

¹⁸⁶ Esimerkiksi DS9: ”The Jem'Hadar”.

¹⁸⁷ DS9: ”Hippocratic Oath”.

Star Trekissa on kyberneettinen heimo, borgit, jotka ovat osittain ihmisenkaltaisia, mutta tämän lisäksi suurelta osin koneita. Borgien elämäntarkoitus on saavuttaa täydellisyys, johon he pyrkivät sulauttamalla muita heimoja väkivalloin osaksi omaa yhteistä, jaettua tietoisuuttaan ja elinpiiriään.¹⁸⁸ Voyagerin jaksossa ”Omega Directive” esitellään Omega-hiukkanen, joka on borgeille täydellisyyden ilmentymä. Omega-hiukkasen kuvataan olevan äärettömän monimutkainen, mutta silti tasapainoinen (*infinitely complex, yet harmonious*). Tämä tulkitaan vertauskuvaksi borgien yhtenäiselle mielelle. Tästä täydellisyyden ilmentymän tulkinnasta nostetaan esiin edellä mainitussa jaksossa kysymys: onko väite tieteellinen fakta vai uskomus? Voyagerin miehistöön kuuluva Seven of Nine, joka on vapautettu borgi, ei osaa tähän kysymykseen vastata. Jakson lopussa Seven of Nine kertoo kokeneensa elämänsä ensimmäisen hengellisen kokemuksen. Aikaisemmin hän oli sivuuttanut eri heimojen mytologiat triviaalina, mutta nyt hän alkaa ajatella olleensa mahdollisesti väärässä. Samassa jaksossa mainitaan myös eräs edesmennyt heimo, joka tunnetaan enää vain numerona, ”heimo-263”, joka piti Omega-hiukkasta pisarana luojaansa verta.

Enterprise-sarjan jaksossa ”Cold Front” näytetään muutamien rotujen edustajia, jotka olivat tulleet seuraamaan tapahtumaa nimeltä ”*Great Blume of Agosoria*”. Kyseessä on eräessä tähtisumussa tietyn väliajoin tapahtuva purkaus, jonka rotujen edustajien pyhät tekstit kertovat palautuvan aina maailmankaikkeuden alkuun asti. Heille se edustaa jatkuvaa luomisen kehää. Tähän Enterprisen päällikkölääkäri Phlox huomauttaa, että uskomus on samankaltainen hindulaisuuden kanssa. Agosoriaa puhutellaan maskuliinina siunauksen yhteydessä.¹⁸⁹ Jaksossa kyseisen uskonnon edustajat näytetään tiedemiehinä vastapainona stereotypialle uskonnollisten henkilöiden matalasta koulutustasosta.

¹⁸⁸ Borgien kuningattaren sanomana elokuvassa Star Trek: First Contact. Päätelen tästä, että taustalla voidaan nähdä ajatus, että kaikissa heimoissa on jotain hyvää ja yhdessä ne muodostavat täydellisyyden.

¹⁸⁹ Siunaus kuuluu seuraavasti: ”*May Agosoria embrace you into his cycle of renewal.*”

3. Uskontotieteellistä luokittelua

Tässä luvussa tarkastelen Star Trekissa esiintyviä uskontoja uskontotieteellisten luokittelujen kautta. Uskontotiede on uskontojen vertailevaa tutkimusta. Tässä vertailevassa tutkimusotteessa ollaan kiinnostuneita uskontojen kirjallisesta tai suullisesta perinteestä. Kokonaisuutena tätä perinnettä kutsutaan mytologiaksi. Mytologian osaa, myyttiä, usein halutaan tehdä eläväksi erilaisten toistuvien toimintojen kautta, joita kutsutaan riiteiksi. Tässä luvussa tuon esiin Star Trekin kulttuurien mytologioita ja niistä nousevia riittejä. Lisäksi nostan esiin Star Trekissa esiintyvää reduktiota eli palauttamista, jota soveltavassa uskontotieteessä käytetään, kun halutaan etsiä riitin tai myytin taustalla olevia ajattelutapoja.

3.1. Mytologiat

Mytologia on uskomusperinteeseen kuuluvien tarinoiden eli myyttien kokoelma. Myytti puolestaan on uskomus jostakin merkityksellisestä asiasta, joka on tapahtunut historian kuluessa. Myytti voidaan määritellä joko sisällön perusteella tai kartoittamalla myytin tehtävä maailmassa tai yhteiskunnassa.¹⁹⁰ Myytit voivat olla niin kutsuttuja alkukertomuksia, joissa käsitellään maailmansyntyyn liittyviä tapahtumia. Niin ikään ne voivat olla historiallisia kertomuksia uskomusperinteeseen kuuluvan merkkihenkilön elämästä ja hänen opetuksistaan. Myös erilaiset ennustukset - profeetalliset kirjoitukset, lopun aikoihin liittyvät ja kuolemanjälkeisyyttä koskevat tekstit lasketaan kuuluvaksi myytteihin. Uskontotieteilijä Ninian Smart huomauttaakin, että vaikka myytti sanana on saanut arkikielessä totuuteen nähden hieman arveluttavan vivahteen, uskontotutkimuksessa myytteihin suhtaudutaan kaikella vakavuudella.¹⁹¹

Myytit eivät välttämättä jää vain tarinatasolle vaan ne on otettu osaksi kulttia eli jumalanpalveluselämää. Tällöin puhutaan riitistä. Uskontotieteilijät Helmer Ringgren ja Åke Ström antavat esimerkin myytistä, joka on otettu osaksi jumalanpalvelusta. Tätä he kutsuvat kulttidraamaksi.¹⁹² Esimerkkinä kulttidraamasta uskonnollisessa kontekstissa on useita. Yhtenä esimerkkinä kristillisestä kontekstista mainittakoon ehtoollisen asetus ja vietto, joka perustuu tapahtumiin, jotka on tallennettu pyhiin kirjoituksiin. Uskontotieteilijä Mircea Eliade redusoi edellä kuva-

¹⁹⁰ Kamel 2010, 676.

¹⁹¹ Smart 2005, 16. Viimeiseen lauseeseen yhtyy myös Schwartz 2003, 131.

¹⁹² Ringgren & Ström 1961, 23-24. Katso myös Eliade 2003, 116-117.

tun riitin merkityksen siten, että osallistumalla tällä tietyllä tavalla, ihminen vähintäänkin joutuu muistelemaan uudelleen ja uudelleen juuri kyseistä historian tapahtumaa.¹⁹³

Star Trekin kulttuureissa myytit ovat pääsääntöisesti koottu yhteen. Tällaisen kokoomateoksen olemassaolo mainitaan klingoneilla ja sen yhtä kappaletta näytetään tietokoneruudulta.¹⁹⁴ Bajoraanien mytologiasta jaksoissa mainitaan useasti eri henkilöiden nimissä olevia profetioita. Bajoraanit on myös ainoa Star Trekin kulttuuri, jonka mytologian osasta näytetään fyysinen ja kokonainen kokoomateos.¹⁹⁵ Ferengeillä ei näytetä olevan mitään uskonnollisten myyttien kokoelmaa eikä siihen edes viitata. Vulkaanien mytologia perustuu lähes täysin muinaisen vulkaanifilosofi Surakin ajattelulle. Surakin opetukset on kirjoitettu kivistä tehtyyn reliikkiin, jota vulkaanien mytologiasta kutsutaan *Kir'Shiraksi*.¹⁹⁶ Muutakin mytologiaa vulkaaneilla oletettavasti on, mutta tähän annetaan vain yksi viittaus lähteissäni.¹⁹⁷

Nähdäkseni Star Trekin uskonnollisuudesta syvällisin myytti esitetään osana klingonien hääseremoniaa, joka sisältää luomiskertomuksen. Tätä myyttiä analysoin tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Toisista, toisessa luvussa käsitellyistä Star Trekin kulttuureista, ei missään jaksossa tuoda esiin luomiskertomusta. Seuraavaksi annan muutamia esimerkkejä yksittäisistä jaksoista, jotka käsittelevät mytologiaa.

Ensimmäinen esimerkkini mytologioiden käsittelystä on TNG:n jaksossa ”Masks”, jossa yön ja päivän vuorottelut kuvataan kahden pääjumalan kilpajuoksuksi, jossa toinen on vuorollaan voitolla ja toinen lepää tai kerää voimia.¹⁹⁸

Toisessa jaksossa esitellään heimo, tamarialaiset, joiden kieli perustuu täysin mytologisille viittauksille. Tämä on tehnyt aikaisemmin diplomaattisten suhteiden solmimisen mahdottomaksi. Jaksossa kapteeni Picard ja tamarialainen kapteeni Dathan viettävät yhteisen hetken planeetalla ankeissa olosuhteissa ja täten joutuvat opettelemaan keskinäistä kommunikaatiota, jotta selviäisivät hengissä. Kommunikaation vaikeudesta annetaan esimerkkejä, joista yhtenä mainittakoon

¹⁹³ Eliade 2003, 124.

¹⁹⁴ VOY: ”Barge of the Dead”.

¹⁹⁵ DS9: ”The Changing Face of Evil”. Kyseessä on kirja ”*Texts of Kosst Amojan*”, joka käsittelee jakson mukaan muun muassa pahojen voimien vapauttamista.

¹⁹⁶ ENT: ”Kir'Shara”.

¹⁹⁷ Jaksossa TNG: ”Gambit” osa 2, tuodaan esiin, että rauhan jumala on voimakkaampi kuin sodan ja kuoleman jumalat.

¹⁹⁸ Jakson teemaa käsittelee myös Schwartz 2003, 140-147, 155.

lausahdus ”*Shaka, when the walls fell.*”¹⁹⁹ Jaksossa ilmenee, että kyseinen lausahdus tarkoittaa epäonnistumista. Jaksossa asiayhteys avataan mahdollisimman selkeästi katsojalle englanninkielen esimerkillä ”Juliet, on her balcony”, jonka katsoja ymmärtää Shakespearin tuotantoa tuntevana viittaavaan romantiikkaan, ihastumiseen, rakkauteen. Jakson aikana Picard oppii keskustelemaan tamarialaisen kanssa. Picard muun muassa jakaa hänen kanssaan tarinan sumerialaisesta eepoksesta, Gilgameshista. Lopulta tässä jaksossa syntynyttä ensimmäistä onnistunutta yhteyttä ja ystävyysuhdetta aletaan kutsua tamarialaisten kielessä lausahduksella ”Picard and Dathan at El-Adrel”.²⁰⁰

Kolmannessa jaksossa erään heimon mytologiassa kuvataan kaksi viisasta olentoa, joiden tehtävä on hallita kyseistä heimoa hyväntahtoisesti. Mielenkiinto tähän tarinaan saadaan sillä, että kaksi ferengiä ottavat myytin avulla planeetan asukkaat orjikkeeseen ja riistävät heitä taloudellisesti.²⁰¹

Edellä mainittujen lisäksi Star Trekin kulttuureista tuodaan esiin myyttejä, jotka liittyvät myöhempiin historian tapahtumiin. Bajoraaneilla on paljon myyttejä, joita heidän kulttuurissa kutsutaan profetioiksi (*prophecy*). Näitä profetioita siteerataan Deep Space 9:n jaksoissa aina silloin tällöin ja erään profetian käsitteilyyn käytetään lähes kokonainen jakso. Kantavana teemana kyseisessä jaksossa, jonka referoin seuraavaksi, on kuitenkin raamattutulkinnan kritiikki.

Asemalle on tulossa kaksi cardassialaista tutkijaa tutkimaan mahdollisuutta pitää jatkuvaa yhteyttä madonreiän²⁰² toiselle puolelle ja sieltä takaisin. Tässä vaiheessa on hyvä muistaa, että cardassit valloittivat Bajorin yli 50 vuodeksi. Vaikka valtiotasolla rauhansopimus on jo solmittu, yksilötasolla katkeruutta on vielä olemassa. Komentaja Siskon luokse tulee jakson alussa vedek Yarka, joka arvonimensä perusteella on varsin korkealla bajoraanien uskonnollisessa hierarkiassa. Hän haluaa varoittaa profeettojen lähettilästä eli komentaja Siskoa vanhasta ennustuksesta nimeltään Trekorin kolmas profetia. Profetia kuuluu englanniksi seuraavasti: ”*When the river wakes, stirred once more to Janir's side, three vipers*

¹⁹⁹ ”Shaka(-niminen henkilö tilanteessa), kun muurit sortuivat.” Lause on pyritty kääntämään siten, että idea selviäisi, ei sanatarkasti.

²⁰⁰ TNG: ”Darmok”. ”El-Adrel” viittaa planeetan nimeen, jossa Picard ja Dathan viettivät aikaa. Schwartz (2003, 129-130, 147-152) nostaa tämän jakson merkittävimmäksi mytologiaa käsitteleväksi jaksoksi Star Trekkissa.

²⁰¹ VOY: ”False Profits”. Samantyyppinen juonikulku nähdään myös jaksossa TNG: ”Devil’s Due”.

²⁰² Madonreikä on sarjassa esiintyvä avaruuden vääristymä, josta läpi kulkemalla pääsee nopeasti kymmenientuhansien valovuosien päähän.

will return to their nest in the sky."²⁰³ Tämän kuultuaan aseman yhdysupseeri, joka on syntyperäinen bajoraani ja uskoo Profeettoihin, mainitsee, että Bajorissa eräs pato juuri avattiin tuomaan vettä Janir-nimiseen kaupunkiin. Tähän kommentaja Sisko kysyy, että näkeekö vedek, että nämä kolme käärmettä ovat ne cardassialaiset tutkijat, jotka ovat tulossa. Vedek myöntää tämän pitävän paikkansa ja lisää vielä, että Deep Space 9 on heidän pesänsä taivaalla.²⁰⁴ Vedek saa vastaansa skeptisyyttä jo pelkästään siitä syystä, että vain kaksi tutkijaa on tulossa eikä kolme, mutta hän pitää sanoistaan kiinni, että profetia tulee toteutumaan.

Jaksoa on mielenkiintoista seurata, koska se käsittelee vielä 2010-luvullakin merkittävästi yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä olevaa tieteen ja uskonnollisuuden välistä rajanvetoa. Jaksossa tähtilaivaston upseeri, komentaja Sisko, joka on pääsääntöisesti elänyt tieteeseen perustuvassa maailmankatsomuksessa, on vähintäänkin skeptinen bajoraanien uskonnolliselle kontekstille. Äsken aloitettu Trakorin kolmas profetia jatkuu vielä: "*When the vipers try to peer through the Temple gates, a Sword of Stars will appear in the heavens, the Temple will burn and the gates will be cast open.*"²⁰⁵ Tutkijoita piti olla tulossa kaksi, mutta kesken jakson käy ilmi, että ennakkotiedoista poiketen tulossa on vielä kolmas tutkija. Tämän lisäksi, kun komentaja Sisko tiedemiesten kanssa matkaa madonreiän toiselle puolelle käynnistämään projektia, sensoreihin ilmestyy komeetta, jolla on pitkä pyrstö, antaen näin selvästi vaikutelman tähtisestä miekasta. On mielenkiintoista havaita, kun aluksi käsityksistään niin varma upseeri ei enää olekaan varma kannastaan, kun riittävän monta tunnuspiirrettä profetiasta on jo nähtävästi toteutunut. Tämän jälkeen komentaja Sisko käy vakavamman keskustelun yhdysupseerinsa kanssa ollen nyt avoimempi mahdollisuudelle, että tulevaisuuden ennustaminen olisi Profeetoille mahdollista. Hehän ovat lineaarisen ajan ulkopuolella. Skeptisyys kuitenkin huomauttaa selkeästä tekstikriittisestä²⁰⁶ ongelmasta: profetia, joka alun alkaenkin oli verhottu kielikuviin ja joka on käännetty ja uudelleen käännetty 3000 vuoden aikana, olisiko mahdollista, että se tarkoittaisikin jotain aivan muuta?

²⁰³ Vapaasti suomennettua: "Kun joki jälleen herää viemään vettä Janirin puoleen, **kolme** käärmettä palaa pesäänsä taivaalla." Korostus kääntäjän.

²⁰⁴ Tämä perustuu historiaan, jolloin cardassit olivat valloittaneet Bajorin ja omistivat aseman, missä he orjuuttivat bajoraaneja ja pakottivat heitä siellä jalostamaan polttoainetta (esim. DS9: "Civil Defence").

²⁰⁵ Vapaasti suomennettuna: "Kun käärmeet yrittävät läpäistä Temppelein portit, tähtien miekka ilmestyy, Temppeleli palaa ja portit avautuvat."

²⁰⁶ Sovellan tässä raamatuntutkimuksen haasteita pitäen niitä samankaltaisina jaksossa käsiteltävän bajoraanien profetian tulkinnan kanssa. Katso esimerkiksi Veijola 2010, 16-22.

Kun cardassit muokkaavat radiolähetintä, madonreikä reagoi siihen voimakkaalla neutriinipurkauksella, mikä muuttaa sen gravitaatiota. Komeetta suuntaa nyt kohti madonreikää. Komentaja Sisko määrää komeetan tuhottavaksi, mutta tämä pirstoaa komeetan **kolmeksi** pienemmäksi osaksi. Täten ongelma ei muutu. Nyt komentajan pitää ympäröidä komeetan kappaleet voimakentällä, jotta sen ainesosat eivät reagoisi madonreiän sisällä sulkien sitä lopullisesti. Suunnitelma onnistuu. Komentaja Sisko saa komeetan kappaleet turvallisesti ulos madonreiästä ja toimenpide avaa madonreikää juuri sen verran, että kommunikaatio sen toiselle puolelle onnistuu. Jakson lopulla vedek Yarka tulee komentajan luokse pyytämään anteeksi. Hän oli tulkinnut profetian käärmeet oman ennakkoluulonsa kautta. Kaikesta huolimatta profetia kävi toteen.²⁰⁷

Viime luvussa käsittelin klingonien jumalakuvaa systemaattisesti ja tulin pohdinnassani siihen johtopäätökseen, että heidän jumaltarustoonsa on pakko kuulua vielä jotain. Ensimmäisten klingonien luoneiden jumalien yläpuolella on oltava vielä jotain, mikä kykeni rankaisemaan ensimmäistä klingonia siten, että hän joutuu ikuisesti olemaan kuolemanlautan kapteeni. Star Trekin jaksojen ja elokuvien sisällä tätä pohdintaa ei jatketa pidemmälle.

Pidän mahdollisena, että Star Trekin käsikirjoittajien mielessä on saattanut olla kreikan jumaltarustoon kuuluva Kronos-myytti. Antiikin kreikan polyteistisen jumaltaruston korkein jumala on Zeus. Hän kuitenkin peri asemansa huijaamalla isäänsä Kronosta. Kronos puolestaan peri asemansa kastroituaan isänsä äidiltään saamallaan sirpillä.²⁰⁸ Zeus ei siis ollut kaikkivoipa, kuten ei isänsäkään, eikä ilmeisesti hänen isänsä Uranoskaan²⁰⁹. Uranosta edeltävissä voimissa aletaan olla jo tutkijoiden piirissä epämääräisempiä. Tutkija Marcel Datienne esittääkin kysymyksen, että mikä taustalla oleva motivoiva voima on antanut aihetta ajatella ja luoda tämäntyyppinen alenevassa sukupolvessa oleva jumaltarusto. Uranoksen yläpuolella olevaa hän kutsuu nimellä Yö. Yön ominaisuuksista, kuten kaikkivoipaisuudesta, Datienne ei artikkelissaan mainitse mitään.²¹⁰

Myös gnostilaisuudesta löytyy mahdollinen vaihtoehtoinen tulkintamalli jumalten tuhoamisesta, joka nähdäkseni sopii klingonien jumaltarustossa kuvattuun tilanteeseen. Nag Hammadin kätkeyty viisaus –teoksessa käännetty Hallitsijoiden olemus sisältää ajatuksen luojajumala Jaldabaothista, jonka aiooni Viisaus

²⁰⁷ Käsitelty teema on kokonaisuudessaan jaksossa DS9: ”Destiny”.

²⁰⁸ Carlier & Milanezi 1987, 568; Thurn 1987, 237.

²⁰⁹ Kirjoitetaan englanninkielisessä tekstissä *Ouranos*.

²¹⁰ Datienne 1987, 113-114.

oli luonut yksin ilman puolisoaan. Jaldabaoth kuvitteli olevansa korkein jumala, josta häntä rangaistiin enkeli Elelethin toimesta heittämällä hänet Tuonelaan. Luo-
jajumala ei siis ollut tässä setiläisen gnostilaisuuden tulkinnassa kaikkivoipa eikä
myöskään hyvä. Tämän tapahduttua hänen poikansa Sabaoth katui ja hänet koro-
tettiin kaaoksen voimien yläpuolelle. Kaaosta ei määritellä teoksessa.²¹¹ On siis
mahdollista, jos klingonien ensimmäiset soturit olivat edellä kuvatun gnostilaisen
luojajumalan kaltaisia, että jokin kykeni rankaisemaan heitä ikuisella rangaistuk-
sella. Mitä tapahtui sille toiselle ensimmäisistä klingoneista, ei selviä lähteistä.

3.2. Riitit

Riitti on osa jumalanpalvelusta ja tarkoittaa sananmukaisesti järjestystä tai tapaa
toimia, joka toistetaan samalla tavalla samassa tilanteessa. Riitti ja rituaali ovat
sanoina synonyymejä, joita voidaan käyttää kuvaamaan niin yksinkertaista elettä,
kuten ristinmerkin henkilökohtaista tekemistä, kuin monimutkaista ehtoollislitur-
giaa sanoineen ja käsin tehtävin elein.²¹²

Riitit voidaan kategorisoida käyttöyhteyden mukaan. Edellisessä alaluvussa
mainittu kulttidraama on yksi tapa. Siinä myytti ja riitti yhdistyvät. Toinen tapa
luokitella riittejä on havainnoida niitä ihmiselämän tärkeissä vaiheissa. Tällöin
puhutaan initiaatoriiiteistä. Elämän tärkeitä vaiheita, joita tässä tarkoitetaan, ovat
esimerkiksi syntymä, aikuisuuteen astuminen, avioliitto ja kuolema. Initiaatoriiitit
eivät ole vain merkityksellisiä yksilölle vaan palvelevat myös yhteisön koheesiota.
Vaikka kristillisessä perinteessä on totuttu, että initiaatoriiitit toimittaa erityisen
viran haltija, voi sen myös toteuttaa esimerkiksi perheen isä. Myös rukous voi-
daan katsoa riitiksi, koska siinä henkilö pyrkii yhteyteen korkeamman voiman
kanssa.²¹³

Star Trekin kulttuureissa rikkain initiaatoriiittiperinne on klingoneilla. Klin-
gonilapsen syntymän yhteydessä ei lähteissä näytetä liitettävän mitään riittiä. Sen
sijaan yhden jakson mukaan klingonilapsi on mies silloin, kun hän pystyy kanta-
maan miekkaa.²¹⁴ Tämän jälkeen, mikäli klingoni itse näin valitsee, hän voi osal-

²¹¹ Rasimus 2005, 73-89.

²¹² Hutter 2012, 225; Smart 2005, 14. Riitillä voidaan tarkoittaa myös mitä tahansa muuta samassa
tilanteessa toistettavaa asiaa. Esimerkiksi sosiaalisessa kanssakäymisessä kättelyä voidaan pitää
riittinä ilman mitään uskonnollista kontekstia. Kättelyn historiasta enemmän: Korhonen 1996, 159-
172. Tässä alaluvussa keskitytään lähinnä riitteihin uskonnollisessa kontekstissa.

²¹³ Ringgren & Ström 1961, 23-25.

²¹⁴ TNG: "Ethics".

listua ensimmäiseen etenemisriittiin (*”First rite of ascention”*), jonka tarkoituksena on aloittaa valmistautuminen klingonisoturiksi.²¹⁵ Myöhemmin klingoni osallistuu toiseen etenemisriittiin, jossa hänen voimiaan ja kestävyytään testataan. Testin läpäistyään hän on täysivaltainen klingonisoturi.²¹⁶ Avioliittoon vihkimiseen ja kuolemaan liittyvää riittiä käsiteltiin jo aikaisemmassa luvussa.

Klingoneilla on myös tapana silloin tällöin rukoilla johdatusta Kahlessilta. Tämä voi tapahtua erityisessä tilassa, jonka olennaisena osana on tulisija. Myös yhdessä jaksossa klingoniupseeri Worf hiljentyy hetkeksi alttarin ääreen, jonka keskellä on Kahlessin kuva.²¹⁷ Klingonien rituaalista käytöstä näytetään Star Trekkissa huomattavasti. Eräs ferengi, Quark, toteaaakin yhdessä jaksossa, että teillä on rituaaleja kaikkeen muuhun paitsi jätteiden poistoon.²¹⁸

Myös bajoraaneilla näytetään olevan initiaatoriihtejä. Kuten klingoneilla, bajoraanilapsen syntymään liittyvää riittiä ei näytetä katsojille eikä siitä myöskään puhuta. Sen sijaan avioliittoon vihkiminen tapahtuu joko yksinkertaisella kaavalla tai yhteiskunnallisesti merkittävän henkilön tapauksessa mahtipontisella seremonialla.²¹⁹ Edellä mainitut seremoniat puhutaan jaksoissa aina bajoraanien kielellä, joten on vaikea määrittää riitin ja myytin yhteyttä.

Bajoraanit hautaavat kuolleensa. Tätä edeltää rituaali nimeltä kuolinlaulu (*”death chant”*), joka saattaa kestää jopa kaksi tuntia.²²⁰ Tämän lisäksi bajoraani voi rukoilla kuolleen puolesta. Tällöin käytetään erityistä asetelmaa, jonka keskellä riippuu liekki. Sitä kutsutaan nimellä *Duranja*.²²¹ Bajoraaneilta näytetään eniten hiljentymistä ja rukousta kuin muilta kulttuureilta Star Trekkissa.

Ferengien ritualistiseen käytökseen kuuluu valmistautuminen kuolemaan, mikäli hän saa tietää siitä ajoissa. Tällöin kuolevan ferengin on nähtävästi hyvä saattaa taloutensa järjestykseen ja maksaa kaikki mahdollinen velkansa takaisin. Tähän häntä velvoittavat hankintasäännöt.²²² Ferengien ritualistiseen käytökseen

²¹⁵ TNG: *”Firstborn”*.

²¹⁶ Testin läpäiseminen ei ole automaatio eli jokainen klingoni ei siihen välttämättä pysty. Testin läpäiseminen tuo klingonin suvulle kunniaa ja se kuulemma herättää pelkoa vihollisissa (*”TNG: Firstborn”, ”The Icarus Factor”*). Kristillinen vastine tälle voisi jollain tasolla olla konfirmaatio.

²¹⁷ TNG: *”Rightful Heir”*; DS9: *”Change of Heart”*.

²¹⁸ DS9: *”Looking for par’Mach in All the Wrong Places”*.

²¹⁹ DS9: *”Accession”, ”Til Death Do Us Part”*

²²⁰ TNG: *”The Next Phase”*. Enempää kyseisen rituaalin sisällöstä ei kerrota. Hautaus ei kuitenkaan näyttäisi olevan välttämätön toimenpide esimerkiksi pelastuksen kannalta (DS9: *”Indiscretion”*).

²²¹ DS9: *”Shakaar”*.

²²² Jaksossa DS9: *”Body Parts”* mainittu 17. hankintasääntö: *”A contract is a contract is a contract... but only between Ferengi”*.

kuuluu myös rukous, joka näyttää sisältävän enemmän magiaa kuin uskonnollisuutta.

Myös cardasseilla, jotka on aikaisemmin mainittu bajoraanien verivihollisina, näytetään olevan yksi rituaali, joka toistuu hautaamisen lisäksi. Se on nimeltään *shri-tal*, jossa kuoleva kertoo salaisuutensa yleensä perheenjäsenelleen, jotta tieto voisi hyödyttää sukua.²²³ Tällä kuoleva voi yrittää myös varmistaa, että hänen vihollisensa eivät selviä pitkälle ilman kostoja.²²⁴ Tämä rituaali ei tunnu perustuvan mihinkään myyttiin, mutta jonkinlainen kulttuuriperintö tässä käytöksessä on havaittavissa lähteiden perusteella.

Uskonnollisessa käyttäytymisessä havaitaan myös olevan tapoja, jotka sisältävät ajatuksen korkeamman voiman hyvittelystä tai palvojalleen suotuisammaksi tekemisestä. Tämän tyyppistä ajattelu-toimintamallia kutsutaan latinankielisellä käsitteellä ”do ut des”.²²⁵

”Do ut des” – käännettynä: annan, jotta antaisit – sisältyy uhrauskäytäntöihin. Uhraaja uhraa jotain jumalalle pyrkimyksensä saada tämä vastavuoroisesti tekemään itselleen jotain. Uskontotieteilijät Helmer Ringgren ja Åke Ström ovat sitä mieltä, että tämän tyyppisessä ajattelutavassa on siirrytty uskonnollisuudesta magiaan.²²⁶

Star Trekissa esiintyvistä uskonnollisista käytöksistä selkeimmin ”do ut des” –ajattelua esiintyy ferengien uskonnollisuudessa. Aikaisemmin kuvaamassani kohtauksessa ferengi nimeltään Quark sujauttaa rukouksen yhteydessä yleisesti hyväksytyä valuuttaa jumalapatsaan korvasta sisään ja pyytää jumalaansa vaikuttamaan erääseen henkilöön epäedullisesti, jotta Quark pääsisi parempaan neuvotteluyhteyteen erään naisen kanssa.²²⁷ Quark siis yrittää vaikuttaa tapahtumien kulkuun magian avulla.

Vaihtoehtoinen tapa ”do ut des” –ajattelussa on Ringgrenin ja Strömmän mukaan käännteinen. Saadusta hyvästä pitää kiittää ja myös tämä kiitos tapahtuu uhrin avulla. Uhri voi olla yksityinen ja yhteisön yhteinen.²²⁸ Star Trekissa näin kuvattua uhrikäyttäytymistä esiintyy ainakin bajoraanien uskonnollisessa käytöksessä. Aikaisemmin kuvasin, että eräs bajoraani ei halunnut teettää itselleen uutta

²²³ DS9: ”Ties of Blood and Water”.

²²⁴ DS9: ”In Purgatory’s Shadow”.

²²⁵ Ringgren & Ström 1961, 23.

²²⁶ Ringgren & Ström 1961, 10. Heidän mukaansa uskonnollisuudessa ihmisen riippuvuus korkeammasta voimasta on täydellinen, kun taas magiassa tähän voimaan ihminen kokee voivansa vaikuttaa.

²²⁷ DS9: ”The Emperor’s New Cloak”.

²²⁸ Ringgren & Ström 1961, 23.

kättä, jonka hän menetti eräässä taistelussa. Hän oli tätä ennen luvannut jumalilleen henkensä vastapalvelukseksi. Koska hän menetti vain kätensä, hän katsoi jumalten olleen anteliaita ja tällöin uuden käden teettäminen olisi ollut epäkiitollista.²²⁹ Nyt hänen elämänsä on hankalampaa ilman toista kättä, mutta tälle bajoraanille tämä teko tai tekemättä jättäminen on selkeästi osoitus, että hän on kiittolisuuden velassa. Toimintamalli ei ole siis suoranaisesti ”do ut des” –ajattelua, koska kyseinen bajoraani olisi todennäköisesti lähtenyt taisteluun myös ilman jumalten suosiota. Hän enemmänkin alistui tulevaan kohtaloonsa, joka nähdäkseni on hänen mielestään jumalten käsissä. Ringgrenin ja Strömmmin määritelmän mukaan tämän tyyppinen toiminta on nähdäkseni uskonnollisuutta, ei magiaa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Star Trekissa uskonnollisuus on jäsenytnyt oppikirjan mukaisen mallin mukaan. Se sisältää ajatuksia henkilöiden suhteesta yliluonnolliseen sekä myyttejä ja riittejä. Täten Star Trek ei näytä sisältävän mitään poikkeavaa tai uutta ajattelua uskonnon luonteensa. Star Trekin sisällä eri heimot näyttävät olevan samalla tavalla uskonnollisia kuin ihmiset tänä päivänä, joskin uskonnon sisäisiä tunnustuskuntaeroja on huomattavasti vähemmän. Syy tähän lienee ollut halu yksinkertaistaa, jotta jakson tapahtumat eivät olisi liian monimutkaisia katsojalle.

3.3. Uskonnon reduktio

Reduktio on käsite, joka ihmistieteissä tarkoittaa palauttamista. Positivistisissa ihmistieteissä reduktionismi on oppi, jossa ajatellaan sosiologisten ilmiöiden olevan palautettavissa psykologiaan, siitä biologiaan ja lopulta kemian kautta fysiikkaan.²³⁰

Uskontotieteellisessä tutkimuksessa reduktiivisella tutkimusotteella tarkoitetaan sitä, että uskonnollinen kokemus pyritään palauttamaan johonkin varhaisempaan kokemukseen. Uskontotieteen yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa toimiva Ilkka Pyysiäinen on kuitenkin sitä mieltä, että sosiaalisissa asioissa reduktio ei ole samankaltainen kuin fysiikassa, jossa monimutkaiset rakenteet on palautettavissa molekyyleiksi, sitten atomeiksi ja tämän jälkeen alkeishiukkasten kautta alkuräjähdykseen. Hän toteaaakin kirjassaan Jumalten keinu, että kvanttifysiikka ei selitä sitä, että miksi neliön muotoinen esine ei mahdu pyöreästä aukosta sisälle,

²²⁹ DS9: ”Shakaar”.

²³⁰ Raatikainen 2004, 27-29.

jos kerran kaikki olisi redusoitavissa fysiikkaan ja energiaksi. Monimutkaisia ilmiöitä ei Pyysiäisen mukaan voida tyhjentävästi selittää palauttamalla sitä psykologiaan. Pyysiäinen antaa esimerkkejä sosiaalisten ilmiöiden, kuten uskonnollisuuden, redusoinnista. Hänen esimerkissään voidaan tutkia serotoniinivälittäjäaineen vaikutusta uskonnollisuuteen. Pyysiäinen selvittää esimerkkien avulla, että ei voida kysyä, onko serotoniinireseptorien tiheys uskonnollisten kokemusten perusta. Sen sijaan voidaan ainakin kysyä onko uskonnollisina itseään pitävillä ihmisillä keskimääräisesti tiheämmät serotoniinireseptorit.²³¹ Nähdäkseni Pyysiäinen pyrkii esimerkillään osoittamaan, että hengellisten kokemusten alkuperäksi ei tulisi automaattisesti ainoana selityksenä hyväksyä pelkästään yliluonnollista vaihtoehtoa kuin ei pelkästään psykologista vaihtoehtoaakaan. Pyysiäinen toteaaakin, että uskonnon ymmärtämiseen tarvitaan eri tason selityksiä ja yhden osa-alueen ymmärtäminen ei selitä koko vielä kokonaan ihmisen uskonnollisuutta.²³²

Toinen esimerkki uskonnon redusoinnista tulee sosiologi Herbert Spenceriltä. Hänen näkökulmansa on, että nykyinen organisoitu uskonnollisuus on palautettavissa papeista yhteisön johtajaan, yhteisön johtajasta perheen päähän, perheen päästä sukupolvien ketjun kautta aikanaan kuolleen esi-isän tahtoon. Spencer katsookin, että elävät ovat täten kuolleiden orjia. Samalla tavalla moraalia on voitu perustella yksinkertaiselle ihmiselle siten, että se on Jumalan käsky. Näin ei Spencerin mukaan todellisuudessa ole, vaan moraali on kehittynyt itsekseen ilman mitään teologis-ontologista perustaa. Uskonnollisuus täten Spencerin mukaan kehittyy ensin vainajien palvonnasta ja saavuttaa kehityksensä huipun agnostisismissa.²³³

Havaitsen Star Trekissa samankaltaista spenceriläistä tausta-ajattelua, joka ilmenee vulkaanien uskonnollisuudessa. Havaitsin toisessa luvussa vulkaanien muinaisessa jumalakuvassa ajatuksen, jossa rauhan jumala on voimakkaampi kuin sodan ja kuoleman jumalat. Tämä kävi ilmi erään vulkaaniesineen löytämisen yhteydessä. Esineessä näytettiin rauhanjumalan symboli, joka oli suhteessa sodan ja kuolemanjumalan symboleihin voimakkaampi. Myöhemmin filosofi Surak ajatteli, että rauha on loogisempi vaihtoehto kuin sota ja tappaminen. Tämän ajatuksen myös muut vulkaanit lopulta hyväksyivät. Yksinkertaisesti sanottuna rauhan-

²³¹ Pyysiäinen 2006, 74-81.

²³² Pyysiäinen 2006, 78, 81.

²³³ Spencer 1969, 624-639. Ajattelu näyttää olevan edelleen keskeistä 2010-luvulle tultaessa (Sjöblom & Ketola & Pesonen et. al. 2010, 163).

omaisen käytöksen suosiminen oli piilotettu jumaltarustoon ja nyt kyseinen ajattelu havaittiin loogiseksi ilman tarvetta jumalallistaa ajatuksen alkuperää.

Niin ikään havaitsen kapteeni Picardin ajattelussa Spencerin kuvaamaa reduktiota. Jaksossa TNG: ”Who Watches The Watchers” käsitellään primitiivisen heimon ensikohtaamista kehittyneen teknologian kanssa. Tämän heimon edustajat tulkitsevat, että kehittynyt teknologia olisi jumalallista, koska se näyttää maagiselta. Tästä kokemuksesta syntyy uskonnollinen ajattelu, joka sopii heimon kulttuuriperimässä olevaan myyttiin Valvojasta. Tämän tapahduttua Picard miehistöineen joutuu pohtimaan tämän vahingossa tapahtuneen kohtaamisen moraalisia vaikutuksia. Keskustelussa hän varsin selkein sanoin ilmaisee, että usko yliluonnolliseen on taantumusta, paluuta aikaisempaan kehitysasteeseen, mikä pitää korjata.

Voyagerissa jaksossa ”Blink of an Eye” on havaittavissa myös spenceriläistä uskontoa reduceivaa ajattelua. Jakson alussa USS Voyager löytää planeetan, jossa aika kuluu huomattavasti nopeammin kuin muualla. Voyager jää vahingossa kiinni planeetan vaikutuspiiriin, joka saa maan vavahtelemaan planeetan pinnalla. Samaan aikaan näytetään planeetan asukas, joka oli juuri uhraamassa jumalalle. Paikalle tullut pappi tulee paikalle ja kysyy, mitä äsken tapahtui. Selityksen jälkeen pappi tulkitsee tilanteen ja maanjäristyksen uuden jumalan paheksunnaksi aikaisempaa toimintaa kohtaan ja täten luodaan uusi uhrikäytäntö. Uskonto tässä tapauksessa redusoidaan sellaiseksi, että sillä hetkellä selittämättömät tapahtumat selitetään yliluonnollisiksi. Jaksossa käydään läpi planeetalla olevan heimon yhteiskunnallinen kehitys, jossa Voyagerista alkanut jumalallinen kokemus sävyttää yhteisöä lukuisissa eri tilanteissa. Jaksossa pyritään implisiittisesti osoittamaan, että uskonnollisuuden kehitys perustuu selittämättömään kokemukseen ja tiedon lisääntyneeseen uskonnollisuuteen ennen pitkää häviää.²³⁴

²³⁴ Samankaltainen implisiittisyys on havaittavissa myös uusimmassa Star Trek –elokuvassa: Into Darkness, jota kuvasin jo kappaleessa 1.4.

4. Uskonnonfilosofista pohdintaa Star Trekin pohjalta

4.1. Suvaitsevaista ateistista utopiaa vai eettistä relativismia?

Tutkielmassa aikaisemmin esiin nostamani Peter Linfordin näkemys siitä, että Star Trekin ihmiset edustaisivat suvaitsevaista ateistista utopiaa, on nähdäkseni kyseenalainen. Ateistiksi luokitellaan yleensä henkilö, joka uskoo, että Jumalaa ei ole olemassa. Tämän tyyppistä ateismia tutkija Aku Visala kutsuu vahvaksi ateismiksi. Vahvaa ateismia voidaan kutsua myös militanttiateismiksi tai antiteismiksi.²³⁵ Vahva ateismi on nähdäkseni aktiivista toimintaa ateistisen näkemyksen edistämiseksi.

Aikaisemmin esittelemäni Liiton kansalainen, joka opetti Deep Space 9:llä, on nähdäkseni mahdollista sovittaa tämän tyyppiseen ateistiseen kuvaan. Hän katsoo, että bajoraanien Profeetat ja heidän asuinsijansa ovat osa uskontoa, jonka opettaminen on tunnustuksellista opetusta ja täten ei kuulu koulun opetussuunnitelmaan, koska se on epätieteellistä.²³⁶ Tämä on filosofia, josta opettaja ei ole valmis luopumaan, vaikka hänellä ei olisi sen jälkeen ketään, jota opettaa. Tämän tyyppinen aktiivinen toiminta ei kuitenkaan ole nähtävissä kaikissa ihmisissä.

Luvun 2.2.1. alussa mainitsin kohtauksen, jossa nuoret ihmisupseerit keskustelivat eri uskonnoista. Heille kaikki uskonnot pelastuskäsityksineen tuntuivat samanarvoisilta – ei siis joltain, mitä pitäisi aktiivisesti vastustaa. Tämä ajattelutapa näkyy dialogissa, kun he tiedustelevat, olisiko sillä eroa, jos eräs henkilö uskoisi klingonien uskonnon mukaan kuin esimerkiksi bajoraanien. Käsitys vaikuttaa pluralistiselta, mutta ei missään tapauksessa ateistiselta. Tämän tyyppinen ajattelu on korkeintaan välinpitämättömyyttä ja täten luokiteltavissa Visalan käsitteanalyysin mukaan pragmaattiseksi agnostisismiksi.²³⁷

Luvussa 2.2.1. antamieni esimerkkien pohjalta olen eri mieltä Peter Linfordin ateismi-käsitteen käytöstä hänen puhuessaan ihmisistä kollektiivina. Ihmisistä – niin siviileistä kuin tähtilaivaston henkilökunnasta löytyy edustajia niin aktiiviseen ateismiin kuin teistisen käsityksen omaaviin henkilöihin. Star Trek Voyage-

²³⁵ Visala 2010, 292.

²³⁶ DS9: “In the Hands of the Prophets”.

²³⁷ Visala 2010, 293.

rissa on myös havaittavissa maailmankuvan muutoksia aktiivisesta ateismista tai vähintäänkin radikaalista agnostisismista²³⁸ teismien suhteen myönteisempään suuntaan. Toisaalta Tähtilaivaston amiraalit eräissä tilanteissa pakottavat kapteeni Siskon valitsemaan Tähtilaivaston upseerina ja uskonnollisena merkkihenkilönä olemisen väliltä. Tästä huolimatta haluan kritisoida Peter Linfordin ateistinenkäsitetä vähintäänkin epätarkaksi.

Mikä sitten pitää Yhdistyneiden Planeettojen Liittoa yhteisöllisesti koossa? Liiton jäseneksi pääseminen voi kestää jopa vuosia, jonka aikana hakijakansan kulttuuria arvioidaan tietyn kriteerein. Kriteerejä ovat muun muassa hyväntahtoisuus ja kykeneväisyys rauhanomaiseen yhdessäoloon muiden kansojen kanssa. Tämän lisäksi hakijaplaneetan kansalaisten tulee olla yhdenvertaisia keskenään.²³⁹

Tähtilaivaston jäsenet kohtaavat myös Liiton ulkopuolisia kulttuureita. Muutamien näiden kulttuurien moraalisia eroja suhteessa Liiton jäseniin käsitellään Star Trekissa. Jaksossa TNG: ”Half a Life” Enterprise avustaa erästä planeettaa, jonka tähden valoteho ja lämpötuotanto ovat hiljalleen hiipumassa. Planeetalta on lähetetty Enterpriselle tiedemies, joka yrittää elvyttää tähden. Ensimmäinen yritys epäonnistuu ja tiedemies kutsutaan takaisin planeetalle, koska hän lähestyy 60 vuoden ikää. Planeetan kulttuuriin kuuluu, että 60 vuoden iässä henkilö tekee itsemurhan, jotta vanhentuessaan hän ei jäisi perheelleen taakaksi. Enterprisellä on eräs Liittoon kuuluva siviili, joka vaatii kapteeni Picardia estämään moisen tradition. Kapteeni Picard kieltäytyy, koska ensimmäinen pääsääntö kieltää häntä puuttumasta toisen kulttuurin sisäisiin asioihin. Ensimmäinen pääsääntö ei kuitenkaan sido tätä siviiliä ja hän saa tiedemiehen vakuuteltua, että hänen kulttuuriinsa kuuluva traditio on väärä ja sellaisesta pitää kieltäytyä.

Samankaltainen tapaus käydään läpi Voyagerin jaksossa ”Emanations”, jossa yksi sarjan päähenkilöistä, aliluutnantti Kim, kohtaa vieraan kulttuurin edustajan. Tässä vieraassa kulttuurissa on tapana suorittaa eutanasia niille, jotka ovat parantumattomasti sairaita. Heidän teologiaansa myös kuuluu lupaus, että tämän rituaalin kautta he pääsevät kuolemanjälkeiseen elämään, jossa he kohtaavat edesmenneet sukulaisensa. Kun Kimiltä kysytään hänen suhtautumista heidän tapansa, hän toteaa, että ”ei ole minun paikkani kyseenalaistaa toisen kulttuurin

²³⁸ Visala (2010, 293) määrittelee radikaalin agnostikon henkilöksi, joka pitää kysymystä Jumalan olemassaolosta tai olemassaolon puutteesta mielettömänä.

²³⁹ TNG: ”Measure of a Man”, ”Attached”; DS9: ”Rapture”. Lisäksi jaksossa DS9: ”Accession” erikseen todetaan, että bajoraanien paluu kastijärjestelmään katsottaisiin syrjiväksi, mikä hyvin todennäköisesti estäisi Bajorin liittymisen Liittoon.

tapoja..., mutta sieltä mistä minä tulen, pelkkä ajatuskin tuottaa minulle kylmiä väreitä (*chilling*)”.

Edellisistä päätellen Liittoa yhdistävänä tekijänä näyttäisi olevan eettinen relativismi. Eettinen relativismi määritellään yhteiskunnallisessa kontekstissa siten, että jokainen erillinen yhteiskunta määrittelee omat moraaliset norminsa, jotka ovat yhteensopimattomia toistensa kanssa. Täten toisen kulttuurin edustaja on kykenemätön ottamaan kantaa toisen kulttuurin sisällä tapahtuviin moraalisiin valintoihin.²⁴⁰ Esimerkiksi klingonien yhteisössä avustettu itsemurha on hyväksyttävää, mutta kun itsemurhassa avustava klingoni on Tähtilaivaston upseeri, se katsotaankin murhaksi, joka on Liittoon kuuluvien kulttuurien keskuudessa rangaistavaa. Helsingin yliopiston sosiaalietiikan professori Jaana Hallamaa kuitenkin katsoo, että eettinen relativismi johtaa moraalin tuhoon. Hän jatkaa, että jos moraalit rajataan vain oman yhteisön sisäiseksi asiaksi se johtaa yhteisön ulkopuolisten väheksymiseen. Moraaliin kuuluu ajatus sen universaalisuudesta siitäkin huolimatta, että kaikille yhteistä moraalit ei vielä ole kyetty määrittelemään. Moraalin universaalisuus on Hallamaan mukaan löydettävissä eri kulttuureja yhdistävistä tekijöistä.²⁴¹

Star Trekissa yhteiselo Liiton ja sen ulkopuolisten kulttuurien välillä näyttää onnistuvan sillä periaatteella, että toista ei saa vahingoittaa. Uskonnon nimissä tai muuten vaan kulttuurisidonnaisena asiana tämä on mahdollista oman kulttuurin sisällä, mutta sellaista käytöstä ei saa ulottaa oman kulttuurin ulkopuolelle. Klingonitkin ajattelevat, että heikomman tappaminen vailla mitään syytä on kunniantonta. Kunnia käsitys ei tietenkään estä joitakin toimimasta sitä vastoin, mutta periaatteellisella tasolla viattoman vahingoittamista pidetään pahana. Lisäksi Liitto käy kauppaa Liittoon kuulumattomien kanssa. Kaupankäynnin voidaan olettaa perustuvan sopimukseen ja luottamukseen. Lisäksi toisten heimojen tapoja kunnioitetaan niin kauan, kun ne eivät vahingoita. Tässä voisi olla ainakin muutama Star Trekin kulttuureja yhdistävä universaali moraalinormi, jota Hallamaa peräänkuuluttaa. Myös näiden olemassa olevien suhteiden perusteella Liittoa ei voi pitää eettisesti relativistina.

²⁴⁰ Hallamaa 2003, 413.

²⁴¹ Hallamaa 2003, 417.

4.2. *Potentiaalisen lähetystyön spekulointia*

Star Trek on fiktiota, kuten on useaan kertaan tullut ilmi. Todellisuudessa, jossa elämme, on kuitenkin jo havaittu useita tähtijärjestelmämme ulkopuolisia planeettoja. Älyllistä elämää ei yhdestäkään vielä ole havaittu. Tästä huolimatta useampi teologi on ottanut kysymyksen potentiaalisesta Maapallon ulkopuolisesta elämästä ja sen vaikutuksesta kristilliseen teologiaan vakavasti. Näin ovat tehneet Suomessa uskonnonopettaja Vesa Nissinen ja maailmalta tuoreimpana esimerkkinä Ted Peters Berkleyn teologisesta seminaarista.

Kysymys on itsessään laaja ja vaatii laajempaa pohdintaa kuin Matteuksen evankeliumissa annettu Jeesuksen käsky tehdä kaikki kansat hänen opetuslapsikseen. Mikäli halutaan pitää kiinni Jeesuksen kaksiluonto-opista, pitää kysyä, että koskeeko pelastus tällöin olentoja, jotka eivät ole ihmisiä? Tällöin pitäisi määritellä, mikä on ihminen tai onko ihminen jollain tavalla erilainen suhteessa muihin mahdollisiin älyllisiin olentoihin? Toinen olennainen kysymys on, ovatko nämä ei-ihmiset langenneet syntiin?²⁴²

Ted Peters aloittaa pohtimalla onko Genesiksen alussa kuvattu Jumala, joka loi taivaan ja maan, luonut vain tämän planeetan vai koko kosmoksen. Hän toteaa argumentissaan, että Exoduksessa on jo viitteitä siitä, että israelilaisten Jumala on myös egyptiläisten Jumala, vaikka egyptiläiset eivät sitä tiedostaisikaan. Lisäksi Maa on riippuvainen siitä, että Aurinko lämmittää ja tuottaa energiaa ja Aurinko vuorostaan on riippuvainen Linnunradan olemassaolosta. Tätä päättelyketjua jatkaessa tämä edellä mainittu israelilaisten Jumala on myös pannut alulle maailmankaikkeuden noin 13,7 miljardia vuotta sitten.²⁴³

Syntiinlankeemuksesta Peters näyttää oletettavan, että kehityksen tasosta riippumatta Maan ulkopuolinen älyllinen elämä on joutunut käymään läpi samanlaisen evoluutioprosessin kuin ihmisetkin. Tähän evoluutioon kuuluu taistelu selviytymisestä ja kuoleman kohtaamisesta. Tällöin kokemuksen kautta heilläkin olisi tieto hyvästä ja pahasta. Maan ulkopuolinenkin äly olisi täten langennut ihmisen lailla. Peters jatkaa entisen Vatikaanin observatorion johtajan, George Coynen, sanoilla, että koska Jumala on ollut meille niin hyvä, että lähetti ainoan Poikansa, ei Hän jättäisi Maapallon ulkopuolisiakaan yksin syntiensä kanssa.²⁴⁴

²⁴² Kysymyksen nostaa esiin nykyisin Ulvilassa uskonnonopettajana toimiva teologi Vesa Nissinen Kotimaalehdessä 18.10.2012. Hän pohti kysymystä syvällisemmin Teologisen Aikakauskirjan artikkelissaan 1/2012 (Nissinen 2012, 71-79).

²⁴³ Peters 2011, 647.

²⁴⁴ Peters 2011, 649-651.

Entä Kristuksen kaksiluonto-opin merkitys? Onko yksi inkarnoituminen riittävä vai tarvitseeko jokainen Maan ulkopuolinen heimo omansa? Tässä kohtaa Peters ei esitä loppuun asti pohdittua ratkaisua. Niin ikään Vesa Nissinen ei ota suoraa kantaa kaksiluonto-opin haasteisiin. Sen sijaan hän mainitsee luomisteologian ihmiskeskeisyyden joutuvan uudelleenharkintaan mahdollisen Maan ulkopuolisen älyllisen elämän löydyttyä. Hän kysyykin, miten Maan ulkopuolinen elämä määrittyy suhteessa ihmisiin ja siihen, että ihminen on juutalaiskristillisen teologian mukaan Jumalan kuva.²⁴⁵

Edellä kuvatut vaihtoehdot yhdestä tai useammasta inkarnaatiosta ovat olleet aikaisemminkin teologiien ajatuksissa. Peters referoi Paul Tillichin ja Karl Rahnerin ajatuksia, vaikkakin toteaa että ajatukset ovat tehty nopeina heittoina eikä syvällisen analyysin pohjalta. Joka tapauksessa Tillich ja Rahner näyttävät pitävän mahdollisena, että Kristus olisi inkarnoitunut useita kertoja tarvittaessa. Tällöin jokaisessa kulttuurissa olisi tieto Jumalan ilmoituksesta jo valmiina. Wolfhart Pannenberg sen sijaan katsoo, että koska Kristuksen kautta kaikki on luotu, on hänen inkarnoitumisensa historiassa kerralla riittävä myös Maapallon ulkopuolisille.²⁴⁶ Tässä yhteydessä jää epäselväksi Kristuksen kaksiluonto-opin oleellisuus siihen, että mikäli ihmisluonnon omaksuminen on lunastuksen kannalta oleellista, voiko ei-ihminen täten tulla lunastetuksi.

Star Trekissa heimot näyttävät hyvin samanlaisilta. Lähes kaikki ovat kaksijalkaisia, heidän kasvojen muotonsa ovat samanlaiset, mutta joidenkin nenä on erilainen (bajoraanit) tai joillakin on enemmän sisäelimiä kuin toisilla (klionit). Nämä samankaltaisuudet ovat selitetty jaksossa TNG: ”The Chase”. Jakson mukaan neljä miljardia vuotta sitten muinainen heimo huomasi olevansa yksin galaksissa. He kuitenkin tiesivät, että jonain päivänä heitä ei olisi enää. Siitä syystä he laittoivat omaa geneettistä koodistoaan joidenkin kehittyvien tähtijärjestelmien elokehällä oleviin tai muodostuviin planeettoihin. Jakson perustella ihmisillä, vulkaaneilla, romulaaneilla, klingoneilla ja niin edelleen, on yhteinen esi-isä. Tämä myös selittää, miksi kyseiset heimot ovat suurin piirtein saman ikäisiä ja teknologisesti lähes yhtä kehittyneitä. Kun tätä Star Trekin sisäistä luoja-luotu suhdetta sijoitetaan kristilliseen kontekstiin – Jumala luojana, niin kuin Hänet Genesiksen alussa on kuvattu, siirtyy ainakin yhden askeleen kauemmaksi luomisen ketjussa. Vaihtoehtoisesti Star Trekissa voidaan pitää tätä neljä miljardia vuotta sitten elä-

²⁴⁵ Genesis 1:27; Nissinen 2012, 77.

²⁴⁶ Peters 2011, 651-652.

nyttä heimoa luojana tai toisin ilmaistuna: jumalana. Teologisiin tai ontologisiin taustaoletuksiin ei kuitenkaan tässä jaksossa oteta kantaa. Mikäli kuitenkin halutaan tarttua siihen, että Jumala on vain kauempana luomisen ketjussa, on luodun luoma yhtäläillä Jumalan luomaa ja täten myös langennut syntiin.

Klingonien mytologiassa kuvataan Kahless, joka yhdisti eripuraiset klingonit ja antoi heille kunniallisen toiminnan säännöstön (*laws of honour*).²⁴⁷ Kahlessissä on selkeästi havaittavissa messiaaninen hahmo, mutta opetus on enemmän tekoihin painottuva kuin ajatus yksin armosta. Samalla tavoin bajoraanien jumalakuvassa toistuu tekojen merkitys Profeettojen suosioon pääsemisessä. Toisaalta, ei kristinuskossakaan pelastu täysin yksin armosta, vaan se vaatii uskomista Jumalan Poikaan pelastajana ja syntien sovittajana.²⁴⁸

Mahdollinen ongelma tulee myös siinä, että kaikki Star Trekiä esiintyvät heimot eivät ole läheskään samanlaisia. Alaluvussa 2.2.7. esittelemäni heimo, muuttuvaiset, esimerkiksi eivät ole ihmisen kaltaisia, vaan määritelmällisesti jostain muuta.²⁴⁹ Jotkut heimot ovat myös huomattavasti vanhempia ja kehittyneempiä. Näistä esimerkkinä ovat Q, jotka ovat evoluution kehityksen tuloksena saavuttaneet muun muassa kaikkivoipaisuuden.²⁵⁰ Toisaalta Q katsoo tehtäväkseen myös tarvittaessa tuhota heimvoja, jos he eivät kehity riittävällä tavalla, heidän määritelmänsä mukaan.²⁵¹

Sovellettuna Star Trekiin kysyn: olisiko kaikkia Star Trekin kulttuureja yhdistävänä tekijänä Petersin kuvaama tieto hyvästä ja pahasta? Klingonit ja bajoraanit korostavat jumalakuvissaan tekojen merkitystä. He tiedostavat oikean ja väärän. Voisiko tätä tietoa kutsua omaksitunnoksi, joka olisi universaali ominaisuus? Myös Q kaikkivoipaisena olentona saa kokea rangaistuksen toimittuaan väärin.²⁵² Jokin heilläkin tuntuu täten määrittävän oikean ja väärän, hyvän ja pahan, eron. Onko tieto hyvän ja pahan välillä yhtä kuin syntiinlankeemus, mistä johtuen kristinuskon pelastuskäsitys olisi totta universaalisesti?

²⁴⁷ TNG: "Rightful Heir"

²⁴⁸ Johanneksen evankeliumi 3:16. Tosin siitä on käyty ja käydään paljon keskustelua onko usko saavutettavissa omin ansioin vai onko usko Jumalan lahja.

²⁴⁹ Tämä ilmenee jaksossa DS9: "Crossfire", kun Deep Space 9:n turvallisuuspäällikkö, joka on muuttuvainen, on toiminut epähuomiossa väärin virassaan. Tästä kapteeni Sisko moitti häntä todeten: "They say to err is human. But you are not human, Odo. You are not even humanoid. This is not the sort of mistake I would expect from you." Humanoideihin eli ihmisen kaltaisiin olentoihin kuuluvaksi määritellään jaksossa TNG: "Genesis" sellaiset heimot, joilla on samankaltainen geneettinen rakenne. Tällä perusteella esimerkiksi muuttuvaisilla olisi jollain tavalla erilainen perimä, mikä erottaa heidät ihmisen kaltaisista olennoista.

²⁵⁰ VOY: "Death Wish".

²⁵¹ TNG: "All Good Things...".

²⁵² TNG: "Deja Q".

4.3. Miksi fiktio kiinnostaa ihmistä?

Miksi fiktio kiinnostaa ihmistä siitäkin huolimatta, että pääsääntöisesti länsimaisessa elokuvakulttuurissa ja kaunokirjallisuudessa kaikki päättyy aina hyvin?²⁵³ Parempi kysymys on, että miksi ylipäättään ihminen kokee tunteita asioista, jotka hän tietää olevan valmiiksi näyteltyä ja täten fiktiota?²⁵⁴ Kysymys on uskonnonfilosofisesti kiinnostava ja sitä on tutkittu paljon. Asiaa ihmetellään myös Star Trekin jaksossa ENT: ”Dear Doctor”, jossa Enterprisen denobulaani-heimoon kuuluva lääkäri hämmästelee ihmisten kokemia tunnereaktioita, kun he yhdessä katsovat elokuvaa aluksella. Seuraavaksi annan muutamia esimerkkejä fiktiotutkimuksesta.

Kysymystä pohtii esimerkiksi Marjo Ojajärvi väitöskirjassaan ”Rakastuva keski-ikäinen mies etsii itseään”, jossa hän tutkii moraalifilosofisesti kolmen kaunokirjallisuuskirjoittajan romaaneja. Ojajärven mukaan kaunokirjallisuus on mielikuvituksen tuotetta.²⁵⁵ Täten hänen käyttämänsä teoriapohja on sovellettavissa myös fiktion, joka on tekstin sijaan television kautta tulevaa kuvaa ja ääntä, kuten esimerkiksi Star Trekiin.

Pohtiessaan fiktion merkitystä Ojajärvi viittaa lain ja etiikan professori Martha Nussbaumiin, jonka mukaan fiktio antaa katsojalle tai lukijalle mahdollisuuden pohtia eri eettisiä vaihtoehtoja siitäkin huolimatta, että kulloinkin kyseessä oleva fiktiivinen teos on kirjoitettu valmiiksi. Kiinnostus fiktion nousee siitä, että kirjoittaja ei anna lukijalle tai katsojalle etukäteen kaikkea tietoa, vaan antaa lukijalle mahdollisuuden ajatella mahdollisia vaihtoehtoja ja tämä tekee fiktiosta kiinnostavaa. Fiktiolla on Nussbaumin mukaan pelkän viihdearvon lisäksi myös yhteisöllisesti positiivinen vaikutus, sillä erilaisten eettisten vaihtoehtojen pohdinta saattaa lisätä lukijan tai katsojan empatiakykyä tulevaisissa sosiaalisissa tilanteissa.²⁵⁶

Fiktio ei kuitenkaan voi olla mitä tahansa. Siinä pitää olla jotain tuttua, johon katsoja voi samaistua. Fiktiivisen tarinan pitää myös olla kokonaisuutena uskottava. Tohtorikoulutettava Jenni Tyynelän mukaan epäuskottavuus vähentää

²⁵³ Auerbach (2000, 31-34, 589) antaa länsimaisen kirjallisuuden juonikuviolle, että kaikki päättyy hyvin, yhden selityksen. Kirjassaan *Mimesis* hän tutkii antiikin kirjallisuuden ja myöhemmin tulleen modernin kirjallisuuden eroja. Erot hänen mukaansa johtuvat Kristuksen historiasta: elämäntarina, joka kohtaa traagisen kuoleman, mutta Jeesuksen elämä ei päätykään kuolemaan vaan hän nousee ylös.

²⁵⁴ Kysymyksen nostaa esiin esimerkiksi Le Poidevin 1996, 115.

²⁵⁵ Ojajärvi 2012, 237-238.

²⁵⁶ Ojajärvi 2012, 238.

tunnereaktioiden määrää ja myös henkilön kiinnostusta jatkaa tarinaan tutustumista.²⁵⁷ Tyynelä puhuukin kahdesta maailmasta: maailmasta, joka on aktuaalinen, eli siitä, jossa oikeasti elämme ja fiktion maailmasta. Jotta henkilö voisi kokea fiktiossa tapahtuneiden asioiden johdosta tunnereaktioita, hänen pitää uppoutua fiktiiviseen maailmaan; uskoa, että se voisi olla totta. Tämä edellyttää, että fiktiivinen maailma on kuvattu riittävän uskottavasti.²⁵⁸

Miksi Star Trekia katsotaan? Star Trekia sosiologisessa mielessä tutkineet ovat asiasta samaa mieltä: koska se antaa tulevaisuudesta optimistisen kuvan.²⁵⁹ Star Trek -sosiologit ovat myös samaa mieltä siitä, että tämän optimistisuuden tausta-ajatuksena on vulkaanien filosofiassa esitelty ajatus äärettömästä monimuotoisuudesta äärettömissä yhdistelmissä (IDIC²⁶⁰). Heidän havaintojensa mukaan fanien keskuudessa vallitsee suuri yksimielisyys, että vulkaanien IDIC-filosofia on se jokin, mikä mahdollistaa tämän optimistisen ihmiskunnan tulevaisuuden. Tämä tulevaisuus on sodasta ja köyhyydestä vapaa. IDIC-filosofia on myös monille faneille toiminut katalyyttinä, kun he ovat alkaneet ajaa feminismiä, homoseksuaalien oikeuksia, kasvissyöntiä ja niin edelleen.²⁶¹ Tarkemmin tarkasteltuna vulkaanien filosofia voidaan nähdäkseni tulkita relativistisesti siten, että kaikki mahdolliset vaihtoehdot kuuluvat äärettömän monimuotoisuuden piiriin ja täten kaikki on hyväksyttävää.

Star Trek on fiktiota, se siis ei ole aktuaalista. Mitä ilmeisimmin Star Trekkissa piirretty kuva ihmiskunnan tulevaisuudesta on riittävän uskottava tai niin toivottava, että katsojat haluavat uskoa sen mahdolliseksi. Star Trek saa Tyynelän kuvauksen mukaisesti katsojan unohtamaan tämän maailman ja uppoutumaan unelmaan paremmasta huomisesta. Aktualisoituuko tämä unelma joskus tulevaisuudessa? Se jää nähtäväksi.

²⁵⁷ Tyynelä 2012, 150. Tyynelä tekee väitöskirjaa fiktion ja tunteiden välisestä suhteesta. Laajemmin tematiikkaan on perehtynyt muiden muassa Jukka Mikkonen (2011, 44-66).

²⁵⁸ Tyynelä 2012, 156-157.

²⁵⁹ Jindra 1999, 217; McLaren 1999, 233; Porter 1999, 256.

²⁶⁰ "Infinite Diversity in Infinite Combinations". Käsite määritellään tarkemmin tutkielman alaluvussa 2.2.5. Vulkaanit.

²⁶¹ McLaren 1999, 234-235; Porter 1999, 256.

5. Johtopäätökset

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tutkia systemaattisella analyysillä 1960-luvulla alkaneen ja vielä tänä päivänä jatkuvan tieteisfiktitelevisiosarjan, Star Trekin, jumalakuvia ja verrata niitä metafysisessä teismissä käsitettyihin Jumalan ominaisuuksiin. Tämän lisäksi luokittelin Star Trekin kuvattujen kulttuurien uskonnollista aineistoa uskontotieteellisten peruskäsitteiden avulla. Peruskäsitteistöön kuuluvat myytit ja myyteistä yleensä johdetut rituaaliset tavat. Lopuksi tein muita uskonnonfilosofisia havaintoja Star Trekin pohjalta. Näihin havaintoihin kuuluivat Star Trekin nouseva suhtautuminen uskonnollisuuteen, mahdollisen kristillisen lähetystyön ajatus yhteisössä, johon kuuluu Maan ulkopuolista älyllistä elämää ja viimeiseksi analysoin fiktion merkitystä ihmiselle tänä päivänä.

Tässä tutkielmassa keskityttiin Star Trekin jaksoihin ja elokuviin, jotka sisältävät yhteensä yli 510 tuntia kuvaa ja ääntä. Star Trekia kronologisesti tarkasteltuna uskonnolliset teemat lisääntyvät vähitellen ja saavuttivat määrällisen huipunsa sarjassa Star Trek: Deep Space 9. Myös uskonnollisten teemojen käsittelyn sävy muuttui sarjan historian aikana 1990-luvun lopulle tultaessa torjuvasta hyväksyväksi. Näyttää kuitenkin siltä, että uskonnollisuutta haluttiin tässä fiktiivisessä televisiosarjassa käsitellä pääosin muiden kuin ihmiskulttuuriin kuuluvien kautta. Tällä ratkaisulla ehkä haluttiin varmistaa, että televisionkatsoja voisi loukkaantumatta peilata näkemään omaan uskonnollisuuteensa tai uskonnottomuuteensa. Ensimmäinen uskonnollista uskoa edustava ihminen nähtiin vasta Star Trek: Voyagerissa, jota esitettiin vuosina 1995-2001. Sen sijaan muiden kulttuurien uskontoja kuvataan varsin paljon, vaikkakin viitteet ovat siellä täällä.

Tutkiessani näitä muita Star Trekin esiintyvien kulttuureiden jumalakuvia havaitsin, että useista löytyy viitteitä metafysisessä teismissä kuvattuihin Jumalan ominaisuuksiin. Ensimmäisenä esimerkkinä klingonien, joiden jumalakuva on lähes täydellinen vastakohta teistisellä näkemykselle Jumalasta. Heidän jumalansa kykenivät luomaan jotain itseänsä suurempaa, olivat erehtyväisiä ja heidät kyettiin tuhoamaan luotujensa toimesta.

Bajoraanien jumalakuva sisältää selkeän dualistisen ajatuksen hyvän ja pahan taistelusta. Heidän jumalansa kuitenkin näyttävät olevan ajattomia, kaikkitietäviä ja hyviä, joskaan eivät kuolemattomia ja kaikkivoipia.

Ferengien jumalakuvasta on varsin vähän viitteitä. Heidän kulttuuriaan kuvaa parhaiten äärikapitalismi, joka Deep Space 9:ssä näytetään saavuttavan uskonnolliset mittasuhteet. Ferengeille ominaisesta rukouksesta on kuitenkin havaittavissa yksi piirre, joka kertoo heidän jumalakuvastaan. Rukouksen kohteella on ominaisuus, joka on ikuinen. Tästä voidaan päätellä myös se, että heidän jumalansa on myös ikuinen. Vulkaanien jumalakuvassa nousee ajatus jumalan äärettömyydestä.

Star Trekissa esiintyy heimo, jonka ominaisuuksiltaan on kaikkein lähinnä metafyyssisen teismin kuvaamia Jumalan ominaisuuksia. Tämä heimo on nimeltään Q. Metafyyssiseen teismiin suhteutettuna Q on kaikkivoipa ja kaikkietävä, joskaan ei automaattisesti aina hyvä. He myös asuvat ajan ulkopuolella eli ovat täten ajattomia ja kuolemattomia. Q ei kuitenkaan ole täysin vapaa. Kaikkivoipaisena hän ei voi tehdä itsemurhaa, mikä yhdessä jaksossa tuotiin esille eettisenä ongelmana.

Yhteenvetona edellä kuvatuista jumalakuvista on mahdollista sanoa, että metafyyssisen teismin sisältämät Jumalan ominaisuudet näkyvät Star Trekin sisällä. Klingonien ja ferengien jumalakuvista käy selkeästi kuitenkin ilmi jumalakuuvan päälle liimaus käsikirjoittajien toimesta: ensin kirjoitettiin heimon ominaispiirteet ja myöhemmin tämän pohjalta kirjoitettiin jumalakuva. Tuotos on tästä huolimatta onnistunut.

Muutenkin Star Trekissa kuvattujen kulttuurien uskonnollisuus näyttäytyy oppikirjamaisesti. Kulttuureista annetaan viitteitä mytologiaan ja riitteihin, joista merkittävimmin televisioaikaa annetaan klingonien ja bajoraanien uskonnolliselle sisällölle. Klingonien mytologiasta kuvataan kaikki luomisesta lunastukseen ja kuolemanjälkeiseen elämään. Luotujen lunastus, mikäli kristillinen kielipeli tässä yhteydessä sallitaan, tapahtuu jumalallisen klingonisoturin, Kahlessin, toimesta. Kaikkia kulttuureja yhdistävänä tekijänä on havaittavissa tekojen korostus jumalan suosion saavuttamiseen. Klingoneilla kunniakas elämä, bajoraaneilla kolme avainta valaistukseen: hyväntekeväisyys, nöyryys ja usko, ferengeillä elämänsä aikana saavutettujen rahallisten tuottojen ja tappioiden summa. Riiteissä nämä filosofiat eletään todeksi. Myös uskonnollisuuden suhdetta magiaan, toisin sanoen do ut des –ajattelua, on havaittavissa niin ferengeillä kuin bajoraaneillakin.

Ihmisten suhdetta uskontoon Peter Linfordin kuvaa luomallaan käsitteellä ”suvaitseva ateistinen utopia”. Havaintojeni perusteella ihmisten suhtautuminen uskontoon on joltain osin vihamielistä, jota voidaan kuvata ateistiseksi, mutta tä-

mä ei ole läheskään koko totuus. Star Trekin ihmisistä eteenkin nuorempi sukupolvi näyttäytyy enimmäkseen välinpitämättömänä suhteessa uskontoon, mikä on mahdollista nähdä pluralistisena tulkintana, että kaikki uskonnon ovat samanarvoisia. Vanhempi sukupolvi, joka usein näytetään sarjassa olevien kapteenien kautta, on enemmän perehtynyt uskontojen sisältöön ja jopa raamatunteksteihin. Joka tapauksessa ihmisten kulttuuriperimään kristilliset perusasiat kuuluvat vielä 2300-luvulla. Täten Peter Linfordin kuvaama käsite ei nähdäkseni vastaa Star Trekissa esiintyvää kokonaiskuvaa ihmisistä uskonnollisina henkilöinä.

Ihmiset kohtaavat Star Trekissa vieraita Maan ulkopuolisia kulttuureita. Halusin soveltaa ajatusta kristillisestä lähetystyöstä siinä mahdollisessa tilanteessa, että kohtaisimme tulevaisuudessa älyllistä elämää muualla Galaksissamme. Onneksi en ollut yksin pohdintani kanssa. Ted Peters Berkleyn teologisesta seminaarista oli soveltanut ajatusta artikkelissaan jo vuonna 2011. Hänen artikkelinsa mukaansa syntiinlankeemus on tapahtunut kaikilla evoluutioprosessin käyneillä kulttuureilla ja tämän prosessin seurauksena he ovat tulleet tietoisiksi hyvästä ja pahasta. Täten myös Kristuksen pelastustyö ulottuu muihin kuin ihmisiin. Kaksi-luonto-opin olennaisuus jäi kuitenkin Peterssin artikkelissa epäselväksi.

Fiktio herättämät tunnereaktiot ovat kiinnostaneet uskonnonfilosofeja pitkään. Katsojan pitää pystyä kokemaan fiktiivinen maailman riittävän uskottavana, muuten se ei herätä tunteita eikä kiinnostusta. Selkein syy, miksi Star Trek fiktiona jaksaa kiinnostaa katsojia vielä 50 vuoden jälkeenkin, on kuvaus positiivisesta tulevaisuudesta. Tulevaisuudesta, jossa ihmiskunta tulee toimeen keskenään, jossa ketään ei syrjitä. Star Trek sosiologit näkevät tähän syyn vulkaanien filosofiassa äärettömästä monimuotoisuudesta äärettömissä yhdistelmissä. Uskonto ei ole Star Trekin keskiössä. Siitä huolimatta, kun uskontoa on käsitelty, sitä on selkeästi haluttu ja osattu käsitellä tavalla, jonka ihmiset tunnistaa. Tämä saattaa olla taustalla, että metafyyssiseen teismiin viittaavia Jumalan ominaisuuksia oli niin helppo löytää Star Trekin heimojen jumalakuvista. Käsikirjoittajat ovat selkeästi perehtyneet teistiseen ajatteluun.

Olen katsonut Star Trekiä noin 12-vuotiaasta lähtien. Pelkät avaruustaistelut eivät olisi jaksaneet kiinnostaa minua vielä 18 vuotta myöhemmin. Star Trekissa minua kiehtoo se eettinen pohdinta, joka kulkee jokaisessa jaksossa mukana. Minusta on upeaa, että olen teologina saanut tehdä tämän opinnäytteen ja näin yhdistää asiantuntemukseni ja pitkäaikaisen harrastukseni. Unelmanani on vielä jonain päivänä jatkaa väitöskirjatasolle Star Trekista.

6. Lähteet ja kirjallisuus

6.1 Lähteet

Luettelen tässä pro gradu -tutkielmassa viitatuksi lähteeksi kategorisoiden ne Star Trek -elokuvien ja sarjojen mukaan. Sarjan sisällä jaksot ovat järjestetty ensiesityspäivän mukaisesti. Tiedot ensiesityspäivistä perustuvat Internet-lähteisiin <http://www.startrek.com>, joka on CBS Studios Inc:in ylläpitämä virallinen Star Trek -sivusto ja Star Trek Memory Alphaan: <http://en.memory-alpha.org>, joka on ei-kaupallinen Star Trek-wikipedia. Edellä mainituista sivustoista löytyy kaikista jaksoista ja elokuvista nimellä haettuna tarkempaa tietoa.

Elokuvat:

Star Trek: Voyage Home	26.11.1986
Star Trek: Generations	18.11.1994
Star Trek: First Contact	22.11.1996
Star Trek: Insurrection	11.12.1998
Star Trek: Into Darkness	16.5.2013

The Original Series:

“The Man Trap”	8.9.1966
“Space Seed”	16.2.1967
“Who Mourns for Adonais?”	22.9.1967
“Mirror, Mirror”	6.10.1967
“The Apple”	13.10.1967
“Plato’s Stepchildren”	22.11.1968
“Let This Be Your Last Battlefield”	10.1.1969

The Next Generation:

“Encounter at Fairpoint”	22.9.1987
“The Last Outpost”	19.10.1987
“Hide and Q”	23.11.1987
“Angel One”	25.1.1988
“Heart of Glory”	21.3.1988
“Unnatural Selection”	30.1.1989
“The Measure of a Man”	13.2.1989
“The Icarus Factor”	24.4.1989
“Pen Pals”	1.5.1989
“Q Who”	8.5.1989
“Samaritan Snare”	15.5.1989
“Up The Long Ladder”	22.5.1989
“Who Watches The Watchers?”	16.10.1989
“The Enemy”	6.11.1989

“Deja Q”	5.2.1990
“Yesterday’s Enterprise”	19.2.1990
“Data’s Day”	7.1.1991
“Devil’s Due”	4.2.1991
“First Contact”	18.2.1991
“The Drumhead”	29.4.1991
“Half a Life”	6.5.1991
“The Host”	13.5.1991
“Darmok”	30.9.1991
“The Masterpiece Society”	10.2.1992
“Ethics”	2.3.1992
“The Outcast”	16.3.1992
“Cause and Effect”	23.4.1992
“The Next Phase”	18.5.1992
“Relics”	12.10.1992
“Tapestry”	15.2.1993
“Birthright”, osa 1	22.2.1993
“The Chase”	26.4.1993
“Rightful Heir”	17.5.1993
“Gambit”, osa 1	11.10.1993
“Gambit”, osa 2	18.10.1993
”Attached”	8.11.1993
“Parallels”	29.11.1993
“Masks”	21.2.1994
“Genesis”	21.3.1994
“Firstborn”	25.4.1994
“All Good Things...”	23.5.1994

Deep Space 9:

“Emissary”	3.1.1993
“A Man Alone”	17.1.1993
“Q-Less”	7.2.1993
“The Nagus”	21.3.1993
“In the Hands of the Prophets”	20.6.1993
“The Circle”	3.10.1993
“Paradise”	13.2.1994
“Blood Oath”	27.3.1994
“Crossover”	15.5.1994
“The Jem’hadar”	12.6.1994
“The House of Quark”	10.10.1994
“Civil Defense”	7.11.1994
“Past Tense”, osa 1	2.1.1995
“Past Tense”, osa 2	9.1.1995
“Destiny”	13.2.1995
“Prophet Motive”	20.2.1995
“Visionary”	27.2.1995
“Through the Looking Glass”	17.4.1995
“Shakaar”	22.5.1995
“The Way of the Warrior”, osa 2	2.10.1995
“Hippocratic Oath”	16.10.1995

“Indiscretion”	23.10.1995
“Rejoined”	30.10.1995
“Homefront”	1.1.1996
“Crossfire”	29.1.1996
“Sons of Mogh”	12.2.1996
“Accession”	24.2.1996
“Looking for par’Mach in All the Wrong Places	14.10.1996
“Trials an Tribble-ations”	4.11.1996
“Let He Who Is Without Sin...”	11.11.1996
“Rapture”	30.12.1996
“In Purgatory’s Shadow”	10.2.1997
“Doctor Bashir, I Presume”	24.2.1997
“Ties of Blood and Water”	14.4.1997
“Sacrifice of Angels”	3.11.1997
“You Are Cordially Invited”	10.11.1997
“Statistical Probabilities”	22.11.1997
“Far Beyond the Stars”	11.2.1998
“Change of Heart”	28.2.1998
“Inquisition”	8.4.1998
“In the Pale Moonlight”	15.4.1998
“The Reckoning”	29.4.1998
“Tears of the Prophets”	17.6.1998
“Chrysalis”	28.10.1998
“Treachery, Faith and the Great River”	4.11.1998
“Covenant”	25.11.1998
“Prodigal Daughter”	6.1.1999
“The Emperor’s New Cloak”	3.2.1999
“Chimera”	17.2.1999
“Inter Arma Enim Silent Leges”	3.3.1999
””Til Death Do Us Part”	14.4.1999
“Strange Bedfellows”	21.4.1999
“The Changing Face of Evil”	28.4.1999
“When It Rains...”	5.5.1999
“Extreme Measures”	19.5.1999
“The Dogs of War”	26.5.1999

Voyager:

“Caretaker”	16.1.1995
“The Cloud”	13.2.1995
“Prime Factors”	20.3.1995
“Cathexis”	1.5.1995
“Little Green Men”	15.11.1995
“Death Wish”	19.2.1996
“Body Parts”	10.6.1996
“Flashback”	11.9.1996
“False Profits”	2.10.1996
“Remember”	9.10.1996
“Sacred Ground”	30.10.1996
“Future’s End”	6.11.1996
“Real Life”	23.4.1997
“Distant Origin”	30.4.1997

“Scorpion”, osa 2	3.9.1997
“Nemesis”	24.9.1997
“Revulsion”	1.10.1997
“Scientific Method”	29.10.1997
“Mortal Coil”	17.12.1997
“Omega Directive”	15.4.1998
“In the Flesh”	4.11.1998
“Nothing Human”	2.12.1998
“Gravity”	3.2.1999
“Relativity”	12.5.1999
“Barge of the Dead”	6.10.1999
“Blink of an Eye”	19.1.2000
“Spirit Folk”	23.2.2000
“Q2”	11.4.2001
“Author, Author”	18.4.2001

Enterprise:

“Broken Bow”	26.9.2001
“Cold Front”	28.11.2001
“Dear Doctor”	23.1.2002
“Acquisition”	27.3.2002
“North Star”	12.11.2003
“Chosen Realm”	14.1.2004
“Borderlands”	29.10.2004
“Cold Station 12”	5.11.2004
“The Augments”	12.11.2004
“The Forge”	19.11.2004
“Kir’shira”	3.12.2004
“Affliction”	18.2.2005
“In a Mirror, Darkly”, osa 1	22.4.2005
“In a Mirror, Darkly”, osa 2	29.4.2005
“Demons”	6.5.2005
”Terra Prime”	13.5.2005
“These Are the Voyages...”	13.5.2005

6.2. Kirjallisuus

Ahonen, Risto

2000 Lähetyksen uudella vuosituohannella. Maailmanlähetyksen teologiset perusteet. Helsinki: Suomen Lähetyksen seuralla.

Alcubierre, Miguel

1994 The warp-drive: hyper-fast travel within general relativity. - Classical and Quantum Gravity 11. L73-L77.

Alexander, David

1996 Star Trek Creator. The Authorized Biography of Gene Roddenberry. London: Bantam Books.

Auerbach, Erich

- 2000 Mimesis. Todellisuuden kuvaus länsimaisessa kirjallisuudessa. Suom. Oili Suominen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Barrett, Justin*
2012 Born Believers. The Science of Children's Religious Belief. New York: Free Press.
- Bellah, Robert & Madsen R. & Swindler A. et al.*
1985 Habits of the Heart. Individualism and Commitment on American Life. New York: Harper & Row.
- Carlier, Jeannie & Milanizi, Silvia*
1987 Zeus. Teoksessa: *Encyclopedia of Religion. Volume 15*. Toim. U. Eliade & C. Adams & J. Kitagawa et al. New York: Macmillan Publishing Company. 568.
- Cassidy, William*
2003 Can Science Save One's Soul? Teoksessa: *Religions of Star Trek*. Colorado: Westview press. 187-215.
- Clarke, Peter*
1994 Maailman uskonnot: Elävän uskon perusteet. Suom. Hilka Pekkanen. Helsinki: WSOY.
- Cysack, Carole*
2010 Invented Religions. Imagination, Fiction and Faith. Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- Datiene, Marcel*
1987 Orpheus. Teoksessa: *Encyclopedia of Religion. Volume 11*. Toim. U. Eliade & C. Adams & J. Kitagawa et al. New York: Macmillan Publishing Company. 111-114.
- Douglas, Mary*
2000 Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi. Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Jyväskylä: Gummerus
- Eliade, Mircea*
2003 Pyhä ja profaani. Suom. Teuvo Laitila. Helsinki: Loki-kirjat.
- Gerrold, David*
1984 The World of Star Trek. New York: Bluejay Books.
- Hallamaa, Jaana*
2003 Uskonnotonta moraalia vai moraalitonta uskontoa? Teoksessa: *Uskonnonfilosofia*. Toim. T. Helenius & T. Koistinen & S. Pihlström. Helsinki: WSOY. 391-415.
- Hervieu-Léger, Danièle*
2000 Religion as a Chain of Memory. Suom. Simon Lee. New Jersey: Rutgers University Press.

Hirsjärvi, Irma

- 2003 Star Trek –ilmiö fanitutkimuksen valossa. Teoksessa: *Kulttikirja. Tutkimuksia nykyajan kultti-ilmiöistä*. Toim. U. Kovala & T. Saresma. Jyväskylä: Gummerus. 143-165.

Hutter, Manfred

- 2012 Rite and Ritual. I. Religious Studies. Teoksessa: *Religion Past & Present. Encyclopedia of Theology and Religion*. Volume XI. Toim. H. Betz & D. Browning & B. Janowski et. al. Leiden: Koninklijke Brill. 225.

Jindra, Michael

- 1994 Star Trek Fandom as a Religious Phenomenon. Artikkelijulkaisussa: *Sociology of Religion 55/1 (Spring)*. 27-51.
- 1999 “Star Trek to Me Is a Way of Life”. Fan Expressions of Star Trek Philosophy. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 217-230.

Kamel, Susan

- 2010 Myth and Mythology. Teoksessa: *Religion Past & Present. Encyclopedia of Theology and Religion*. Volume VIII. Toim. H. Betz & D. Browning & B. Janowski et. al. Leiden: Koninklijke Brill. 676-679.

Kojonen, Rope

- 2012 Intelligent Design: A Theological and Philosophical Analysis. Dogmatiikan lisensiaattitutkielma. Helsingin yliopiston kirjasto.

Korhonen, Teppo

- 1996 Tervehdys ja hyvästely. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Kraemer, Ross

- 2003 Is There a God in the Universe? Teoksessa: *Religions of Star Trek*. Colorado: Westview Press. 15-56.
- 2003 What Happens When You Die? Teoksessa: *Religions of Star Trek*. Colorado: Westview Press. 159-186.

Le Poidevin, Robin

- 1996 Arguing for Atheism. An Introduction to the Philosophy of Religion. New York: Routledge.

Linford, Peter

- 1999 Deeds of Power. Respect for Religion in Star Trek: Deep Space Nine. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 77-100.

Maher, Ian

1999 The Outward Voyage and the Inward Search. Star Trek Motion Pictures and the Spiritual Quest. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 165-191.

McLaren, Darcee

1999 On the Edge of Forever. Understanding the Star Trek Phenomenon as Myth. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 231-243.

Mikkonen, Jukka

2011 Philosophy through Literature. The cognitive value of philosophical fiction. Tampere: Tampere University Press.

Nissinen, Vesa

2012 Teologisia näkökulmia Maan ulkopuoliseen elämään. – Teologinen Aikakauskirja 1/2012. 71-79.

Ojajärvi, Marjo

2012 Rakastuva keski-ikäinen mies etsii itseään. Moraalifilosofinen tutkimus André Brinkin, Jörn Donnerin ja Isaac Bashevis Singerin romaaneista. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Pals, Daniel

1996 Seven Theories of Religion. Oxford: Oxford University Press.

Partridge, Christopher

2005 The Re-Enchantment of the West. Volume 1. Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture and Occulture. London: T&T Clark International.

Pearson, Anne

1999 From Thwarted Gods to Reclaimed Mystery? An Overview of the Depiction of Religion in Star Trek. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 13-32.

Pesonen, Heikki & Lehtinen, Elina & Myllärniemi, Nelli

2011 Kuinka tutkia uskontoa elokuvassa? Lähtökohtia, periaatteita ja näkökulmia. Teoksessa: *Elokuva uskonnon peilinä. Uskontotieteellisiä tarkennuksia länsimaiseen populaarielokuvaan*. Toim. H. Pesonen, E. Lehtinen, N. Myllärniemi et. al. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Peterson, Gregory

1999 Religion and Science in Star Trek: The Next Generation. God, Q, and Evolutionary Eschatology in the Final Frontier. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 61-76.

Porter, Jennifer

1999 To Boldly Go. Star Trek Convention Attendance as Pilgrimage. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 245-270.

Porter, Jennifer & McLaren, Darcee

1999 Introduction: Star Trek, Religion and American Culture. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 1-9.

1999 (Re)Covering Sacred Ground. New Age Spirituality in Star Trek: Voyager. Teoksessa: *Star Trek and Sacred Ground. Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture*. Toim. J. Porter & D. McLaren. Albany: State University of New York Press. 101-115.

Pyysiäinen, Ilkka

2006 Jumalten keino. Kiertoajelu uskontotieteessä. Helsinki: Gaudeamus.

Raatikainen, Panu

2004 Ihmistieteet ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.

Rasimus, Tuomas

2005 Hallitsijoiden olemus. Teoksessa: *Nag Hammadin kätetty viisus. Gnostilaisia ja muita varhaiskristillisiä tekstejä*. Toim. I. Dunderberg & A. Marjanen. Helsinki: WSOY. 73-89.

Ringgren, Helmer & Ström, Åke

1961 Kansojen uskonnot ennen ja nyt. Suom. Olavi Castren. Helsinki: Tammi.

Roberts, Adam

2006 Science Fiction. The New Critical Idiom. New York: Routledge.

Savola, Johan

2010 Religions of Star Trek: The Bajorans. Kään. Johan Savola. Helsingin yliopisto http://database.obsidianfleet.net/wiki/Religions_of_Star_Trek.pdf

Schönfeld, Floris & Ligtelijn, Kees (toim.)

2011 paq'batlh: The Klingon Epic. Kään. Marc Okrand. Uitgeverij. <http://www.uitgeverij.cc/publications/paqbatlh/>

Schwartz, Susan

2003 Enterprise Engaged: Mythic Enactment and Ritual Performance. Teoksessa: *Religions of Star Trek*. Colorado: Westview Press. 129-158.

Sjöblom, Tom & Ketola, Kimmo & Pesonen, Heikki et. al.

- 2010 Uskontotieteen historiallinen kehitys. Teoksessa: *Teologia: Johdatus tutkimukseen*. Toim. A. Raunio & P. Luomanen. Helsinki: Edita.
- Smart, Ninian*
2005 Uskontojen Maailma. Suom. Petteri Koskikallio. Helsinki: Otava.
- Spencer, Herbert*
1969 Principles of Sociology. Toim. S. Andreski. London: Lowe & Brydone Ltd.
- Stroumsa, Guy*
2008 Dualism. Teoksessa: *Religion Past & Present. Encyclopedia of Theology and Religion*. Volume IV. Toim. H. Betz & D. Browning & B. Janowski et. al. Leiden: Brill. 202-203.
- Swinburne, Richard*
1997 Tuntematon tekijä. Jumalan olemassaolo ja tieteellinen maailmankuva. Suom. Tytti Träff. Helsinki: Kirjapaja.
- Thurn, Richard*
1987 Blades. Teoksessa: *Encyclopedia of Religion. Volume 2*. Toim. U. Eliade & C. Adams & J. Kitagawa et al. New York: Macmillan Publishing Company. 237-238.
- Tuomas Akvinolainen*
1974 Summa Theologiae. Volume 21. Faith (IIa-IIae. I-7). Latin text and English translation, Introduction, Notes, Appendices and Glossaries. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Tyynelä, Jenni*
2012 Lukijan tunteet ja fiktion mahdolliset maailmat. Teoksessa: *Kirjallisuus ja filosofia. Rinnakkaisuuksia, risteyksiä, ristiriitoja*. Toim. A. Salminen & J. Mikkonen & J. Järvenkylä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 150-162.
- Veijola, Timo*
2010 Vanhan testamentin tutkimuksen peruskysymyksiä. Teoksessa: *Teologia: Johdatus tutkimukseen*. Toim. A. Raunio & P. Luomanen. Helsinki: Edita.
- Visala, Aku*
2010 Mitä tiede ei voi kertoa sinulle. Kauniainen: Perussanoma OY.